

Lojaali, luotettava ja kunniallinen – asianajajaeettisten ohjeiden kehittyminen 1734–1920

Oikeus historiassa
Pro Gradu -tutkielma

Laatija:
Katri Kiurujoki

2.6.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tutkielma

Oppiaine: Oikeushistoria

Tekijä: Katri Kiurujoki

Otsikko: Lojaali, luotettava ja kunniallinen – asianajajaeettisten ohjeiden kehittyminen 1734–1920

Ohjaaja: Mia Korpiola

Sivumäärä: 68 sivua

Päivämäärä: 2.6.2025

Tutkielmani aihe on asianajajan ammattieettisten ohjeiden kehitys noin vuodesta 1734 vuoteen 1920. Tutkimuskohteena ovat asianajajia koskevat eettiset ohjeet ja velvollisuudet, niissä mahdollisesti tapahtuneet muutokset ja muutoksen yhteys yhteiskunnallisiin muutoksiin ja prosesseihin. Tarkastelun apuna ovat nykyiset asianajajan ammattieettiset perusarvot lojaalisuus, luottamuksellisuus ja kunniallisuus. Vaikka tutkielmassa käytetäänkin työkaluina nykypäivän käsitteitä, ei tarkoituksena ole siirtää niille annettuja merkityksiä tai niiden sisältämää moraalikäsitystä menneisyyteen.

Metodi on oikeushistoriallinen, ja tutkielmassa arvioidaan sekä oikeusnormien kehitystä että oikeudellisen ajattelun kehittymistä tarkastellulla ajanjaksolla. Tarkastelun keskiössä on asianajajaprofessio ja profession toiminnan taustalla vaikuttavien arvojen ja normien sekä niitä koskevan sääntelyn muutos. Tärkeimmät aikalaislähteet koostuvat oikeuskirjallisuudesta ja oikeudellisista aikakausjulkaisuista. Lähteinä hyödynnetään myös lainsäädäntöaineistoa, kuten lakien esitöitä, sekä sanomalehtiaineistoa.

Tutkielman rakenne koostuu neljästä luvusta, joista ensimmäisessä käsitellään asianajajaeettisiä ohjeita ja velvollisuuksia ennen vuotta 1734 antiikin Roomassa ja keskiajan Euroopassa. Toisessa luvussa tarkastelun kohteena ovat 1700-luvun lainsäädäntömuutokset, asianajajat ja heidän eettiset velvollisuutensa. Kolmannessa luvussa käsitellään 1800-lukua, liberalismin nousua ja modernin asianajajaprofession kehitystä, kun taas neljännen luvun keskiössä ovat yhdistymispyrkimykset, Asianajajaliiton perustaminen ja näiden seikkojen vaikutus asianajajien eettisiin ohjeisiin.

Jokaisella tarkastellulla aikakaudella on ollut olemassa jonkinlaisia asianajajaeettisiä ohjeita ja asianajajille annettuja velvollisuuksia, joiden noudattamista on myös valvottu ja sanktioitu. Näiden ohjeiden ja velvollisuuksien sisältö on myös kytkeytynyt monilta osin nykyisten asianajajaeettisten perusarvojen sisältöön. Asianajajaeettiset ohjeet ja velvollisuudet ovat pysyneet pääpiirteittäin melko samankaltaisina ammatin synnystä lähtien, mutta niiden painopisteet ja merkitys ovat vaihdelleet esimerkiksi asianajajakunnan yhteiskunnallisen aseman ja roolin sekä oikeusjärjestelmän tarpeiden mukaan.

Avainsanat: Asianajajat, Ammattietiikka, Asiamiehet, Asianajajakunta, Asianajajaprofessio, Asioitsija, Etiikka, Oikeushistoria

Sisällys

Lojaali, luotettava ja kunniallinen – asianajajaeettisten ohjeiden kehittyminen 1734–1920	I
Lähteet.....	V
1 Johdanto	1
1.1 Tausta	1
1.2 Aihe	2
1.3 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus.....	3
1.4 Metodi ja aineisto.....	5
1.5 Aiempi tutkimus	7
1.6 Keskeiset käsitteet.....	8
1.6.1 Lojaalisuus.....	10
1.6.2 Luottamuksellisuus	11
1.6.3 Kunniallisuus.....	11
2 Asianajajat ja etiikka ennen vuoden 1734 lakia	12
2.1 Asianajajat antiikin Roomassa	12
2.2 Asianajajaprofession kehitys keskiajalla	15
2.3 Ruotsi ja keskiajan asianajajat	20
2.4 Olaus Petrin Tuomarinohjeet.....	22
2.5 1600-luvun asiamiehet.....	24
3 1700-luku ja uusi lainsäädäntö	27
3.1 Vuoden 1734 laki.....	28
4 1800-luku, asianajajien etiikka ja liberalismi	33
4.1 Moraalittomat maallikkoasioitsijat?	34
4.2 Trapp ja muut maallikoiden puolella.....	36
4.3 Liberalismi ja asianajajaprofession synty	38
5 Vastakkainasettelun aika ja Suomen Asianajajaliitto	42
5.1 Pyrkimyksiä järjestäytymiseen ja etiikan kehittämiseen	43
5.2 Suomen Asianajajaliiton perustaminen.....	53

6	Johtopäätökset	58
6.1	Eettiset ohjeet – mitä ja milloin?	58
6.2	Muutos ja sen syyt.....	65

Lähteet

Painetut lähteet

- Ailio, Lauri, Katsaus Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen syntyyn ja vaiheisiin kuluneena 30-vuotiskautena. *Lakimies* 3/1928, s. 209–222.
- A.W.R., Väärään suuntaan kehittyvä käytäntö. *Lakimies* 1905, s. 49–54.
- Castrén, Lauri, Piirteitä maamme asianajajalaitoksen kehityksen historiasta. *Defensor Legis* 1934, s.137–151.
- Ehrström, G., Om advokaturen i Finland. *Juridiska Föreningens i Finland Tidskrift* 1871, s. 67–80.
- F, Om fullmäktige. *Juridiska Föreningens i Finland Tidskrift* 1880, s. 32–41.
- Holmström, Alfred, Bidrag till belysande af frågan om advokatsverksamhetens etik. *Defensor Legis* 1920, s. 279–298.
- Inha, Aarne, Saako naimisissa oleva nainen esiintyä oikeudenkäyntiavustajana? *Lakimies* 1921, s. 71–79.
- Juridiska Föreningens i Finland (JFT), 6:te Frågan. *Förhandlingar 1870–1871*, s. 136–141.
- Juridiska Föreningens i Finland (JFT), 11:te frågan. *Förhandlingar* 1984, s. 523–531.
- Kivimäki, T.M, Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu. Otava 1924.
- Kivimäki, T.M, Asianajon valvonnasta ja syytetyn virallisesta puolustuksesta. *Defensor Legis* 1920, s. 127–133.
- Kivimäki, T.M, Uusilla urilla. *Lakimies* 1919, s. 237–250.
- Nehrman, David, Inledning til then swenska processum criminalem efter sweriges rikets lag och stadgar författad af David Ehrenstråle. Gottfried Kiesewetter 1759.
- Olaus Petri – Norri, Matti (kään.), Tuomarinohjeet. Lakimiesliiton kustannus 1987.
- O.W., Till frågan om sakkförareväsendets höjande. *Juridiska Föreningens i Finland Tidskrift* 1894, s. 303–316.
- Serlachius, Allan, Suomen Asianajajaliiton tehtävistä. *Defensor Legis* 1921, s. 245–259.
- Sundström, Bruno, Vähän asianajajan totuudessa pysymisvelvollisuudesta oikeudenkäynnissä. *Defensor Legis* 1920, s. 145–156.

- Holmström, Alfred, Asianajolaitoksen uudelleen järjestäminen. Suomen Asianajajaliiton hallituksen puolesta valtioneuvostolle jätetty kirjelmä valtion komitean mietinnön johdosta. *Defensor Legis* 1921, s. 79–87.
- Trapp, Robert, Asianajaja, eli Lain-opillinen käsi-kirja Suomen kansalle : alkupuustawittain koottuja lainsäätöjä, asetuksia ja julistuksia, jokaiselle tarpeelliset tietää laillisissa asioissansa, sekä niihin kuuluwien kirjoitusten kaawoja. A. F. Cederwaller 1847.
- Wildhagen, Georg, De tyska sakförarenes hederskodex. *Juridiska Föreningens i Finland Tidskrift* 1901, s. 428–437. Käännös saksankielisestä artikkelista *Deutsche Juristen-Zeitung*.

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Hyvän asianajajan eettinen perustelu – Kunniakoodista kultaiseen sääntöön. *Defensor Legis* 5/2010, s. 541–547.
- Aarnio, Aulis, Järki ja Auktoriteetti. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksen julkaisuja 9/1994. Tampere 1994.
- Baker, J.H., The English Legal Profession 1450–1550, s.16–41. teoksessa Wilfrid, Prest (toim.), *Lawyers in Early Modern Europe and America*. Routledge Revivals 1981.
- Blomstedt, Yrjö, Tuomarinohjeet oikeusperinteessämme, s. 5–27 teoksessa Olaus Petri: Tuomarinohjeet. Lakimiesliiton kustannus 1987.
- Brundage, James, Legal Aid for the Poor and the Professionalization of the Law in the Middle Ages. *Journal of Legal History* 9(2), s. 169–179.
- Brundage, James, The Advocate's Dilemma: What Can You Tell the Client? A Problem in Legal Ethics, s. 201–210 teoksessa Müller, Wolfgang & Sommar, Mary (toim.), *Medieval Church Law and the Origins of the Western Legal Tradition*. The Catholic University of America Press 2006.
- Brundage, James, The Ethics of the Legal Profession: Medieval Canonists and Their Clients. *Jurist* 33(2) 1973, s. 237–248.
- Brundage, James, *The Medieval Origins of The Legal Profession*. The University of Chicago Press 2008.
- Chroust, Anton-Hermann, Legal Profession in Ancient Republican Rome. *Notre Dame Lawyer* 30(1) 1954, s. 97–148.

- Fenner, Chas, *The Roman Advocate*. *The American Law Review* 25/1891, s. 341–351.
- Forsyth, William, *Hortensius, A History of Advocates: Ancient and Modern*. Frederick J. Linna & Company 1880.
- Hassler, Åke, *Om ställföreträderskap i rättegång enligt svensk rätt*. Lund 1920.
- Hemmer, Ragnar, *Suomen oikeushistorian oppikirja 1*. Werner Söderström osakeyhtiö 1968.
- Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo, *Kirjoitetaan juridiikkaa*. Talentum Helsinki 2008.
- Kalela, Jorma, *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus 2000.
- Kekkonen, Jukka, *Merkantilismista liberalismiin. Oikeushistoriallinen tutkimus elinkeinovapauden syntytaustasta vuosina 1855–1879*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu N:o 172. Vammala 1987.
- Kekkonen, Jukka, *Oikeudellisen muutoksen tutkimuksesta – Minun metodini*, s.131–150 teoksessa Häyhä, Juha (toim.), *Minun metodini*. Wsoy 1997.
- Kekkonen, Jukka, *Suomalaisen oikeuskulttuurin suuri linja: Suomalainen lakimiesyhdistys 100 vuotta*. Helsinki 1998.
- Kekkonen, Jukka, *Suomen oikeuden historiallisia kehityslinjoja*. Helsinki 1999.
- Kekkonen, Jukka, *Johdatus kontekstuaaliseen oikeushistoriaan*. Helsingin yliopisto 2002.
- Kennedy, George, *The Rhetoric of Advocacy in Greece and Rome*. *The American Journal of Philology* 4 (89) 1968, s. 419–436.
- Klami, Hannu, *Tutkimuksia vuoden 1734 lain taustasta*. Turku 1981.
- Konttinen, Esa, *Perinteisesti moderniin. Professionien yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Gummerus Vastapaino 1991.
- Korpiola, Mia, *Hyvät, pahat ja rumat maallikkoasioitsijat. Mielikuvat oikeudellisen tiedon haltijoista autonomian ajan Suomessa*. *Tieteessä tapahtuu* 5/2021.
- Korpiola, Mia, *The Rise and Fall of Clerical Advocates in Early Thirteenth-Century Sweden*. *Oikeutta ja historiaa* 2022.
<https://oikeushistoria.wordpress.com/2022/01/28/the-rise-and-fall-of-clerical-advocates-in-early-thirteenth-century-sweden/>.
- Kuismin, Anna, *Asioitsija Pekka Hakkarainen – Raitis nurkkasihteeri ja jokapaikan höylä. Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa*.

- <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2018/08/06/asioitsija-pekka-hakkarainen-joensuusta-raitis-nurkkasihteeri-ja-jokapaikanhoyla/>.
- Laitinen, Ahti – Launis, Veikko, Juridiikka ja etiikka – Johdatus juristin ammattietiikkaan. Edita 1996.
- Ledbetter, Tommy, The Early History of the Legal Profession. *Baylor Law Review* 18(2) 1966, s. 380–393.
- Letto-Vanamo, Pia, Suomalaisen asianajolaitoksen synty ja varhaiskehitys: oikeushistoriallinen tutkimus. Helsingin yliopisto 1989.
- Letto-Vanamo, Pia, Tuomioistuinmenettelyn historiaa. Rahvaan oikeudenkäytöstä valtiolliseen prosessiin, s. 28–42 teoksessa Letto-Vanamo, Pia (toim.), Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Gummerus Kirjapaino Oy 1991.
- Peltonen, Jukka, Advokatorisista maksimeista asianajajaoikeuteen. *Defensor legis* 2/2017, s.199–221.
- Peltonen, Jukka, Ammattietiikka ja laki asianajotoiminnan perustana. *Defensor legis* 2/2006.
- Peltonen, Jukka, Asianajajan toiminnan eettiset perusteet. *Defensor legis* 4/2000, s. 578–591.
- Peltonen, Jukka, Asianajajaoikeuden alasta – Mitä asianajajaoikeus on? *Defensor Legis* 2/2017, s. 173–179.
- Pentikäinen, Paulus, Asianajamonopolin historia Suomessa. Pro Gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 2023.
- Pound, Roscoe, The Legal Profession in The Middle Ages. *The Notre Dame Lawyer* 19 (1) 1943, s. 229–244.
- Pound, Roscoe, Legal Profession in England from the End of the Middle Ages to the Nineteenth Century. *The Notre Dame Lawyer* 19(4) 1944, s. 315–333.
- Pihlajamäki, Heikki, Kansan ja esivallan välissä. Suomalaisen asianajajakunnan historia. WS Bookwell Oy 2009.
- Pursiainen, Terho, Ammattien etiikka. *Defensor legis* 1/2001, s. 31–50.
- Raevuori, Yrjö, Asianajotoiminnasta Ruotsi-Suomessa ennen vuoden 1734 lakia. *Defensor Legis* 1949, s. 99–113.
- Raevuori, Yrjö, Suomen asianajotoiminnan vaihteita. WSOY 1968.
- Rose, Jonathan, Medieval Attitudes Toward the Legal Profession: The Past as Prologue. *Stetson Law Review* 28(2), s. 345–368.

- Shaw, Gisele, German Lawyers and Globalisation: Changing Professional Identity. *German Life and Letters* 58:2, s. 211–225.
- Sepponen, Robin, Vaihdannan varmistajat. Asianajotoimistojen alkuvaiheet ja asianajotoiminnan ammatillistuminen 1855–1900. Pro Gradu -tutkielma. Turun yliopisto 2022.
- Tarvainen, Paavo, Mitä oppia jos ei lainoppia? *Aikuiskasvatus* 4/1989, s. 144–152.
- Tuori, Kaarlo, Luonnonoikeuden sisältö ja funktio. *Ajatus* 49/1992, s. 143–157.
- Vasara-Aaltonen, Marianne, Maallikkoasianajosta kohti juristien esiinmarssia. *Historiallinen aikakauskirja* 120:1 (2022), s. 37–55.
- Ylikangas, Heikki, Suomen historian solmukohdat. WSOY 2007.
- Ylönen, Markku, Asianajajaoikeus: laki, säännöt ja tapaohjeet. Talentum Media Oy 2018.
- Vasara-Aaltonen, Marianne, Maallikkoasianajosta kohti juristien esiinmarssia. Asianajotoiminta 1800-luvun Kuopiossa ja Vaasassa. *Historiallinen aikakauskirja* 120:1 (2022).
- Vasara-Aaltonen, Marianne, Oikeudellista tietotaitoa kaupunkilaisille: kaupungin virkamiehet asianajajina 1800-luvulla. Oikeudellinen tieto ja taito Suomessa. <https://blogit.utu.fi/oikeudellinentietotaito/2021/04/13/oikeudellista-tietotaitoa-kaupunkilaisille-kaupunkien-virkamiehet-asianajajina-1800-luvulla>.
- Winroth, Anders, Law Schools and Legal Education, s. 262–284 teoksessa Winroth, Anders & Wei, John (toim.), *The Cambridge History of Medieval Canon Law*. Cambridge University Press 2022.

Virallislähteet

- Oikeudenkäyntijärjestys 1615
Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki
Valtiopäivät 1899, lakiesitys
Valtiopäivät 1900, lakiesitys nro 14
Suomen Asianajajaliiton säännöt 1919

Sanomalehdet ja aikakauslehdet

Raivaaja 22.10.1907 nro 117

Työmies 29.7.1982 nro 30

Suomalainen 6.9.1983 nro 103.

Muut lähteet

Suomen Asianajajaliitto: Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet 9.6.1972.

Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaari. 31.1.2011. Suomen asianajajaliitto.

1 Johdanto

1.1 Tausta

Asianajajat ovat oppimattomia ja tietämättömiä kielenpieksäjiä ja suunsoittajia, jotka ajavat sen asiaa, joka enimmäkseen maksoi, estävät asianosaisia tekemästä sovintoa keskenään ja pitkittävät oikeudenkäyntiä väärillä allegatsioneilla, lakia kiertämällä ja vääntämällä, vilpillä, petoksella ja mulla keinoilla.¹

Asianajajiin on aina antiikista meidän päiviimme asti suhtauduttu varovaisesti, epäilevästi ja jopa vihamielisesti. Väitökset asianajajien moraalittomuudesta ja häikäilemättömästä oman edun tavoittelusta ovat paitsi heikentäneet asianajajakunnan mainetta myös johtaneet historiassa tarpeettomankin tiukkaan lainsäädäntöön ja ankariin kontrolloikeinoihin. Ovatko menneisyyden asianajajat kuitenkin ansainneet tätä huonoa mainetta? Voidaan kuitenkin olettaa, että myös heillä, kuten nykyisilläkin asianajajilla, on ollut eettisiä velvollisuuksia yhteiskuntaa ja asiakasta kohtaan, ja ainakin osa heistä on myös sitoutunut näihin velvollisuuksiin.

Vuoden 1734 Ruotsin valtakunnan lain mukaan oikeudenkäyntiasiamiehen on oltava hyvämaineinen, kunniallinen, rehellinen ja ymmärtävä. Oikeudenkäyntiedustajan kelpoisuudelle asetettiin siis jo 1700-luvun lainsäädännössä vaatimuksia, vaikka varsinaista asianajajakuntaa ei ollutkaan vielä olemassa ainakaan siten, miten sen nykyään ymmärrämme. Vaatimusta lainopillisesta tutkinnosta ei ollut kirjattu lakiin, vaan asianajoa ammatikseen harjoittavan tuli ainoastaan olla hyvämaineinen ja järkevä.² Oliko kuitenkin tällöinkin olemassa kirjoittamattomia sääntöjä, eettisiä ohjeita, jotka koskivat asianajajatoimintaa harjoittavia maallikkoja tai koulutuksen saaneita henkilöitä? Millaisia arvoja asianajajatoiminnan taustalta oli löydettävissä?

Olen aina ollut kiinnostunut eettisistä kysymyksistä, ja mielestäni niiden merkitys juristin työssä on suuri. Erityisen kiinnostavia ovat mielestäni asianajajan työhön liittyvät eettiset kysymykset ja se, miten ammattieettiset velvollisuudet ja periaatteet ovat kehittyneet historiallisesti ammattikunnan kehityksen ja yhteiskunnallisten muutosten myötä. Asianajajatoimintaan liittyvillä eettisillä kysymyksillä on pitkä historia, jonka ymmärtäminen voi auttaa hahmottamaan myös nykyisiä asianajajatoimintaan liittyviä eettisiä ongelmia.

---

¹ Schroderus 1619, Kivimäen 1924 mukaan, s. 24.

² Pihlajamäki 2009, s. 61, ks. myös Ruotsin valtakunnan laki 1734 luku 15 §2.

Tutkielmassani tarkastelen asianajajakunnan ammattieettisten velvollisuuksien kehitystä asianajajaeettisten perusarvojen³ kautta ja keskityn erityisesti siihen, millaisen ilmiön nämä periaatteet ovat saaneet erilaisissa ohjeistuksissa, käytänteissä, lainsäädännössä, eettisistä velvollisuuksista käydyssä keskustelussa ja asianajajien käytännön toiminnassa, sekä siihen, millaisia ammattieettisiä velvollisuuksia ja periaatteita niistä on johdettu. Lisäksi tarkastelen sitä, mitkä yhteiskunnalliset muutokset ja prosessit ovat olleet kehityksen taustalla. Vaikka kirjoitettuja ja ammattikunnan yhdessä hyväksymiä ja omaksumia ammattieettisiä perusarvoja ei ollut olemassa ennen asianajajayhdistysten syntyä, hypoteesini on, että ainakin samankaltaisia arvoja on löydettävissä myös asianajajien varhaisen toiminnan taustalta. Käytän nykyisiä asianajajaeettisiä perusarvoja vain työkaluina, joiden avulla tarkastelen eettisten ohjeiden kehitystä ja pyrin löytämään mahdollisia samankaltaisuuksia menneiden ja nykyisten asianajajien etiikasta. Tiedostan, että arvojen sisältö on muuttunut vuosisatojen kuluessa, eikä tarkoitukseni ole olettaa, että arvojen sisältö olisi käsitettävissä samalla tavalla kaikkina aikoina.

Ajallisesti tutkimukseni ulottuu suomalaisen asianajajakunnan kehityksen alkuvaiheista 1920-luvulle, jolloin Suomen Asianajajaliitto oli juuri perustettu ja keskustelu sekä oikeusjärjestelmän että asianajajaprofession kehittämistä kävi kiivaana. Erityisesti olen siis kiinnostunut ajanjaksosta, jona asianajajat eivät olleet vielä järjestäytyneet tai järjestäytyminen oli vasta alkuvaiheessa eikä kirjallisia tapaohjeita vielä ollut olemassa.

Johdannossa käyn läpi tutkielmani taustan lisäksi sen aiheen ja rajauksen, tutkimuskysymykset, metodin ja aiemman tutkimuksen. Lisäksi käsittelen jonkin verran sitä, millaista aineistoa tulen käyttämään ja mitkä aineistot ovat tutkielman kannalta tärkeimpiä.

1.2 Aihe

Tutkielmani aihe on asianajajan ammattieettisten ohjeiden kehitys noin vuodesta 1734 noin vuoteen 1920. Tarkoitukseni on tarkastella asianajajien ammattieettisten ohjeiden sekä eettisiin ohjeisiin ja velvollisuuksiin liittyvien periaatteiden ja normien kehitystä sekä velvollisuuksien taustalla vaikuttavia arvoja. Tarkastelussani käytän apuna asianajajan ammattieettisiä perusarvoja, joiden määrittelyyn käytän Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajotapaa koskevaa ohjeistusta. Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, millaisia ammattieettisiä ohjeistuksia kunakin

---

³ Suomen Asianajajaliitto: Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet 9.6.1972.

aikakautena on ollut olemassa, miten ammattieettiset ohjeistukset ovat kehittyneet ja muuttuneet ja onko ohjeistusten ja niiden muutosten taustalta löydettävissä nykyisten ammattieettisiksi perusarvoiksi katsottavien arvojen kanssa yhtenevää tai ainakin joiltain osin samansisältöistä arvopohjaa. Lisäksi tarkastelen sitä, millaiset yhteiskunnalliset muutokset ja prosessit ovat mahdollisesti vaikuttaneet eettisten ohjeiden ja velvollisuuksien kehitykseen.

Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajotapaa koskevan ohjeistuksen mukaan asianajajan ammattieettiset perusarvot ovat lojaalisuus, riippumattomuus, esteettömyys, luottamuksellisuus ja kunniallisuus. Näistä perusarvoista keskityn erityisesti lojaalisuuteen, luottamuksellisuuteen ja kunniallisuuteen, jotka määrittelen tarkemmin keskeisiä käsitteitä koskevassa luvussa. Näiden perusarvojen voidaan katsoa nykyaikana olevan kaikkien asianajajia koskevien sääntöjen ja määräysten taustalla⁴, ja kun tarkastellaan nykyisiä, moderneja oikeusvaltioita, hyvän asianajajan perusarvot ovat niissä kaikissa hyvin samankaltaisia⁵. Hypoteesini onkin, että vaikka kirjallisessa muodossa olevat koko ammattikuntaa sitovat perusarvot ovat melko uutta kehitystä, samankaltaisia arvoja on ollut nähtävissä asianajajien toiminnan ja sen sanktioimisen taustalla jo paljon kauemmin.

Aiheeni kannalta olennaista on myös se, miten asianajajaprofessio ylipäänsä kehittyi ilman minkäänlaista lainopillista koulutusta toimivista maallikkoasianajajista tilanteeseen, jossa asianajajat ovat laajasti järjestäytyneitä ja koulutusvaatimus kirjattu lakiin. Tähän kehitykseen liittyy vahvasti paitsi juristien ammattikunnan professionalisoituminen myös se, miten samanlainen muutos nähtiin samaan aikaan myös muissa profesioissa. Taustalla on siis useita seikkoja, joista yksi suurimmista on varmasti yleinen koulutuksen kehitys, jonka aikaansaama muutos havaittiin useissa eri ammattikunnissa.⁶

1.3 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Kuten edellä totesin, tarkastelun kohteena tutkielmassani on se, miten asianajajien ammattieettiset perusarvot, tässä tapauksessa edellisessä kappaleessa määritellyt lojaalisuus, luottamuksellisuus ja kunniallisuus, ovat näkyneet aiempien vuosisatojen asianajajien ja heidän edeltäjiensä toiminnassa sekä kunkin ajankohdan lainsäädännössä ja muissa oikeusnormeissa, määräyksissä, ohjeistuksissa, kirjallisuudessa ja käydyssä keskustelussa. Keskeistä on siis se,

---

⁴ Ylönen 2018, s. 306.

⁵ Peltonen 2017, s. 175.

⁶ Vasara-Aaltonen 2022, s. 38.

ovatko nämä perusarvot olleet nähtävissä sääntelyn taustalla ja millaisia sääntöjä ja määräyksiä näistä perusarvoista on johdettu aikana, jolloin asianajajakuntaa sitovaa eettistä ohjeistusta ei ollut olemassa ainakaan siinä laajuudessa kuin nykypäivänä. Sivuan tutkielmassani myös asianajotoiminnan valvontaa ja siihen liittyvää sanktiointia, mutta se ei ole varsinainen tutkimusaiheeni eikä tarkoitukseni ole tarkastella varsinaisen kurinpitojärjestelmän kehitystä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia ammattieettisiä ohjeita on ollut olemassa asianajajakunnan historiassa? Miten erilaiset arvot ovat näkyneet näiden ohjeistusten taustalla?
2. Miten eettiset ohjeet ovat muuttuneet ajan kuluessa?
3. Miksi eettiset ohjeet ovat muuttuneet? Millaisia prosesseja muutoksen taustalta on löydettävissä?

Ensimmäinen tutkimuskysymys liittyy siihen, millaisia eettisiä ohjeistuksia asianajajakunnan historian aikana on ollut olemassa ja miten lojaalisuus, luottamuksellisuus ja kunniallisuus arvoina ovat näkyneet vanhassa lainsäädännössä, asianajajille annetuissa ohjeissa ja määräyksissä, oikeuskäytännössä, oikeuskirjallisuudessa ja muissa oikeuslähteissä sekä aiheesta käydyssä keskustelussa. Kyse on siis siitä, millaisia periaatteita, sääntöjä ja määräyksiä näistä arvoista on johdettu.

Toisessa ja kolmannessa tutkimuskysymyksessäni tarkastelen sitä, millä tavalla asianajajien eettiset ohjeet ja mahdollisesti niiden taustalla nähtävien perusarvojen merkitys ja rooli ovat muuttuneet vuosisatojen aikana. Tarkastelun kohteena voi olla esimerkiksi, onko jonkin arvon merkitys kasvanut ja mitkä seikat tähän kasvuun ovat vaikuttaneet. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkastelun kohteena on se, miksi asianajajien eettiset ohjeistukset ja niiden taustalla vaikuttavat arvot ovat muuttuneet. Kyse on siis siitä, mitkä historialliset tapahtumat ja prosessit muutosten taustalla ovat vaikuttaneet.

Ajallisesti rajaan tutkielmani aiheen noin vuosiin 1734–1920. Rajaus on perusteltu, koska Suomen kontekstissa 1700-lukua vanhempaa aineistoa asianajajien ja lainoppineiden etiikasta on vaikea löytää pelkästään siitäkin syystä, ettei asianajajien ammattikunta ollut vielä tarpeeksi kehittynyt. Taustoituksena tarkastelen kuitenkin ensimmäisissä käsittelyluvuissa antiikin Rooman ja keskiajan asianajoa ja niihin liittyviä eettisiä ohjeita. Lopetan tarkasteluni 1920-lukuun, sillä tällöin Suomen Asianajajaliiton perustaminen ja paine oikeudenkäyntijärjestelmän uudistamiseen johtivat myös entistä innokkaampaan ja laajempaan keskusteluun asianajajien

eettisistä velvollisuuksista ja profession kehittämisestä ylipäänsä. Oltiin siis jonkinlaisessa murrosvaiheessa, jolloin luotiin perustaa tulevalle kehitykselle. Mielestäni 1920-luvulla käyty keskustelu kuvastaa hyvin sitä, mihin suuntaan asianajajaetiikan kehitys on menossa tulevaisuudessa.

En käsittele tutkielmassani kaikkia Suomen Asianajajaliiton määrittämiä perusarvoja, koska niiden kaikkien käsittely voisi laajentaa aihetta liiaksi ja estää tutkimuskysymyksen syvällisen käsittelyn. Rajauksessa pois jätetyt perusarvot, riippumattomuus ja esteettömyys, ovat myös arvoja, jotka liittyvät hyvin kiinteästi erityisesti asianajajan lojaalisuuteen asiakasta kohtaan ja joihin tulen viittamaan lojaalisuuden käsittelyn yhteydessä. Jonkin verran näitä arvoja ja niiden ilmentymiä on siis pakollista käsitellä muiden perusarvojen kohdalla.

Koska tutkimukseni tarkoituksena on arvioida sitä, ovatko nykyiset asianajajien eettiset perusarvot näkyneet oikeuslähteissä ennen varsinaisten tapaohjeiden määrittelyä, ovat asianajajakunnan varhaisemmat vaiheet mielestäni tässä suhteessa hedelmällisempi tutkimuskohde.

1.4 Metodi ja aineisto

Metodini on oikeushistoriallinen, ja tarkoitukseni on arvioida sekä oikeusnormien kehitystä että sitä, miten oikeudellinen ajattelu on vuosisatojen aikana kehittynyt. Oikeushistoriallinen metodi on osa laajempaa historiantutkimuksen metodologiaa. Historiantutkijan arvioinnin kohteena ovat tutkimuskohteeseen liittyvät tulkinnat, ja hän noudattaa tutkimustyössään tieteellisen tutkimuksen periaatteita. Historiantutkimus ei pyri tavoittamaan mennyttä todellisuutta sellaisenaan, vaan arvioi historian ilmiöiden välisistä yhteyksistä esitettyjen väitteiden ja tulkintojen paikkansapitävyyttä.⁷ Näiden väitteiden ja tulkintojen taustalta on aina löydettävissä asiayhteys, joka sijoittaa historialliset ilmiöt osaksi jotakin prosessia tai tilannetta. Esimerkiksi oman tutkimukseni kannalta relevantin asianajajaprofession kehittymisen ja oikeuden monimutkaistumisen välillä voidaan katsoa olevan yhteys, josta on mahdollista tulkita, että monimutkaisemmat oikeusprosessit vaativat enemmän niihin vihkiytyneitä asiantuntijoita. Taustalla vaikuttava prosessi voi olla esimerkiksi yleinen yhteiskunnan professionalisoituminen, joka näkyy myös useiden muiden ammattikuntien kohdalla.

---

⁷ Kalela 2000, s. 70, s. 46–47

Oikeushistoriallisen metodin avulla on mahdollista tarkastella tiettyjen oikeudellisten sääntöjen taustalla olevaa kehitystä ja mennyttä oikeusjärjestelmää.⁸ Jukka Kekkonen mukaan oikeushistorian ytimessä on oikeudellisen muutoksen analyysi, joka koostuu oikeuselämän ilmiöiden erittelystä eri vaiheissa historiaa. Oikeushistorian tutkimuskohteiden kirjo on laaja, ja niihin kuuluvat muun muassa oikeusnormit sekä oikeudelliset käytännöt ja professiot. Vaikka tutkimuskohteet ovatkin oikeudellisia, oikeudellisen muutoksen erittelyyn ja lähteiden arviointiin tarvittavat työkalut on lainattu historiatieteistä.

Oikeudelliset muutokset tulee myös kytkeä muutoksiin, jotka tapahtuvat yhteiskunnassa samaan aikaan kulloinkin tutkitun oikeudellisen ilmiön kanssa – ne tulee siis kytkeä johonkin prosessiin tai tilanteeseen samalla tavoin kuin historiantutkimuksessa yleisemminkin.⁹ Olennaista oikeudellisen muutoksen selittämisessä onkin analysoida sekä sitä, miten oikeus on muuttunut, että sitä, miksi muutos on tapahtunut. Toisinaan voidaan olla tilanteessa, jossa oikeudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia pitkälläkään aikavälillä, jolloin on kyse oikeuden muuttumattomuuden analyysistä.¹⁰

Yksi oikeushistorian tutkijoiden mielenkiinnon kohteista on juuri lakimiesprofessio ja erityisesti se, millainen asema oikeudellisilla asiantuntijoilla on ollut aikojen saatossa. Tarkastelun kohteena on tällöin sekä oikeudellinen että yhteiskunnallinen toiminta sekä mahdollisesti myös se, millainen ideologia on ohjannut lakimieskuntaa sen eri vaiheissa.¹¹ Omassa tutkimuksessani pääpaino on juuri lakimiesprofessiossa ja erityisesti lakimiesten toiminnan taustalla vaikuttavien normien ja arvojen sekä niitä koskevan sääntelyn muutoksessa. Vaikka en tutkikaan pelkästään oikeudellisen asiantuntijoiden asemaa kunakin aikana, tutkimuskohteitani ei ole järkevää tai edes mahdollista erottaa itse lakimiesprofession kehityksestä tai siitä, millaisena professio on nähty eri aikakausina.

Aineistona pyrin käyttämään monipuolisesti erilaisia oikeudellisia aineistoja, joista tärkeimmät ovat kirjallisuuden ja kirjoitettujen oikeusnormien lisäksi lakien esityöt ja kommentaarit, lainsäädännöstä käyty keskustelu sekä oikeudelliset aikakausjulkaisut ja sanomalehtiaineisto. Tutkimukseni lähdekirjallisuutena käytän oikeuskirjallisuutta, oikeushistoriallista kirjallisuutta ja myös laajemmin historiantutkimukseen painottuvaa kirjallisuutta. Lisäksi tärkeitä lähteitä

---

⁸ Husa 2008, s. 21.

⁹ Kekkonen 1997, s. 131–132, 141.

¹⁰ Kekkonen 2002, s. 9.

¹¹ Kekkonen 2002, s. 8.

ovat juridisten aikakauslehtien, kuten Lakimiehen, Defensor Legisin ja Juridiska Föreningen i Finland -yhdistyksen aikakausjulkaisun vuosikerrat. Näistä aikakauslehdistä on saatavilla vuosikertoja 1900-luvun alusta asti, joten niiden sisältämät artikkelit antavat tärkeää tietoa vuosisadan alun asianajotyöstä ja asianajajaprofessioon liitetyistä arvoista ja eettisistä ohjeista sekä asianajajien työkentästä yleisemminkin.

Tutkimukseni kannalta tärkeimmät historialliset oikeusnormit sisältyvät Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 lakiin sekä siihen 1800- ja 1900-luvulle tehtyihin muutoksiin. Vuoden 1734 lain oikeudenkäymiskaassa annettiin ensimmäistä kertaa laintasoinen määräys siitä, että asianajajan tulee olla kunniallinen ja hyvämaineinen. Myös asianajajan ja päämiehen välinen luottamuksellinen suhde ja sen vaatimus tuotiin esiin ensimmäistä kertaa, vaikkakin vuoden 1734 lain aikaan asianajaja saattoi vielä olla lähes kuka tahansa, sillä varsinaista nykymuotoista asianajajaprofessiota ei ollut olemassa. Myöhemmät lakiin tehdyt muutokset ovat tärkeitä, sillä niiden avulla on pyritty määrittelemään uudelleen asianajolaitoksen järjestämistä ja esimerkiksi asianajajien kelpoisuusvaatimuksia.

1.5 Aiempi tutkimus

Vaikka tutkimusta asianajajien etiikasta ja toiminnan taustalla vaikuttavista perusarvoista onkin tehty melko paljon, ei sitä useinkaan ole tehty oikeushistoriallisesta näkökulmasta. Painopiste on erityisesti suomalaisessa tutkimuksessa ollut jonkin tietyn eettisen velvollisuuden ja sen nykysisällön tarkastelussa tai asianajajaoikeuden sisällön arvioinnissa. Esimerkiksi Jukka Peltonen on tutkinut asianajotoimintaan liittyviä eettisiä velvollisuuksia ja niiden merkitystä asianajajan työssä useissa artikkeleissaan¹². Suomalaisen asianajotoiminnan vaihteita ovat tutkineet ahkerasti esimerkiksi Heikki Pihlajamäki ja Yrjö Raevuori.

Joitakin tutkimuksia on, mutta niissäkin pääpaino on myöhemmässä ajassa, yleensä 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvussa.¹³ Sellaisia tutkimuksia ei ole kovinkaan paljon, joissa eettisten velvollisuuksien kehitystä olisi tarkasteltu joko varhaisemmalla ajalla tai pidemmällä aikavälillä. Asianajajien etiikka toki mainitaan useissa asianajajaprofession kehitystä tarkastelleissa tutkimuksissa. Esimerkiksi James A. Brundage on tutkinut laajasti keskiajan

---

¹² Ks. esim. Peltonen 2000 ja 2006.

¹³ Ks. esim. Peltonen 2019, Asianajajaoikeuden ja sen lähteiden historiasta.

asianajotoimintaa ja keskittynyt joissakin tutkimuksissaan myös asianajajaetiikkaan ja sen kehitykseen ja sisältöön.¹⁴

Asianajajaoikeuden ja asianajajia koskevien eettisten periaatteiden kehitystä sivuavat myös ne useat oikeushistorialliset tutkimukset, joissa on käsitelty asianajotoiminnan ja asianajotoimistojen alkuvaiheita ja ammattikunnan historiallista kehitystä. OTM-tutkielmia on tehty muun muassa asianajajamonopolin kehittymisestä Suomessa ja asianajotoimistojen alkuvaiheista ja asianajotoiminnan ammatillistumisesta¹⁵ Asianajajien eettisistä perusarvoista tutkimusta on tehty paljonkin useiden eri oikeudenalojen ja toimeksiantojen näkökulmasta, ja sama pätee asianajajaoikeuteen kokonaisuudessaan.

Asianajajien etiikkaan ja eettisten velvollisuuksien kehitykseen liittyvää oikeushistoriallista tutkimusta ei selkeästi ole tehty kovinkaan paljoa, joten tutkimukseni täyttää tutkimusaukkoa täältä osin.

1.6 Keskeiset käsitteet

Ammattietiikka on käsite, joka kuvaa tietyn ammattikunnan arvomaailmaa ja periaatteita, jotka ohjaavat kyseiseen ammattikuntaan kuuluvien henkilöiden toimintaa. Kyse ei ole säädöksistä vaan ammattieettisistä normeista, jotka ammattikunta on kehittänyt ja joiden noudattamista se edellyttää jäseniltään. Ammattietiikan avulla myös varmistetaan, että ammattikunta on yhteiskunnan sille osoittaman luottamuksen arvoinen. Hyvä asianajajatapa sisältää normit, jotka muodostavat asianajajien ammattietiikan.¹⁶

Pyrkimys oikeudenmukaisuuden toteutumiseen on yksi liberaalien yhteiskuntien moraalisisistä päämääristä. Vaatimus globaalista oikeudenmukaisuudesta on sisällytetty myös ihmisoikeuksia koskeviin periaatteisiin. Oikeudenmukaisuus ei voi toteutua ilman lainsäädäntöä tai tuomioistuimia, ja myös asianajajilla on tärkeä rooli kansalaisten oikeuksien turvaajina. Jos ihminen kääntyy asianajajan puoleen oikeudellisten pulmiensa vuoksi, ei avun pyytäminen saa missään tilanteessa heikentää hänen asemaansa. Tämän vuoksi asianajajan ja päämiehen välillä tulee olla luottamussuhde, joka edellyttää myös asianajajan riippumattomuutta kolmansista osapuolista. Asianajajalla on kuitenkin velvollisuuksia myös yhteiskunnan suuntaan, sillä esimerkiksi valtio edellyttää, että asianajajan toiminnan taustalla on kulloinkin voimassa oleva

---

¹⁴ Ks. esim. Brundage 2006 ja 1973.

¹⁵ Ks. Pentikäinen 2023 ja Sepponen 2022.

¹⁶ Peltonen 2006, s. 157

laki, hänen menettelytapansa ovat hyväksyttävät ja hän soveltaa lakia asianmukaisesti ja tekee ratkaisuja tosiasioiden perusteella.¹⁷

Nyky-yhteiskunnassa asianajaja ei siis ole vastuussa toiminnastaan vain päämiehelleen, vaan hänen tulee myös omalta osaltaan varmistaa toimivan yhteiskunnan rakentaminen. Päämiehen ja asianajajan suhde on kuitenkin henkilökohtaisempi, ja tämä on pitänyt paikkansa myös asianajajakunnan historiassa. Asianajajan ja asiakkaan välisessä suhteessa vallitsee aina epäsymmetrisyys, ja asiakkaan on useimmissa tapauksissa pakko luottaa asianajajan hänelle antamaan tietoon ja sen paikkansapitävyyteen.¹⁸ Voidaan olettaa, että vuosisatoja sitten niin sanottujen tavallisten ihmisen lainopillinen tieto oli vielä paljon nykyistä heikompaa eikä heillä myöskään ollut mahdollisuuksia ottaa selvää omista oikeuksistaan. Nykymaailmassa tällainen asianajajan ja asiakkaan välinen epäsymmetrisyys lienee kaventunut uusien tiedonhakupöytäkirjojen ja koulutuksen myötä.

Pursiainen mukaan ammattietiikan rooli on täyttää aukot, joita laki ja tapaohjeet jättävät. Loppujen lopuksi asianajajan tulee siis itse tehdä valintoja oman toimintansa suhteen, sillä asianajajan etiikka velvoittaa myös toimintaan, jota ei kuvailla tyhjentävästi tapaohjeissa.¹⁹ Jokaiseen mahdolliseen tilanteeseen ei tietenkään ole olemassa sääntökirjaa, josta asianajajan olisi mahdollista tarkistaa oikeat ja eettiset toimintatavat, joten ammattietiikan soveltaminen jää loppujen lopuksi asianajajan itsensä harteille.

Kuten jo aiemmin olen todennut, asianajajien ammattieettiset perusarvot on määritelty Asianajajaliiton hyvää asianajotapaa koskevissa ohjeissa, joista suurimmalla osalla on kytkös asianajajien ammattikunnan eettisiin vaatimuksiin. Ne ovatkin nykyaikainen ammattieettisten sääntöjen kokoelma, joiden avulla määritellään hyvän asianajajan ideaalityyppi.²⁰ Ohjeiden velvoittavuudesta todetaan laissa asianajajista seuraavaa:

Asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa. (5.1 §)

Asianajajien tulee siis noudattaa kulloinkin voimassa olevia hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita, ja tällaisten ohjeiden tulee myös olla olemassa. Nykyiset Asianajajaliiton antamat ohjeet hyväksyttiin ensimmäisen kerran vuonna 1972, ja ensimmäiset olennaiset muutokset

---

¹⁷ Peltonen 2000, s. 579.

¹⁸ Pursiainen 2001, s. 32.

¹⁹ Pursiainen 2001, s. 45.

²⁰ Aarnio 2010, s. 541.

niihin tehtiin vasta vuonna 2009.²¹ Ohjeet siis pysyivät lähes muuttumattomina 40 vuoden ajan, ja tämä todennäköisesti kertoo jotakin asianajajien eettisten ja moraalisten velvoitteiden luonteesta yleisemminkin. Lain ja Asianajajaliiton sääntöjen ja tapaohjeiden lisäksi hyvän asianajajatavan lähteitä ovat muut asianajajaa velvoittavat ohjeet, valvonta- ja kurinpitoasioissa annetut ratkaisut ja asianajajakunnan omaksumat hyväksytyt käytännöt.²²

Koska kirjoitettuja ammattieettisiä perusarvoja ei ollut olemassa ennen asianajajayhdistyksien perustamista, käytän näitä perusarvoja lähinnä työkaluina, joiden kautta aihetta on helpompi lähestyä. Käytän nykypäivän käsitteitä ja niille nykyajassa ymmärrettävää sisältöä apuna menneisyyden ymmärtämisessä, mutta otan tutkimuksessani huomioon sen, että käsitteiden sisältö on voinut olla erilainen tarkastelemallani ajanjaksolla. En siis siirrä nykyisille Asianajajaliiton määrittelemille asianajajan eettisille perusarvoille annettuja merkityksiä, arvoille kirjoitettuja kuvauksia tai niiden sisältämää moraalikäsitystä menneisyyteen, vaan käytän niitä ainoastaan apuvälineinä, joiden avulla osaan kiinnittää huomioita tutkimusaiheeni kannalta tärkeisiin seikkoihin.

1.6.1 Lojaalisuus

Asianajajan lojaalisuus määritellään Hyvää asianajotapaa koskevissa ohjeissa seuraavasti:

Asianajajan on oltava asiakkaalleen lojaali. Asianajaja on velvollinen lakia ja hyvää asianajajatapaa noudattaen parhaan kykynsä mukaan valvomaan asiakkaansa etua ja oikeutta. (3.1 §)

Tiivistettynä lojaalisuus tarkoittaa sitä, että asianajajan on oltava asiakkaalleen lojaali ja asiakkaan tulee voida luottaa asianajajan neuvoihin. Lojaalisuuteen sisältyvät myös velvoitteet asianajajan riippumattomuudesta ja siitä, että hän pitää salassa päämieheltään saamansa tiedot.²³ Lojaalisuus kietoutuu saumattomasti yhteen myös muiden tarkastelemieni perusarvojen kanssa, ja esimerkiksi riippumattomuus ja luottamuksellisuus ovat erottamaton osa asiakkaan edun ajamista.

---

²¹ Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaari 2011, s. 2.

²² Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaari 2011, s. 2.

²³ Ylönen 2018, s. 306.

1.6.2 Luottamuksellisuus

Luottamuksellisuus jaetaan Hyvää asianajajatapaa koskevissa ohjeissa kahteen osaan: salassapitovelvollisuuteen ja vaitiolovelvollisuuteen. Ensimmäinen osa kieltää asianajajaa luvottomasti ilmaisemasta yksityisen tai perheen salaisuutta tai liike- tai ammattisalaisuutta, joka on ilmaistu hänelle hänen toimiessaan tehtävässään asianajajana. Toinen osa taas kieltää myös muun sellaisen tehtävää hoidettaessa saadun tiedon ilmaisemisen, joka koskee asiakasta tai tämän olosuhteita (3.4 §). Asianajosalaisuus ei ole uusi keksintö, vaan luottamuksellisuus otettiin huomioon jo vuoden 1734 oikeudenkäymiskaassa, jossa kielletään avustajaa todistamasta seikoista, jotka hänen päämiehensä on hänelle uskonut.²⁴

Vielä 1700-luvulla yleinen ajatus oli, että asianajajan moraalinen luonne ja hyveellisyys loivat asianajajan ja asiakkaan välisen luottamuksen eettisen perustan. Myöhemmin enemmän painoarvoa annettiin yhteiskunnan rakenteille ja sille, että asianajajan ja asiakkaan välinen luottamussuhde lisäsi oikeusjärjestelmän tehokkuutta.²⁵ Asianajajan ja päämiehen välinen luottamus on siis myös tapa varmistaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen.

1.6.3 Kunniallisuus

Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden mukainen kunniallisuuden määritelmä kuuluu seuraavasti:

Asianajajan on täytettävä hänelle uskotut tehtävät rehellisesti ja esiinnyttävä asiallisesti ja moitteettomasti. Asianajajan on asianajotoiminnassaan ja muutenkin vältettävä kaikkea, mikä saattaa alentaa asianajajakunnan arvoa tai vähentää luottamusta asianajajakuntaan. (3.5 §)

Asianajajan kunniallisuuden vaatimus voidaan määritellä siten, ettei asianajaja ammattiaan harjoittaessaan tai sen ulkopuolisessa toiminnassaan osallistua niin sanottuun kunnianttomaan toimintaan. Nykyään tämä kunniaton toiminta voi käsittää esimerkiksi epäasiallisen käyttäytymisen asiakasta, asiakkaan vastapuolta tai jotakin kolmatta osapuolta kohtaan tai käytöksen, joka voi näyttää sivulliselle epäasialliselta.²⁶ Lienee selvää, että myös osallistuminen rikolliseen toimintaan alentaa asianajajakunnan arvoa ja on näin ollen katsottava kunnianttomaksi toiminnaksi.

---

²⁴ OK (1.1.1734/4) 17:7.

²⁵ Laitinen – Launis 1996, s. 78–79.

²⁶ Ylönen 2018, s. 323–325.

2 Asianajajat ja etiikka ennen vuoden 1734 lakia

2.1 Asianajajat antiikin Roomassa

Kuten lähes kaikki nykyään vakiintuneet, mutta jo vuosisatoja sitten syntyneet ammattikunnat, myös asianajajien ammattikunta on kehittynyt erilaisten vaiheiden kautta sellaiseksi kuin nykypäivänä sen tunnemme. Ilman asianajajaprofession kehitystä ja asianajajien järjestäytymistä myös ammattikunnan eettiset ohjeet olisivat todennäköisesti jääneet kehittymättä, sillä niiden tärkein perusta on nimenomaan siinä, että ammattikunnan edustajat ovat sitoutuneet ohjeisiin ja valmiita pitämään huolta omalta osaltaan myös koko juristikunnan maineesta. Asianajajaprofession historia on pitkä ja monivaiheinen, ja myös ammatin arvostus on vaihdellut vuosisatojen aikana. Yhteistä tälle kaikelle kuitenkin on se, että asianajaja on kaikkina aikoina pyrkinyt oikeuden toteutumiseen osana kulloistakin oikeusjärjestystä.

Roomassa asianajajaprofession kehitys alkoi papistosta, ja ensimmäiset Rooman valtakunnan juristit olivatkin pappeja, joiden tehtäviin kuului kirkollisen ja myöhemmällä ajalla myös maallisen lain kehittäminen, soveltaminen ja tulkinta. Lainoppineiden ammattikunnan kehitys liittyi suurempaan kehityslinjaan, joka vähitellen syrjäytti traditiota ja toi yhteiskuntaan kirkollisten tapojen lisäksi myös oikeudellisen ulottuvuuden.²⁷ Voidaan siis olettaa, että kaikkein varhaisimpien juristien etiikka liittyi pikemminkin uskonnollisiin hyveisiin kuin päämiehen tai yhteiskunnan edun valvomiseen.

Rooman valtakunnassa oli yleistä, että rikoksista syytetyillä oli apunaan niin sanottuja mesenaatteja, jotka antoivat heille neuvoja ja yrittivät oman vaikutusvaltansa turvin saada heidät vapautetuksi syytteistä. Kyse ei ollut asianajotoiminnasta, vaikka nämä mesenaatit saattoivat antaa suojeltavilleen myös oikeudellisia neuvoja, sillä luonnetodistuksilla ja vaikutusvaltaisilla ystävillä oli suuri merkitys oikeusjuttujen lopputulokseen. Vähitellen oikeudellisen tiedon jakaminen kuitenkin muuttui lähes ammattimaiseksi joidenkin oppineiden miesten kohdalla, ja he saattoivat alkaa julkisesti tarjota tällaista oikeudellista neuvontaa.²⁸ Antiikin Rooma ei kuitenkaan tuntenut varsinaista asianajajaa siinä mielessä kuin nykyään sen käsitämme, vaan nykynäkökulmasta asianajajan tehtäviä hoitaviin henkilöihin viitattiin useilla

---

²⁷ Chroust, s. 100.

²⁸ Forsyth 1880, s. 82–83.

nimityksillä, jotka usein viittasivat erilaisiin tehtäväkenttiin. Esimerkiksi oikeudellista neuvontaa antavat asianajajat eivät yleensä edustaneet asiakastaan oikeudenkäynnissä.²⁹

Roomassa vedettiin selvä raja oikeudellista konsultointia tarjoavien asianajajien ja myöhemmin oikeudessa esiintyvien asianajajien välille. Jälkimmäisen oikeudellisella asiantuntemuksella tai lain tuntemisella ei ollut niin suurta merkitystä, vaan suurempi painoarvo annettiin muille ominaisuuksille, kuten retorisille taidoille.³⁰ Varhaisia asiakastaan oikeudessa edustavia asianajajia kutsuttiinkin oraattoreiksi. Vaikka oraattoreita onkin myöhemmin kuvailtu puhetaidoiltaan erityisen lahjakkaiksi miehiksi, ei nimityksen käyttäminen todellisuudessa vaatinut erityistä lahjakkuutta, vaan jokainen yleisön edessä puhumaan halukas saattoi kutsua itseään oraattoriksi.³¹

Asiakkaan edustaminen oikeudessa ei edes kuulunut varhaisimpaan roomalaiseen oikeusprosessiin, mutta kristinuskoa edeltävillä viimeisillä vuosisadoilla ja uuden ajanlaskun alussa³² tehdyt muutokset antoivat asianosaisille mahdollisuuden valita itselleen edustajia oikeuteen.³³ Niitä asianajajia, jotka korvasivat oikeusprosessissa asianosaisen täysin ja ottivat vastuun jutun hoitamisesta, kutsuttiin usein prokuraattoreiksi.³⁴ Olennaista asianajajaprofession kehittymisen kannalta oli myös se, etteivät Rooman valtakunnan tuomarit useinkaan olleet lainoppineita, ja varhaisten juristien tehtävä oli varmistaa, että myös tuomarit ymmärsivät, mistä tapauksessa oli kyse.³⁵ Asianajajia voitiin siis sanoa olevan olemassa, mutta yhtenäistä asianajajien ammattikuntaa ei Antiikin Rooma vielä tuntenut.

Kuten edellä on todettu, oli oikeudellisen asiantuntemukselle tarvetta jo antiikin Roomassa, ja näin ollen oli myös tarvetta jonkinlaiselle eettiselle ohjeistukselle. Vaikka ammattietiikka onkin käsitteenä uudempi, ovat nykyisen ammattietiikan taustalla olevat perusteet kehittyneet jo ennen ajanlaskun alkua. Tähän vaikutti olennaisesti juristien määrän kasvaminen, joka edellytti käyttäytymissääntöjen kehittämistä ja niiden rikkomisesta seuraavien sanktioiden asettamista.³⁶ Keisari Valentianuksen lainsäädäntö asetti asianajajalle useita eettisiä velvollisuuksia, joihin kuului ensisijaisesti oikeudellisen avun tarjoaminen ilman vastapuolen tarpeetonta

---

²⁹ Kennedy 1968, s. 427.

³⁰ Forsyth 1880, s. 86.

³¹ Fenner 1891, s. 342.

³² Muutoksien katsotaan tapahtuneen noin 145 eKr. – 14 jKr.

³³ Brundage 2008, s. 28.

³⁴ Kennedy 1968, s. 427.

³⁵ Brundage 2008, s. 28–29.

³⁶ Brundage 2008, s. 39.

herjaamista.³⁷ Nykyisen kunniallisuuden kaltainen arvo oli siis sisäänkirjoitettu jo Valentianuksen lakiin, sillä se sisältää vaatimuksen asiallisesta ja moitteettomasta käytöksestä vastapuolta kohtaan. Valentianuksen säätämän lain aikaan asianajo oli kuitenkin vielä kunniatehtävä, jota hoidettiin ”hyvän maineen kasvattamiseksi”. Asianajajat nähtiin tärkeänä osana yhteiskuntaa, mutta heihin suhtauduttiin osittain myös epäilevästi. Tästä kertovat esimerkiksi rangaistukset, jotka koskivat ”vastapuolen kanssa päämieheltään salassa vehkeilleitä asianajajia”.³⁸ Asianajajien siis selvästi täytyi olla lojaaleja päämiehelleen siten, etteivät he toimineet tämän selän takana, ja tällaista toimintaa pidettiin myös yleisesti paheksuttavana.

Millainen oli näiden varhaisten asianajajien moraalinen koodi? Ainakin varhaisten oraattoreiden kohdalla voitaneen sanoa, etteivät tehtäviin liittyvät eettiset pohdinnat juurikaan kiinnostaneet heitä, ja he saattoivat esimerkiksi pyytää asiakkaitaan palkkaamaan myös ystäviään tai suojattejaan.³⁹ Tästä huolimatta itse oikeusprosessissa roomalaisia juristeja sitoivat tiukat säännöt, jotka velvoittivat asianajajaa sekä oikeudessa, asiakkaiden kanssa toimiessa että oikeuden ulkopuolisissa tehtävissä. Tuomareilla oli valta sanktioida näiden sääntöjen rikkomista, ja asiakkailta oli myös mahdollisuus saada vahingonkorvausta eettisten sääntöjen rikkomisesta. Minkäänlaista nykyisten asianajajaeettisten ohjeiden kaltaista sääntökirjaa antiikin Rooman juristeilla ei ollut, mutta eettisiä velvollisuuksia määriteltiin esimerkiksi valamenettelyiden avulla.⁴⁰

Asianajajien tuli siis ennen oikeudenkäyntiä vannoa vala, jossa määriteltiin asianajajan tärkeimmät eettiset velvollisuudet. Näihin kuuluivat esimerkiksi velvollisuus ajaa asiakkaan asiaa totuudenmukaisesti ja oikeudenmukaisesti kaikella voimalla ja kaikilla resursseilla ja velvollisuus olla ajamatta juttua tai kieltäytyä jutusta, joka on epätoivoinen, perusteeton tai valheelliselle pohjalle perustuva. Erityisen ankarasti rankaistiin niitä asianajajia, jotka paljastivat asiakkaidensa luottamuksellista tietoa kolmansille osapuolille. Luottamuksellisuutta asianajajan ja asiakkaan välillä pidettiin asianajajaprofession perustana jo antiikin Roomassa. Lisäksi roomalaisessa oikeudessa kiinnitettiin huomiota asianajajan esteellisyyteen ja siihen, ettei asianajajan ja asiakkaan välillä ollut eturistiriitaa.⁴¹ Antiikin Rooman asianajajat siis

---

³⁷ Pihlajamäki 2009, s. 21.

³⁸ Pihlajamäki 2009, s. 20–21.

³⁹ Chroust 1954, s. 135.

⁴⁰ Brundage 2008, s. 38.

⁴¹ Brundage 2008, s. 38–41.

noudattivat, ainakin päällisin puolin, eettisiä ohjeita, jotka vaikuttavat monella tapaa samanlaisilta kuin nykyiset asianajajaeettiset ohjeet. Lojaalisuus näkyy velvoitteessa huolehtia asiakkaan edusta oikeusprosessissa ja välttää turhat oikeudenkäyntimenettelyt kieltäytymällä niin sanotusti turhista toimeksiannoista. Rehellisyyttäkin selvästi vaadittiin jo varhaisilta juristeilta, joiden tuli myös pitää visusti itsellään asiakkaansa salaisuudet eli pitää luottamuksellisuutta yllä kaikissa tilanteissa.

Vaikka roomalaisia asianajajia kohtaan tuntui olevan myös epäilyksiä ja epäilemättä kaikki varhaiset asianajajat eivät toimineet rehellisesti, Rooman valtakunnassa asianajajia pidettiin kuitenkin korkeassa arvossa. Roomalaisessa siviilioikeudessa mentiin jopa niin pitkälle, että asianajajien kuvattiin taistelevan Rooman valtakunnan puolesta, ”kun he käyttävät puhetaidon lahjaa puolustaessaan kanssaihminen elämää ja omaisuutta, tukeakseen köyhien asiaa ja auttaakseen vääryyttä kärsineitä saamaan oikeutta”.⁴² Voidaankin sanoa, että suhtautuminen asianajajiin oli Rooman valtakunnassa myönteisempi kuin koskaan historiassa. Kuten myöhemmistä luvuista on helppo huomata, on asianajajia kohtaan tunnettu jonkinlaista vastenmielisyyttä lähes jokaisena aikakautena, ja tässä suhteessa roomalaisten suhtautumista juridisiin asiantuntijoihin voidaan pitää historiassa varsin ainutlaatuisena.⁴³

2.2 Asianajajaprofession kehitys keskiajalla

Kristinuskon saatua virallisen aseman Rooman valtakunnassa kirkko alkoi ottaa entistä vahvempaa otetta ihmisistä, mikä vaikutti vahvasti sekä kanoniseen oikeuteen että siviilioikeuteen. Näillä muutoksilla oli suuri vaikutus paitsi oikeudenkäyttöön myös juristin ammattiin, sillä useilla oikeudenaloilla sovellettiin sekä kanonista että siviilioikeutta, mikä teki tapauksista monimutkaisia.⁴⁴ Oikeuden monimutkaistumisen myötä tarvittiin yhä enemmän ammattilakimiehiä, jotka kykenivät omaksuma molemmat oikeuden haarat. Myöhemmin Rooman valtakunnan hajoamisen jälkeen oraattorien ammattikunta katosi ja asianajajien tehtävät alkoivat muistuttaa yhä enenevässä määrin nykyaikaiselle asianajajakunnalle kuuluvia tehtäviä.⁴⁵ Rooman valtakunnan hajottua myös roomalainen oikeus menetti merkityksensä Euroopassa vuosisadoiksi ja germaaninen oikeus alkoi vaikuttaa Euroopassa. Tähän muutokseen kytkeytyi ajatus siitä, että jokaisen tuli jälleen edustaa itseään oikeudessa.⁴⁶

---

⁴² Forsyth 1880, s. 6.

⁴³ Chroust 1954, s. 97.

⁴⁴ Brundage 2008, s. 49–50.

⁴⁵ Pihlajamäki 2008, s. 24.

⁴⁶ Ledbetter 1966, s. 383.

Suhteellisen pitkälle kehittynyt roomalainen asianajajärjestelmä oraattoreineen, prokuraattoreineen ja lainopillisine neuvonantajineen lakkasi siis olemasta valtakunnan hajoamista seuraavina vuosisatoina.

Keskiajalla ei enää antiikin oikeuden tapaan erotettu tuomioistuimessa asiakastaan edustavia ja oikeudellisia neuvoja antavia asianajajia toisistaan, vaan nämä molemmat tehtävät saattoivat kuulua yhdelle ja samalle asianajajalle. Kuten sanottu, vielä keskiajan alkupuolella asiamiesten tai edustajien käyttöä maallisissa tuomioistuimissa ei yleensä sallittu, mutta keskiajan alussa merkittävämmät kirkolliset tuomioistuimet hyväksyivät roomalaisen oikeuden mukaisen edustuksen. Luonnollisesti oikeuden harjoittaminen oli vielä tällöin papiston käsissä, sillä papisto oli pitkään ainoa koulutettu yhteiskuntaluokka.⁴⁷ Pitkään asianajajaprofessio pääsi siis kehittymään lähinnä kirkollisen lain piirissä.

1200-luvulta alkaen Euroopassa tapahtui muutoksia, jotka muuttivat merkittävästi lakia ja oikeudenkäyttöä. Syntyi siviilioikeuden ja kanonisen oikeuden yhdistelmä, jota kutsuttiin ius communeksi, yhtenäisoikeudeksi.⁴⁸ Samalla vuosisadalla asianajajaprofessiolle tuli ensimmäistä kertaa käyttöä Euroopassa, sillä aiemmin tavanomaiset oikeuteen liittyvät ongelmat oli saatu ratkaistua ilman lainopillista apua. Euroopan maat eivät myöskään aiemmin olleet olleet niin vauraita, että asianajajaluokka olisi voinut selvitä tarjoamalla pelkkiä oikeudellisia palveluita. Lain monimutkaistuessa ja lainsäädännön lisääntyessä vauraammat yhteiskuntaluokat kaipasivat oikeudellista apua, minkä lisäksi väestömäärä lisääntyi ja keskittyi kaupunkeihin. Muun muassa nämä muutokset olivat olennaisia sille, että asianajajaprofessio saattoi syntyä ja kehittyä.⁴⁹

Maallisissa tuomioistuimissa lupaa käyttää edustusta oikeudenkäynnissä saatiin odottaa 1200-luvulle asti, ja samoihin aikoihin maallikkoasianajajat alkoivat syrjäyttää papistoa tuomioistuimissa. Vuosisata myöhemmin kehitys oli jatkunut, eikä papisto enää dominoinut lainkäyttöä.⁵⁰ On myös syytä huomata, että papistolla ei ainakaan Ruotsissa ollut lupaa esiintyä asianajajina maallisissa tuomioistuimissa ellei pappi tehnyt sitä ajaakseen erityisen haavoittuvien ryhmien asemaa.⁵¹ Jo ennen 1200-lukua Eurooppaan oli myös syntynyt lainoppineiden kouluttamiseen erikoistuneita oppilaitoksia, tärkein näistä Bolognan yliopisto

---

⁴⁷ Brundage 1988, s. 230–234.

⁴⁸ Brundage 2009, s. 76.

⁴⁹ Brundage 1988, s. 169.

⁵⁰ Brundage 1988, s. 230–234.

⁵¹ Korpiola 2022.

Italiassa⁵². Suurin osa näistä oppilaitoksista oli kuitenkin hyvin pieniä ja saattoi toimia vain yhden henkilön varassa, eikä niiden toiminta yleensä ollut pitkäikäistä.⁵³

Keskiajan asianajajilla, joista useat työskentelivät kirkon palveluksessa, oli lukuisia velvollisuuksia sekä asiakkaitaan että tuomioistuinta kohtaan. He toimivat eräänlaisina tuomioistuimen portinvartijoina ja pitivät huolta siitä, että mahdollinen näyttö oli huolellisesti tarkastettu ja asiakas toimi vilpittömässä mielessä. Muunlaisia, siis väärää syytöksiä tai perusteettomia juttuja, asianajaja ei saanut ottaa hoitaakseen. Vaikka nykyään voisimmekin katsoa, että tällainen velvollisuus liittyy myös asianajajan lojaalisuusvelvoitteisiin päämiestään kohtaan, keskiajalla sen päätarkoitus oli varmistaa, ettei tuomari joutunut tuhlaamaan aikaansa perusteiltaan hatariin tai muutoin turhiin oikeusjuttuihin.⁵⁴

Edellä mainitun velvollisuuden lisäksi asianajajana velvollisuus oli pidättäytyä esittämästä väärennettyä näyttöä tai valheellista silminnäkijätodistelua ja vedota vain lakiteksteihin, jotka olivat tapauksen kannalta relevantteja.⁵⁵ Tätä rehellisyysvaatimusta pidettiin olennaisena oikeusjärjestyksen kulmakivenä, ja sen voidaan katsoa olevan samanlaisessa asemassa tämänkin päivän oikeusprosessissa. Näiden varhaisten asianajajille asetettujen rehellisyysvaatimusten tarkoituksena oli helpottaa tuomioistuinten työtä ja varmistaa, että tuomari kykeni luottamaan asianajajiin. Kyse oli siis lojaalisuudesta tuomioistuinta kohtaan, ja asianajajien velvollisuus oli parhaansa mukaan auttaa tuomareita saavuttamaan oikeudenmukainen lopputulos.

Keskiaikaisten asianajajien velvollisuudet eivät suinkaan rajoittuneet vain lojaalisuuteen tuomioistuinta ja tuomareita kohtaan. Heidän tuli myös nykyajan asianajajien tapaan kertoa asiakkailleen heidän oikeudellista ongelmaansa koskevasta lainsäädännöstä ja varmistaa, että he ymmärsivät myös ne ongelmat, jotka saattaisivat seurata oikeudenkäynnistä. Oli myös jyrkästi kiellettyä kannustaa asiakasta valehtelemaan oikeusprosessissa, ja tällaisella toiminnalla oli vakavia seuraamuksia myös asianajajan itsensä kannalta.⁵⁶ Nykyisten asianajajien tapaan keskiajan asianajajien tuli myös tarjota ilmaista oikeusapua henkilöille, joilla ei ollut varaa maksaa oikeudellisesta avusta. Tällä seikalla on merkitystä koko profession kehittymisen kannalta, sillä yksi professiostatuksen tärkeimpiä piirteitä on tarjota

---

⁵² Bolognan yliopisto on perustettu vuosina 1088–1119.

⁵³ Winroth 2022, s. 265.

⁵⁴ Brundage 2008, s. 201–202.

⁵⁵ Brundage 2008, s. 201–202.

⁵⁶ Brundage 2008, s. 209.

erityisasiantuntemusta heille, joille voittoa tavoitteleva talousjärjestelmä ei sitä myönnä. Keskiajan asianajajien myös oletettiin tarjoavan apuaan täysin ilman palkkiota, pelkän ”hengellisen palkkion” toivossa.⁵⁷

Kirkollisissa tuomioistuimissa vuosien 1150 ja 1350 välillä toimineet yliopistokoulutuksen saaneiden asianajajien velvollisuudet ulottuivat vielä pidemmälle, ja sen lisäksi heidän tuli täyttää joitakin pätevyyyteen ja muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyviä vaatimuksia. Hyvää mainetta tai asianajajakunnan arvon alentamista ei vielä keskiajan kelpoisuusvaatimuksissa mainittu, mutta asianajaja ei kuitenkaan saanut olla ”infamian tahraama” eli hän ei ollut saanut syyllistyä tiettyjen syntien harjoittamiseen. Häntä ei myöskään saanut olla tuomittu kuolemaan, eikä hän ollut saanut ”taistella villieläinten kanssa”. Jonkinlaista kunniallisuutta keskiajan asianajajiltakin siis vaadittiin, ja selkeästi esimerkiksi rikosten tekeminen esti asianajajana toimimisen.⁵⁸

Asianajajaprofession määrittely keskiajalla ei ollut helppoa, sillä Euroopan maista esimerkiksi Englannissa oikeus työllisti runsaasti henkilöitä, joiden työnkuva vaihteli suuresti. Asianajajat saattoivat työskennellä joko valtiolle tai yksityisesti; osa heistä oli palkattuna rikkaiden henkilöiden palvelukseen ja osa työskenteli köyhemmän kansanosan hyväksi. Myös heidän työnkuvansa vaihteli yksinkertaisemmista tehtävistä lakiin liittyviin monimutkaisempiin neuvontatehtäviin. Monet oikeuden parissa työskentelevät henkilöt eivät myöskään keskittyneet vain näihin tehtäviin, vaan saattoivat yhdistellä niitä muihin ammatteihin. Asianajajilla ei ollut tiettyä sosiaalista statusta tai varallisuusasemaa, vaan heitä löytyi kaikista yhteiskuntaluokista.⁵⁹ Kuitenkin keskiajan lopun Englannissa asianajajia koskeva sääntely oli tiukkaa, ja oikeusistuimilla oli mahdollisuus käyttää asianajajiin kontrolli- ja määräysvaltaa sekä sanktioida heitä petoksista ja huolimattomuudesta.⁶⁰ Asianajajien rehellistä ja huolellista toimintaa pidettiin siis selvästi oikeuslaitoksen ja yhteiskunnan toiminnalle tärkeänä jo keskiajan lopun Englannissa.

Kuten edellisestä luvusta käy ilmi, antiikin Roomassa suhtautuminen asianajajiin oli positiivista ja heitä ja heidän työtään pidettiin suuressa arvossa. Kiinnostava kysymys onkin, muuttuiko tämä suhtautuminen keskiajalla ja jos muuttui, niin miten. On selvää, että asianajajilla oli

---

⁵⁷ Brundage s. 173–175.

⁵⁸ Brundage 1973, s. 242.

⁵⁹ Baker 1981, s. 20.

⁶⁰ Pound 1944, s. 317.

keskiajalla eettisiä ja moraalisia velvollisuuksia sekä asiakkaitaan että tuomioistuimia kohtaan, mutta kuinka sitoutuneita he todellisuudessa näihin velvollisuuksiin olivat? Ennen 1100-lukua järjestäytynyttä asianajajaprofessiota ei Euroopassa juurikaan esiintynyt, mutta 1100-luvun kuluessa asianajajat alkoivat esiintyä kirjoituksissa huonossa valossa. Asianajajien tapojen, moraalin ja olemassaolon kyseenalaistamisesta ei tämän jälkeen luovuttu, vaan negatiivinen suhtautuminen juristikuntaan väritti profession kehittymistä ajanjakson loppuun asti.⁶¹

Oikeusprosessien viivyttäminen, käsittämättömän ja tarkoituksella hämäävän kielen käyttäminen ja huolimattomuus juttujen valmistelussa ovat vain esimerkkejä siitä, millaisista seikoista keskiajan asianajajia syytettiin.⁶² Englannissa 1200-luvulla asianajajien käyttöä pyrittiin suitsimaan lainsäädännöllä, sillä osan heistä katsottiin olevan epäpäteviä ja huijaavan asiakkaitaan.⁶³ Todennäköisesti vastustukseen oli ainakin osittain syynä se, että tähän aikaan asianajajien määrä alkoi kasvaa ja heidän sotkeutumisensa oikeusprosesseihin teki niistä hitaampia ja monimutkaisempia. Mieliä ei muuttunut 1400-luvulla, jolloin lainsäädäntöä vaadittiin muutettavaksi siten, että väärin menetelleitä asianajajia voitaisiin rankaista ankarammin. Lisäksi asianajajille vaadittiin tiukempia valintakriteereitä ja valamenettelyä, jossa heidän tulisi vannon joka vuosi uskollisuutta ja lojaaliuttaan kuninkaalle sekä kansalaisille.⁶⁴ Jonkinlaisia eettisiä sääntöjä siis muotoiltiin, mutta ne olivat edelleen ajalle tyypillisen valamenettelyn muodossa.

Asianajajien ammattikunnan varhaismuoto syntyi siis jo suhteellisen aikaisin keskiajalla kirkollisiin tuomioistuimiin, ja aina profession alkuvaiheista lähtien muotoiltiin velvoitteita, joiden katsottiin sitovan asianajajia heidän toimiessaan asiakkaiden ja yhteiskunnan, yleensä siis kirkon tai kruunun hyväksi. Noin 1200-luvulta lähtien asianajajien käyttö tuomioistuimissa yleistyi ja samalla he olivat yhä useammin maallikoita, joiden tehtävät alkoivat muistuttaa yhä enemmän modernien asianajajien tehtäväkenttää. Ensimmäistä kertaa syntyi siis asianajajaprofessio, jonka merkittävyys oikeusprosessien toimivuuden ja oikeudenmukaisuuden kannalta kasvoi vuosisatojen kuluessa. Asianajajien määrän lisääntyessä heidän arvostuksensa alkoi kuitenkin laskea ja yhä edelleen kytevä epäluulo professiota kohtaan sai jalansijaa Euroopassa.

---

⁶¹ Brundage, s.238.

⁶² Brundage, s. 237.

⁶³ Rose 1998, s. 350.

⁶⁴ Rose 1998, s. 259.

2.3 Ruotsi ja keskiajan asianajajat

Kuten kaikki varmasti tiedämme, keskiajalla ja vielä pitkään sen jälkeenkin nykyinen Suomi oli osa Ruotsin valtakuntaa. Muinainen Suomi oli harvaan asuttu, eikä sen asukkailla ollut juurikaan tarvetta lainsäädännölle.⁶⁵ Näin ollen voidaan todeta, että kuten muuallakin Euroopassa keskiajan alussa, lainopilliset asiantuntijat olivat myös tuon ajan suomalaisille tarpeettomia. Vuosituhannen alussa yhteiskunta muodostui tasa-arvoisista talonpojista, jotka käyttivät valtaa pääasiallisesti yhteistuumiin. Korkeimpana viranomaisena toimivat maakäräjät, joille kuului sekä lainsäädäntö- että tuomiovalta.⁶⁶

Myöhemmin säätyjaon tullessa voimaan 1200-luvun alussa lainsäädäntö alkoi kasvattaa merkitystään oikeuslähteenä, ja hieman myöhemmin alettiin kirjata muistiin maakunta- ja kaupunkilakeja. Näin lainsäädäntö vähitellen monimutkaistui ja alkoi saada muotoaan.⁶⁷ Kirkollisessa kontekstissa asianajoa esiintyi harvakseltaan, mutta lainoppineille asianajajille ei ollut kysyntää maallisissa tuomioistuimissa. Prosessi oli yksinkertainen, eikä Ruotsissa tuohon aikaan ollut koko maan kattavia tuomioistuimia, vaan tuomioistuimet olivat pieniä ja paikallisia. Tässä tilanteessa asianajajan ammatti ei ollut houkutteleva, eikä se todennäköisesti olisi tuonut harjoittajilleen mainetta tai vaurautta.⁶⁸

Aikakautta, joka käsitti noin vuodet 1350–1736, voidaan Ruotsin lainsäädännön historiassa kutsua maanlakien aikakaudeksi. Myöhemmin keskiajan alussa Ruotsin valtakunnan maakuntalait saivat kirjallisen muodon. Tähän kehitykseen vaikuttivat sekä kirkon halu kirjallistaa oikeutta että kuninkaanvallan sääntelytarpeet.⁶⁹ Ennen maanlakien aikakautta jokaisella Ruotsin maakunnalla oli oma oikeutensa, mikä aiheutti yhä enenevässä määrin ongelmia maakuntien välisen yhteistyön lisääntyessä. Suomessa ensimmäinen maanlain noudattamiseen viittaava asiakirja annettiin vuonna 1353.⁷⁰ Ehkä tunnetuin maanlaki on Kristofferin maanlaki, joka vahvistettiin vuonna 1442. Tuohon aikaan suurin osa suomalaisista oli ruotsia taitamattomia, joten lain tarkemmat säännökset jäivät todennäköisesti heille

---

⁶⁵ Ylikangas 2008, s. 12–13.

⁶⁶ Hemmer, 1968, s. 9–13.

⁶⁷ Hemmer, 1968, s. 9–13.

⁶⁸ Korpiola 2022.

⁶⁹ Letto-Vanamo 1992, s. 29–31

⁷⁰ Hemmer 1968, s. 33–34.

tuntemattomiksi. Laki käännettiin suomeksi ensimmäisen kerran 1500-luvun puolivälissä, mutta tästä tai yhdestäkään myöhemmästä käännöksestä ei ilmestynyt painettua versiota.⁷¹

Millainen sitten oli asianajajien asema maakunta- ja maanlakien aikakaudella? Kuten aiemmin on jo todettu, ei keskiajan Ruotsissa ollut juurikaan tarvetta asianajajille tai ainakin heidän palveluksensa olivat tavallisen kansan ulottumattomissa. Maakuntalakien aikaisessa Visbyn kaupunkilaissa on maininta niin sanotusta esipuhujasta, joka on todennäköisesti ollut asianosaisen avustaja oikeudenkäynnissä. Esipuhujan tarkempia tehtäviä ei kuitenkaan mainita laissa. Visbyn kaupunkilain lisäksi muut maakuntalait eivät mainitse esipuhujaa.⁷² Maakuntalakien aikakauden alussa edustus ei ollut sallittua, mutta myöhemmin edustusta alkoivat käyttää lähinnä vauraammat kansalaiset, jotka saattoivat lähettää edustajakseen esimerkiksi palvelijoitaan. On myös todennäköistä, että niin sanottu tavallinen kansa sai käyttää edustajaa vain äärimmäisessä hätätilanteessa.⁷³ Asianajajan kaltaisen edustajan käytöstä ei kuitenkaan ollut kyse, sillä valtuutuksen antaneet päämiehet eivät itse olleet paikalla oikeudenkäynneissä.

Aiempi oikeuskäsitys oli siis pitkälti ollut se, että asianosaiset ajoivat itse oikeuksiaan käräjillä, mutta maanlaissa ei enää kielletty edustajan käyttämistä. Lainsäädäntö ei kuitenkaan useinkaan hyväksynyt sitä, että asianajajalle maksettaisiin palkkaa, joten asiamiehenä käytettiin joko palkollista, jonka saattoi velvoittaa tehtävään, tai ystävää tai sukulaista, joka siihen hyvää hyvyttään suostui.⁷⁴ Prosessuaalisella valtuutetulla oli näiltä ajoilta säilyneiden oikeuskirjojen mukaan vain vähäinen rooli oikeusprosessissa, eikä sen vuoksi ollut tarvetta muuttaa lainsäädäntöä.⁷⁵ Tarve oikeudelliseen apuun ei useimmiten ollut syy valtuutetun käyttöön, vaan pitkät ja rasittavat matkat tai esimerkiksi oma tai perheenjäsenten sairastuminen saattoivat tehdä henkilökohtaisesta osallistumisesta mahdotonta.

Tämä tietenkin johti tilanteeseen, jossa asiamiehellä ei ollut lainopillista koulutusta, ja hän valvoi niin sanotun toimeksiantajansa etua lähinnä velvollisuudesta tai siksi, että hänellä oli henkilökohtainen suhde kyseiseen henkilöön. Luottamussuhde valtuuttajan ja valtuutetun välillä ei siis perustunut minkäänlaiseen eettiseen normistoon tai ammattieettisiin ohjeisiin tai arvoihin, koska kyse ei useimmiten ollut mihinkään tiettyyn ammattikuntaan kuuluvista

---

⁷¹ Hemmer 1968, s. 35–38.

⁷² Kivimäki 1924, s. 21.

⁷³ Letto-Vanamo 1992, s. 7.

⁷⁴ Kivimäki 1924, s. 21–23.

⁷⁵ Hassler 1920, s. 69–70.

henkilöistä. Toisaalta isäntänsä puolesta asiaa ajamaan valtuutetun voudin ja isännän välillä vallitsi varmasti luottamussuhde, joka kuitenkin perustui muussa kuin varsinaisessa asianajotoiminnassa esitettyyn rehellisyyteen ja kunniallisuuteen. Edustajana toimiva ystävä tai sukulainen taas tahtoi ajaa itselleen tärkeän henkilön asiaa rehellisesti ja luotettavasti, koska tämän etu oli hänelle sydämen asia. Näiden varhaisten asiamiesten kohdalla on siis turha puhua asianajajaetiikasta, sillä sen kummemmin he kuin heidät asiamieheksi ottanut henkilökään tuskin ajatteli, että asiamies toimisi asianajajan roolissa.

2.4 Olaus Petrin Tuomarinohjeet

Koska varsinaista asianajajaprofessiota ei vielä ennen 1700-lukua ollut olemassa ainakaan sellaisena kuin sen nykyään käsitämme, ei ollut myöskään sellaista eettistä ohjeistusta, jonka olisi voinut katsoa velvoittavan ammatin harjoittajia. Nykyisten hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden tausta voidaan kuitenkin löytää jo 1500-luvun puolivälin tienoilla julkaistuista tuomarin ohjeista, jotka ruotsalainen uskonpuhdistaja Olaus Petri kirjoitti vastustaakseen Kustaa Vaasan mielivaltaista hallintoa.⁷⁶ Lainoppia tai lakitiedettä ei vielä 1500-luvun Ruotsi-Suomessa juurikaan tuotettu, ja Olaus Petrin Tuomarinohjeet olivatkin tältä ajalta ainoa lainopillista tutkimusta edustava esimerkki.⁷⁷

Tuomarinohjeiden tarkoitus oli edistää oikeudenmukaisuutta lainkäytössä, ja niiden sisältö koostui esimerkiksi kohtuullisuutta, yleistä kansan etua ja hyväksyttävyyttä koskevista ohjeista.⁷⁸ Ohjeiden lähteenä Petri on käyttänyt roomalaista ja ruotsalaista oikeutta, kanonista oikeutta sekä Lutherin kirjoituksia. Lisäksi ohjeissa on nähtävillä viittauksia Raamatun teksteihin.⁷⁹ Tuomarinohjeet saivat pian laatimisensa jälkeen virallisen aseman, ja ne olivat vuodesta 1635 alkaen liitteenä Ruotsin valtakunnan laissa. Osa tuomarinohjeiden sisällöstä lisättiin myös vuoden 1734 lakiin.⁸⁰

Vaikka Olaus Petrin Tuomarinohjeet sisältävätkin paljon tietoa, jolla ei ole juurikaan merkitystä nykyasianajajalle tai tuomarille, moraalis-eettisesti ohjeistuksen sanoma on relevantti

---

⁷⁶ Aarnio 2010, s. 545.

⁷⁷ Hemmer 1968, s. 44.

⁷⁸ Aarnio 1994, s. 118–119.

⁷⁹ Hemmer 1968, s. 44.

⁸⁰ Blomstedt 1987, s. 6.

nykypäivänäkin.⁸¹ Nykyisten asianajajan tapaohjeiden taustalla voi nähdä kaikuja esimerkiksi seuraavista Petrin tuomareille antamista ohjeista:

Hyvä ja suopea tuomari on parempi kuin hyvä laki. Jos tuomari on huono ja väärä, siinä ei auta hyväkään laki. (3)

Se mikä ei ole oikeus ja kohtuus, ei voi olla lakikaan; sillä siinä olevan kohtuuden tähden se laiksi hyväksytään. (9)

Suurin oikeus on suurin vääräys ja armon on käytävä oikeuden kanssa; Sen tähden: Lakiasioissa on oltava suvaitsevainen ja sävyisä. (10)⁸²

Esimerkiksi yllä olevissa ohjeissa Olaus Petri korostaa tuomarin viisauden ja oikeamielisyyden merkitystä. Oikeudenhoidon keskiössä tulisi hänen mukaansa olla tuomarin äly, oikeus, kohtuus ja yleinen etu.⁸³ Voidaankin ajatella, että nämä samat ominaisuudet ja päämäärät ovat tärkeitä myös asianajajalle. Jos laki on hyvä, mutta asianajaja ei osaa hyödyntää sitä päämiehensä eduksi, ei hyvästä laista ole juurikaan hyötyä. Samankaltaisiin huonoihin lopputuloksiin johtaa se, jos asianajaja toimii epärehellisesti eikä ole lojaali päämiehelleen. Tällöinkään hyvästä lainsäätämisestä ei välttämättä ole päämiehelle apua, sillä asianajajan epärehellisyydestä tai haluttomuudesta työskennellä yhdessä päämiehensä kanssa tälle edullisen päämäärän saavuttamiseksi on päämiehelle enemmän haittaa kuin hyötyä.

Ohjeissa myös näkyy korostettu oikeudenmukaisuuden vaatimus; tuomarin tulee olla suvaitsevainen ja sävyisä. Tämä voi tarkoittaa, että tuomarin tulee nähdä myös olosuhteet kussakin tilanteessa, eikä pyrkiä ainoastaan mahdollisimman ankaran tuomion langettamiseen. Vaikka tuomitseminen ei kuulukaan asianajajien tehtäviin, on tekevät he työtään yhtä lailla lakiasioiden parissa. Suvaitsevaisuuden ja sävyisyyden vaatimuksen ei tosin voi katsoa koskevan heitä samalla tavalla, sillä asianajajan ei työssään tarvitse olla tasapuolinen, vaan ajaa päämiehensä etu parhaalla mahdollisella tavalla.

Mielestäni on perusteltua olettaa, että Olaus Petrin tuomarirohjeet siis luovat hyvän tuomarin ideaalin lisäksi myös eräänlaisen hyvän lainkäyttäjän ideaalin – lainkäyttäjän, esimerkiksi asianajajan, tulee olla myös hyvä ihminen. Nykyisin olemassa olevista asianajajan perusarvoista ainakin rehellisyys, lojaalisuus päämiestä kohtaan ja kunniallisuus näkyvät selkeästi myös näiden tuomarirohjeiden taustalla.

---

⁸¹ Blomstedt 1987, s. 27.

⁸² Olaus Petri 1987 (1545), s. 41–45.

⁸³ Aarnio 2010, s. 546.

2.5 1600-luvun asiamiehet

Asianajajaprofession ja koko asianajolaitoksen synnyn kannalta käänteentekeväenä hetkenä voidaan pitää vuonna 1615 annettua oikeudenkäyntijärjestystä ja sen asetusta, jossa oikeudenkäyntiedustajan roolia pyrittiin ensimmäistä kertaa määrittelemään. Asetuksessa korostettiin asianajajan tarvetta nimenomaan tilanteissa, joissa asianosainen ”ei asiantuntemuksen puutteesta kykene taidolla valvomaan oikeuksiansa”.⁸⁴ Asetus mahdollisti prosessuaalisen edustuksen oikeudenkäynnin osapuolelle. Kyse ei kuitenkaan ollut lainsäädännöstä, joka olisi asettanut edustajalle pätevyys- tai muita vaatimuksia.⁸⁵ Vaikka onkin olemassa merkkejä siitä, että jo ennen asetusta Ruotsissa ja Suomessa olisi toiminut jonkinlainen oikeudenkäyntitoimeksiantoja palkkiota vastaan suorittava asianajajaluokka, ei asianajotoiminta ollut niin ammattimaista, että sitä olisi ollut tarvetta rajoittaa lainsäädännön avulla. Edustajan rehellisyyden varmistamiseksi käytettiin tyypillisesti valamenettelyä.⁸⁶ Erityinen asianajajan vala kuului seuraavasti:

Minä N.N., jonka N.N. on ottanut valtuutukseen oikeuteen, lupaan ja vannon Jumalan ja hänen pyhän evankeliuminsa kautta, että minä tässä asiassa suurimman ja parhaan kykyni mukaan olen puhuva, neuvova ja toimiva niin, että siinä en käytä tieteni mitään petosta, valhetta tai vääryyttä, enkä vastapuoleni vahingoksi viivytä asiaa, enkä erittäinkään ilmaise päämieheni vastapuolelle niitä syitä ja todistuksia, jotka hän asian ajamista varten on minulle uskonut. Olen myös osoittava tälle korkea-arvoiselle oikeudelle ja niille miehille, jotka siinä istuvat, asianmukaista kunnioitusta ja kunniaa, ja noudattava kaikkea sävyisyyttä ja kuria, ja muuten tekevä ja toimiva niin kuin uskollisen valtuutetun tulee.⁸⁷

Tämän valan kohdalla on otettava huomioon se, ettei valaa vaadittu automaattisesti kaikilta kantajan ja vastaajan valtuutetuilta, vaan vala vaadittiin vain tuomarin ja assessorin ”tarkan harkinnan perusteella ja erityisistä syistä”. Myös kantajalta ja vastaajalta saatettiin vaatia vala, joka oli suunnilleen samansisältöinen. Vala ei siis velvoittanut pelkästään asianajajan ammatissa toimivia henkilöitä, vaan se saatettiin vaatia kaikilta, jotka toimivat valtuutettuina oikeusprosessissa. Voi tietenkin olla mahdollista, että vala vaadittiin useammin maallikoilta, mutta tämän väitteen tueksi en ole löytänyt lähteitä.

Vaikka kyse ei olekaan asianajajan eettisistä ohjeista, voidaan tämä oikeudenkäynnin yhteydessä lausutulla valalla nähdä olevan jonkinlainen asianajajan etiikkaa säätelevä vaikutus.

⁸⁴ Kivimäki 1924, s. 26.

⁸⁵ Raevuori 1947, s. 101–103.

⁸⁶ Hemmer 1968, s. 24, Raevuori 1947, s. 102.

⁸⁷ Raevuori 1947, s. 102–103.

Kyse oli kuitenkin henkilökohtaisesta vakuutuksesta, ei koko asianajajien ammattikuntaa sitovista säännöksistä. Lisäksi valan sisältö oli yleisesti kaikkia oikeudenkäynnin osapuolia sitova, eli luonteeltaan yleisempi kuin myöhemmät eettiset ohjeet. Valassa korostetaan prosessuaalisen edustajan velvollisuuksia oikeudenkäyntiasian vastapuolta kohtaan, ei niinkään velvollisuutta ajaa valtuuttajan etua. Tästä huolimatta valasta on löydettävissä viittaus valtuutetun ja valtuuttajan väliseen luottamussuhteeseen, sillä valtuutettua nimenomaisesti kielletään ilmaisemasta päämiehen vastapuolelle päämiehen hänelle uskomia asioita. Kyseessä on siis jonkinlainen asianajosalaisuuden varhaismuoto, jonka taustalla vaikuttaa vahvasti luottamuksellisuuden vaatimus.

Valan viimeisessä lauseessa vaaditaan valtuutetulta myös kunnioittavaa käytöstä tuomareita ja muita oikeudessa istuvia kohtaan. Tämä vaatimus sisältää eri muodossa myös nykyisen kunniallisuuden perusarvon määritelmää, jonka mukaan kiellettyä on epäasiallinen toiminta jotakin kolmatta osapuolta, esimerkiksi tuomaria, kohtaan. Lisäksi valan lopussa todetaan vielä, että ”valtuutetun on tekevä ja toimiva niin kuin uskollisen valtuutetun tulee”. On todennäköistä, että uskollisuudella tarkoitetaan tässä uskollisuutta päämiestä kohtaan, vaikka tarkempaa määrittelyä ei esitetäkään. On selvää, että myös rehellisyys on valtuutetulta vaadittava ominaisuus, ja tämäkin sisältyy nykyisen kunniallisuuden perusarvon sisältöön.

Kun tarkastellaan kunniallisuutta perusarvona, voidaan sen kaikuja löytää jo vuoden 1656 Svean hovioikeuden prosessiohjesäännöstä, jonka mukaan hovioikeudessa toimivan asianajajan tuli ennen toimintaluvan saamista toimittaa hovioikeudelle mainetodistus. Siitä, onko todistus koskenut pätevyyttä vai henkilön mainetta, on ollut useita mielipiteitä, mutta nykyään jälkimmäistä vaihtoehtoa pidetään todennäköisempänä.⁸⁸ On siis mahdollista, että ainakin vaativammassa asianajotehtävissä toimivilta edellytettiin todistusta hyvästä maineesta.

Ylipäänsä 1600-luvun oikeudessa pidettiin tärkeänä valtiollisena intressinä sitä, että oikeudenkäyntivaltuutetulla oli riittävä älyllinen ja moraalinen kvaliteetti, ja tätä pyrittiin varmistamaan monin tavoin. Valtuusmiehen hyvä maine oli olennainen, ja tuomio kunnian menettämisestä esti valtuutettuna toimimisen.⁸⁹ Sitä, mitä hyvä maine tuona aikana tarkoitti, ei voida aukottomasti selvittää, mutta on mahdollista vetää jonkinlainen yhteys nykyisen kunniallisuuden perusarvon ja tuolloisen hyvän maineen välille. Hyvämaineisuus ei kuitenkaan tuona aikana todennäköisesti sisältänyt vaatimusta välttää huonoksi katsottuja tekoja

---

⁸⁸ Letto-Vanamo 1989, s. 41.

⁸⁹ Hassler 1920, s. 81–82.

asianajajien hyvän maineen säilyttämiseksi, vaan kyse lienee ollut enemmänkin yksilöllisestä näkökulmasta, ja huonon maineen saattoi saada myös toiminnasta, joka nykyään olisi asianajajalle sallittua. Tuonakin aikana törkeisiin rikoksiin syyllistyminen todennäköisesti esti valtuusmiehenä toimimisen⁹⁰, ja tämäkin on linjassa nykyisten asianajajan eettisten ohjeiden kanssa.

Kivimäki viittaa kirjassaan vuonna 1615 julkaistuun Rättegångs Oordning -teokseen, jossa kirjoittaja Schroderus arvostelee kovin sanoin ”moraalista turmellusta asianajajain keskuudessa”. Hänen mukaansa asianajajat muun muassa ”pitkittivät oikeudenkäyntejä väärillä syytöksillä, lakia kiertämällä ja vääntämällä, vilpillä ja petoksella”. Asianajajien moraalista siis selvästi käytiin keskustelua myös tuona aikana, vaikka ammattiasianajajien joukko onkin varmasti ollut kaikkea muut kuin suuri. Tässä vaiheessa oikeuskäytäntö ei kuitenkaan enää suhtautunut asianajajien palkkioiden maksamiseen yhtä epäilevästi kuin aiemmin, joten työn tekeminen oli kannattavampaa kuin ennen. Samalla asianajajia sitovaa lainsäädäntöä ei kuitenkaan ollut, joten tointa saattoi harjoittaa monella eri tavalla – siis rehellisesti tai epärehellisesti.⁹¹ Olivatpa väitökset liioiteltuja tai ei, asianajajien ammattieettisille säännöille vaikutti olevan tarvetta jo 1600-luvulla.

Antiikin Rooman ja keskiajan aikana asianajajan ammatti sai alkunsa, muuttui Rooman valtakunnan hajoamisen myötä ja kasvoi lopulta ammattikunnaksi, jolla oli merkitystä sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Asianajajia koskevia eettisiä ohjeita on selvästi ollut olemassa ammatin synnystä asti, mutta niiden tarve kasvoi asianajajien määrän kasvaessa keskiajalla. Samalla ammattikunnan maine koki kolauksia, eikä antiikin Rooman oikeuden puolesta taisteleva sotilas enää ollut ensimmäinen ajatus, joka yhdistettiin asianajajiin. Asianajajat olivat ensisijaisesti tuomioistuimen palvelijoita, joiden tuli rehellisesti toimimalla helpottaa tuomarien työtä oikeusprosesseissa. Kirkko vaikutti keskiajalla voimakkaasti ihmisten elämään, ja myös asianajajien tuli toimia velvollisuuksiensa mukaan ensisijaisesti ollakseen hyvä ihminen ja hyvä Jumalan palvelija. Lainopillisia tietoja tärkeämpää oli hyvämaineisuus, mutta asianajajien määrän kasvaessa kasvoi selvästi myös se joukko, jota rehellisyyden velvoitteet eivät kiinnostaneet.

---

⁹⁰ Hasler 1920, s. 83.

⁹¹ Kivimäki 1924, s. 24–25.

3 1700-luku ja uusi lainsäädäntö

Jos asianajajien moraaliin olikin suhtauduttu epäilevästi 1600-luvun puolella, ei tilanne juurikaan muuttunut 1700-lukua lähestyttäessä. Vuonna 1695 säädettiin uusi oikeudenkäyntiprosessi, jonka oikeudenkäyntiä koskevia määräyksiä hyödynnettiin myöhemmin vuoden 1734 lakia säädettäessä. Tässä oikeudenkäyntiprosessissa säädettiin rangaistukset prokuraattoreille tai valtuusmiehille aiheettomaan riitaan tai oikeudenkäyntiin houkuttelusta, sovinnon estämisestä ja muusta petollisesta, valheellisesta tai väärästä menettelystä. Vuotta myöhemmin rangaistussäännöksiä tarkennettiin, sillä valvontaa pidettiin edelleen liian tehottomana.⁹² Selvästi asianajajilta ja valtuusmiehenä toimivilta vaadittiin rehellisyyttä ja lojaalisuutta päämiestä kohtaan, mutta näiden seikkojen ei koettu toteutuvan riittäväällä tavalla oikeudenkäyntiprosesseissa. Oletettiinko asianajajien siis vain olevan epäluotettavia ja haluavan pitkittää oikeudenkäyntejä vai oliko tämä koettu aidoksi ongelmaksi oikeusprosesseissa? Säännöksistä on nähtävissä jonkinlainen kielteinen suhtautuminen asianajajiin, ja tälle saattoi olla myös perusteita.

Vuonna 1709 annetussa Svean hovioikeuden ohjesäännössä mainittiin advokaatit, jotka ”usein omaksi hyödykseen johtavat yksinkertaista rahvasta kohtuuttomiin riitoihin ja oikeudenkäynteihin”. Ohjesäännöstä oli pääteltävissä, että myös ammattimaista asianajajaa oli jo olemassa ja asianajajiin suhtauduttiin aiempaa kielteisemmin.⁹³ Asianajajien katsottiin ajavan lähinnä omaa etuaan ja käyttävän hyödykseen sitä, ettei tavallisella kansalla ollut välttämättä tietoa oikeusprosessin kulusta tai oikeudesta ylipäätään. Ohjesäännössä edellytettiin, että asianajajan tulisi kaikissa tilanteissa osoittaa oikeamielisyyttä, uskollisuutta ja ahkeruutta. Asianajajilta ei edelleenkään vaadittu lainopillista koulutusta tai kokemusta lainopillisesta työstä, vaan heidän tuli ainoastaan olla kyvykkäitä ja rehellisiä – hovioikeuden harkintaan jäi, miten kyvykkyys ja rehellisyys missäkin tilanteessa tulkittiin.

Vaikka näitä hovioikeudessa toimivia asianajajia koskevia säännöksiä ei voidaan kutsua eettiseksi ohjeistukseksi tai kaikkia asianajajia tai valtuusmiehiä sitovaksi ohjenuoraksi, näkyy niissä pyrkimys luoda jonkinlaista moraalista tai eettistä koodistoa tietyn ammatin harjoittajille tai samankaltaisessa roolissa toimiville. Se, kokivatko muut kuin hovioikeuden asianajajat

---

⁹² Raevuori 1947, s. 110–111.

⁹³ Letto-Vanamo 1989, s. 52–53.

nämä ohjeistukset itseään sitoviksi, ei ole selvää. On todennäköistä, että hovioikeuksien ulkopuolella menettelyt olivat edelleen kirjavampia.

3.1 Vuoden 1734 laki

Jonkinlaisena käännekohtana asianajajien eettisen ohjeistuksen kehityksessä voidaan pitää vuonna 1734 voimaan tullutta Ruotsin valtakunnan lakia, jossa säädeltiin ensimmäistä kertaa suhteellisen laajasti asianajoa sekä prosessuaalisesta näkökulmasta että asianajajien vaatimusten ja velvollisuuksien näkökulmasta. Lain luku 15 on nimetty ”Laillisesta edesvastaajasta eli asianajajasta”, ja se sisältää säännöksiä esimerkiksi asianajajan kelpoisuudesta, esteellisyydestä, nimittämisestä, eroamisesta ja palkkion maksamisesta. Lisäksi laissa on määritelty sanktio väärään oikeudenkäyntiin yllyttämisestä.

Vuoden 1734 lain säätämisen taustalla oli vahva luonnonoikeudellinen ajattelu, joka otettiin lain säätämisen ohjenuoraksi roomalaisen oikeuden sijaan.⁹⁴ Luonnonoikeus on jo antiikin Kreikassa vaikuttanut oikeusteoria, jossa oikeus nähtiin ikuisena ja objektiivisena järjestyksenä ja joka sai myöhemmin kristillisen tulkinnan Jumalasta tämän ikuisen järjestyksen säätäjänä. Luonnonoikeuden oppien mukaan lait olivat siis luonnonoikeuden muodostamia ja ihmisen tuli kuunnella omantuntonsa ääntä, jotta nämä lait saisivat sisällön. Aristoteleen mukaan ihminen pyrki jatkuvasti kohti täydellisyyttä, omaa objektiivista hyvänsä, eikä tämä ollut mahdollista ilman luonnollisten lakien mukaista toimintaa.⁹⁵ Tavoitteena oli luoda laki, joka olisi kaikille maan asukkaille yhteinen, selkeä ja kattava ja jonka avulla olisi mahdollista rajata pois asianosaisten tai tuomarin mielivalta.⁹⁶ Vanha kotimainen oikeus oli jo pitkään koettu aukolliseksi, ja vuoden 1734 lakia valmisteltaessa pyrittiin siihen, että lainsäädäntö uudistettaisiin kokonaisuudessaan.⁹⁷

Ennen vuoden 1734 lakia ei lainsäädännössä ollut esitetty vaatimuksia asianajajille tai valtuusmiehille, vaikka käytännössä esimerkiksi maineensa menettänyt tai vakaviin rikoksiin syyllistynyt ei yleensä voinutkaan edustaa toista henkilöä oikeusprosessissa. Vuoden 1734 Oikeudenkäymiskaaren luvussa 15:2 säädetään asianajajasta seuraavasti:

Niiden, joiden on lupa toisten puolesta kantaa ja vastata, pitää olla hyvämaineisia, kunniallisia, rehellisiä ja ymmärtäväisiä miehiä. Elköön yleensä siihen

⁹⁴ Kekkonen 1999, s. 20.

⁹⁵ Tuori 1992, s. 144–145.

⁹⁶ Kekkonen 1999, s. 20.

⁹⁷ Klami 1981, s. 28–29.

käytettäväksi ketään, jota oikeus, jossa asiasta ajetaan, ei ole hyväksynyt ja joka ei ole siihen lupaa saanut. Jos riitaveli tahtoo panna valtamieheksi sukulaisensa tai palveluksessansa olevan, tahi johon muutoin luottaa, niin olkoon hänellä siihen lupa.

Kuten yllä olevasta lainauksesta huomataan, ei vaatimusta erityisestä pätevydestä tai lainopillisesta tutkinnosta sisällytetty myöskään 1734 lakiin, vaan oikeudella oli laaja päätäntävalta siihen, ketä avustajana oli mahdollista käyttää. Jokaisen avustajan tuli siis olla oikeuden hyväksymä. Henkilökohtainen side avustajaan oli edelleen joissain määrin avustajan kyvykkyyttä tärkeämpi seikka, eikä merkitystä ollut niinkään oppineisuudella kuin asianajajan tai valtuutetun henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Valtuusmiehiä koskevat säännökset eivät siis olleet pakottavia siinä mielessä, että oikeus olisi valvonut valtuutettujen kelpoisuutta. Pikemminkin pääsääntönä oli, että tuomioistuimet hyväksyivät kaikki valtuusmiehet, joilla oli hyvä maine ja joihin valtuuttaja katsoi voivansa pystyä luottamaan.⁹⁸ Vastuu valtuusmiehen hyväksymisestä asetettiin siis säännöksessä tuomioistuimelle, mutta todellisuudessa se oli valtuuttajan harteilla.

Asianajajan kelpoisuutta koskevat kysymykset jakoivat mielipiteitä säätyjen välillä: eniten vastusta esiintyi talonpoikaissäädystä sekä ritari- ja aatelissäädystä. Vahvimmin asianajajan lainopillisesta pätevydestä olisi pitänyt kiinni porvarissäätö.⁹⁹ Porvariston kannan taustalla oli epäilemättä se, että asianajajat edustivat usein porvarissäätöä ja asianajajamonopolin kautta he olisivat saaneet yksinoikeuden työskennellä myös maaseutujen alioikeuksissa. Aiemmin suhtautuminen asianajotoimintaan alioikeuksissa ei ollut kovinkaan positiivista, ja asianajajien pelättiin lähinnä vaikeuttavan oikeusprosesseja. Talonpoikaissäätö myös pelkäsi oikeudenkäyntikulujen nousua ja oikeusprosessin kirjallistumista, jotka heidän mukaansa seuraisivat asianajajamonopolin käyttöönottoa.¹⁰⁰ Ylipäänsä ajan henki tuntui olevan se, että jokaisella oli luonnostaan vapaus valita juuri se henkilö ajamaan omaa asiaansa, jonka hän katsoi tehtävään sopivimmaksi.¹⁰¹

Ehdotuksessa termi ”lainoppinut”¹⁰² muutettiinkin lain säätämistä edeltävillä valtiopäivillä sanaksi ”ymmärtäväinen”. Säädyt eivät vakuuttuneet säännösehdotuksen taustalla olevasta perustelusta, jonka mukaan säädöksen tarkoituksena olisi ollut ”sulkea pois epärehelliset,

⁹⁸ Hemmer 1968, s.165.

⁹⁹ Raevuori 1967, s. 12.

¹⁰⁰ Pihlajamäki 2009, s.57–60.

¹⁰¹ Castrén 1934, s. 138.

¹⁰² Ruotsiksi *lagfaren*, muutos muotoon *förståndig*.

epäviisaat ja sellaiset asianajajat, jotka yllyttävät yksinkertaisia ihmisiä riitoihin”.¹⁰³ Vaikka näitä saatettiin pitää oikeusjärjestelmän kannalta perusteltuina tavoitteina, ei kansalaisten vapautta valita itse omat edustajansa haluttu rajoittaa. Ongelmallista tässä valinnanvapaudessa ja toisaalta tuomarille tai tuomioistuimelle annetussa velvollisuudessa hyväksyä asianajajat oli se, ettei tuomioistuin voinut usein millään tavalla arvioida avustajan rehellisyyttä tai muita häneltä vaadittuja ominaisuuksia.¹⁰⁴ Käytännössä voidaan siis sanoa, että uuden lainsäädännön asettamat kriteerit avustajalle tai asiamiehelle eivät todennäköisesti muuttaneet oikeustilaa juurikaan. Niillä oli kuitenkin merkitystä asianajajaetiikan kehitykseen ja siihen, millaisia velvollisuuksia asianajajalla katsottiin olevan suhteessa päämieheen.

Nykyajassa tarkasteltuna termi *ymmärtäväinen* voi saada helposti väärän tulkinnan, koska sillä tuskin tarkoitettiin ymmärtäväistä siinä merkityksessä kuin nykyään sen käsitämme. Sen sijaan on todennäköistä, että ymmärtäväisellä pyrittiin kuvaamaan lakia jollakin tavalla ymmärtävää henkilöä tai muutoin henkilöä, jolla oli ymmärrystä asianajajan toimeen vaikuttavista seikoista. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että asianajajalle oli varmasti hyödyksi ymmärtää erilaisia tilanteita ja käsiteltäväksi tuleviin tapauksiin liittyviä vaikutteita, sillä päämiesten tuomitseminen ei tuolloinkaan kuulunut asianajajien tehtäviin. Termillä *ymmärtäväinen* tunnuttiin ottavan pelkkää *lainoppinutta* enemmän kantaa asianajajan eettisiin velvollisuuksiin – kyse kun oli enemmän asianajajan henkisestä ominaisuudesta ja velvoitteesta pelkän opiskelun tuoman sivistyksen sijaan.

Lainoppineisuutta ei siis asianajajilta uudenkaan lain jälkeen vaadittu. Mitä laissa sitten tarkoitettiin hyvämaineisuudella, kunniallisuudella, rehellisyydellä ja ymmärtäväisyydellä ja miten nämä asianajajalle asetetut vaatimukset linkittyvät asianajajien eettisiin velvollisuuksiin? Laissa tai sen esitöissä ei selitetä kovinkaan tarkasti näiden velvoitteiden sisältöä, mutta hyvämaineisuutta ja kunniallisuutta on vaadittu jo aiemmin mainitussa 1600-luvun alun valamenettelyssä ja myöhemmissä säännöksissä, esimerkiksi aiemmin mainitussa Svean hovioikeuden ohjesäännössä.

Lainvalmistelutyössä tuotiin esille näkökulmia muun muassa siitä, miten asianajajan olisi aina tarkoin harkittava asian hyvyyttä ja oikeudenmukaisuutta ennen kuin hän ottaisi sen hoidettavakseen. Asianajajiksi haluttiin saada hyviä miehiä, jotka kykenisivät hylkäämään

---

¹⁰³ F 1880, s. 32–33.

¹⁰⁴ F 1880, s. 32–33.

väärät ja epäoikeudenmukaiset jutut.¹⁰⁵ Se, millaiset tapaukset asianajajan tulisi tulkita vääriksi ja epäoikeudenmukaisiksi, ei keskusteluista tarkemmin selvinnyt, mutta oletettavasti näihin juttuihin voidaan lukea ainakin tapaukset, jotka selkeästi perustuvat valheellisiin väittämiin.

Asianajajiksi siis haluttiin henkilöitä, joilla olisi jonkinlainen sisäsyntyinen vahva oikeudentaju ja kyky erottaa oikea väärästä. Kuten aiemmin hovioikeuden ohjesäännöissä, prosessien lyhentämisen tarvetta korostettiin edelleen, mutta muutoin asianajajien ja koko profession yhteiskunnallinen merkitys jätettiin toissijaiseksi. Asianajajien ”moraalista kuntoa” tahdottiin valvoa ja säädellä enemmänkin luonnonoikeudellisten ideaalien vuoksi, ei niinkään siksi, että kyettäisiin varmistamaan asianosaisten oikeusturva. Muutos kohti oikeusturvan suurempaa merkitystä tultaisiin näkemään vasta 1800-luvulla liberalismiin saadessa jalansijaa Euroopassa.

Asianajajien kelpoisuusvaatimukseen tai pikemminkin niiden puutteeseen ei kuitenkaan oltu täysin tyytyväisiä. Vain viisitoista vuotta vuoden 1734 lain säätämisen jälkeen kuninkaallisessa asetuksessa säädettiin julkisten oikeudenkäyntiasiamiesten kelpoisuusehdoista, jotka sisälsivät yliopillisen laintutkinnon suorittamisen. Tämä säädös oli kuitenkin käytännössä kuollut kirjain, sillä lakitutkinnon suorittaneita oikeusasiamiehiä ei yksinkertaisesti ollut tarpeeksi. Säännöstä myös tulkittiin tavalla, joka mahdollisti maallikoiden käytön asianajajina yksittäistapauksissa. Tämä taas tarkoitti, että mikä tahansa tapaus saattoi olla tällainen yksittäistapaus, eikä asianajajan lainoppineisuuden vaatimus siis todellisuudessa rajoittanut maallikoiden käyttöä tähän tehtävään.¹⁰⁶

Asiakkaan edun ja oikeuden ajaminen ei siis vaikuttanut olevan olennainen asianajotoiminnan periaate 1700-luvulla, mutta periaatetta piti tärkeänä esimerkiksi David Nehrmann (aateloituna Ehrensträhle), jota pidetään vuosisadan tärkeimpänä ruotsalaisena oikeustieteilijänä ja jonka teokset vaikuttivat merkittävästi siihen, mitä ruotsalainen oikeustiede sisälsi 1700-luvulla.¹⁰⁷ Nehrmann piti luonnonoikeutta tärkeimpänä oikeuslähteenä ja mahdollisti roomalaisen oikeuden käytön lain periaatteita muodostettaessa.¹⁰⁸ Nehrmann muotoili asianajajien eettisiä velvollisuuksia muun muassa toteamalla, että asianajajien ei tulisi tehdä asioista monimutkaisempia kuin ne todellisuudessa ovat tai kehottaa syytettyä valehtelemaan oikeudelle.¹⁰⁹ Hän myös totesi, että hyvän asianajajan tulee olla selvillä kaikista asiaan

---

¹⁰⁵ Letto-Vanamo 1989, s. 106–107.

¹⁰⁶ Castrén 1934, s. 139–140.

¹⁰⁷ Pihlajamäki 2009, s. 64.

¹⁰⁸ Orfield 1956, s. 597.

¹⁰⁹ Nehrman-Ehrensträhle 1759, s. 197–199.

liittyvistä seikoista ja että asianajajaa koskee vaitiolovelvollisuus asioista, jotka hän oli päämieheltään saanut tietoonsa.

Siirtyminen 1700-luvulle ei siis muuttanut negatiivista suhtautumista asianajajiin, ja lainsäädäntömuutokset tuntuivat vain korostavan sitä, ettei asianajajien koettu ottavan eettisiä velvollisuuksiaan tarpeeksi vakavasti. Hovioikeuksien asianajajille ei määritelty pätevyysvaatimuksia, mutta heidän tuli olla muun muassa uskollisia, ahkeria ja rehellisiä. Jälleen vaadittiin nykyiseen kunniallisuuden perusarvoon sisältyvää rehellisyyttä sekä todennäköisesti myös lojaalisuutta päämiestä kohtaan – jos uskollisuudella tarkoitettiin uskollisuutta nimenomaan päämiehelle.

Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki olit tärkeä askel asianajajaprofession kehitykselle, sillä laki määritteli ensimmäistä kertaa paitsi asianajajan aseman myös hänen eettisiä velvollisuuksiaan. Vaikka tarve lain säätämiseksi kumpusikin osittain asianajajiin liitetystä negatiivista mielikuvista ja kokemuksista, se tarkoitti myös sitä, että asianajajat olivat tulleet jäädäkseen ja heidän käytölleen oli myös aito tarve. Vaikka asianajajien eettiset ohjeet eivät sinänsä muuttuneetkaan radikaalisti, tärkeimmät niistä olivat nyt olemassa kirjallisessa muodossa, ja tämä antoi sysäyksen myös tulevalle eettiselle kehitykselle.

4 1800-luku, asianajajien etiikka ja liberalismi

Venäjäan liittämisen ja autonomian saavuttamisen jälkeen Suomessa aloitettiin keskushallinnon rakentaminen. Samalla hallintobyrokratia siirtyi vahvasti aatelissäädyn käsiin.¹¹⁰ Keskushallinnon syntymisellä oli valtava vaikutus yliopistojen kehitykseen ja siihen, millaisia tutkintoja yliopistoissa oli mahdollisuus opiskella. Kun hallintoa uudistettiin, muuttui yliopistojen päätehtävä siten, etteivät ne enää olleet pappisvalmistuslaitoksia vaan ensisijaisesti virkamiesten kouluttamista varten. Keskushallinnon tarpeisiin kaivattiin pätevää henkilöstöä, ja uudet juridiset virkatutkinnot tekivät lakimiehen ja virkamiehen ammateista toisiinsa kietoutuneita.¹¹¹ Osa Suomen Keisarillisen Aleksanterin yliopiston lainopillisista tutkinnoista tuotti pätevyuden paitsi kaikkiin oikeuslaitoksiin myös kaikkiin hallintovirkoihin.¹¹²

Olennaista suomalaisen asianajajaprofession kehitykselle oli myös Euroopassa käyty keskustelu asianajon vapaudesta.¹¹³ Useiden 1800-luvun alun oikeusoppineiden mukaan asianajajien vapaus tarkoittaisi rikosprosessin vahvempaa riippumattomuutta ja näin ollen kansalaisten tasa-arvon varmempaa toteutumista. Useissa valtioissa pyrittiinkin eroon niin sanotuista asianajajista, jotka hoitivat asianajotehtäviä virkatehtäviensä ohella. Asianajajien riippumattomuus valtiovallasta oli olennainen osa poliittista liberalismia, ja riippumattomilla asianajajilla oli liberalismien oppien mukaan tärkeä rooli yksilöoikeuksien toteuttajina.¹¹⁴

Kuten aiemmista luvuista käy ilmi, ei suhtautuminen asianajajiin ollut 1600- ja 1700-luvun Suomessa pelkästään positiivinen. Negatiivista suhtautumista ilmensi muun muassa se, miten jo näillä vuosisadoilla koettiin tarvetta säädellä asianajotoimintaa. Taustalla oli tarve sekä tavallisten kansalaisten suojelemiseen että prosessien lyhentämiseen. Uusi vuosisata ja autonomian aika eivät tuoneet muutosta tähän tilanteeseen. Suurimpana syynä tähän oli sama kuin aiempinakin vuosisatoina: koulutettujen asianajajien puutteessa kuka tahansa saattoi toimia asianajajana, eikä kaikilla oikeudellisia toimeksiantoja hoitavilla ollut siihen tarvittavaa tietoa tai taitoa.

Asiamiesten tai avustajien käyttö oikeusjutuissa alkoi yleistyä jo 1800-luvun alussa. Asianajajina toimi sekä juristeja että maallikoita, sillä asianajajanimikkeen suojaaminen

---

¹¹⁰ Konttinen 1991, s. 106–108.

¹¹¹ Konttinen 1991, s. 113–116.

¹¹² Tarvainen 1989, s. 146, s. 27.

¹¹³ Pihlajamäki 2009, s. 76–79.

¹¹⁴ Pihlajamäki 2009, s. 76–79.

tapahtuisi vasta yli vuosisataa myöhemmin, vuonna 1958. Lisäksi koulutettujen juristien käyttöä rajoitti se, että heitä ei ollut 1800-luvulle tultaessa muutamaa kymmentä enempää.¹¹⁵ Näistä koulutetuista juristeista suurin osa työskenteli pääkaupungin virastoissa, joten ammattimaisesti asianajoa harjoittaneiden juristien määrä lienee ollut hyvin vähäinen.¹¹⁶ On siis selvää, ettei esimerkiksi maakuntien raastuvanoikeuksiin olisi riittänyt koulutettuja asiamiehiä tai avustajia, vaikka sellaisia olisi haluttukin. Varsinaisesta kilpailusta koulutettujen juristien ja maallikkojen välillä on siis varmaankin turha puhua.

Helsingin raastuvanoikeudessa vuoden 1820 aikana käsittelyssä oli 150 tapausta, joista noin kolmanneksessa joko toinen tai molemmat asianomistajat käyttivät avustajaa tai asiamiestä. Nämä asiamiehet tai avustajat olivat joko asianajoa jokseenkin ammattimaisesti harjoittavia, valtakirjalla toimivia ei-säännöllisesti asianajoa harjoittavia tai perheenjäseniä tai muita asianomistajalle tärkeitä henkilöitä. Varsinaiset asianajotoimintaa päätoimisesti harjoittavat asianajajat kuitenkin loistivat poissaolollaan, sillä eniten juttuja hoitivat virkamiehet, jotka toki olivat koulutukseltaan juristeja.¹¹⁷ Saman havainnon voi tehdä Vasara-Aaltosen vuoden 1825 aineistosta, jossa suurin osa avustajista tai asiamiehistä oli joko virkamiehiä tai maallikkoja eli tässä tapauksessa päämiehen sukulaisia, ystäviä tai tuttavii.¹¹⁸ Asiamiehiä ja avustajia käyttivät enimmäkseen porvarisäätyyn kuuluvat henkilöt tai muut sellaiset kansalaiset, joilla oli varaa maksaa palkkio ulkopuoliselle asianajajalle.¹¹⁹

4.1 Moraalittomat maallikkoasioitsijat?

Asianajajina toimi esimerkiksi asioitsijoiksi kutsuttuja henkilöitä, joiden liiketoiminta koostui muiden tehtävien ohessa oikeudellisista toimeksiannoista.¹²⁰ Näitä niin sanottuja nurkkasihteereitä ei pidetty suuressa arvossa, ja heitä suomittiin oikeudenkäyntien pitkittämisestä ja epärehellisyydestä asiakkaita kohtaan.¹²¹ Olen jo aiemmissa luvuissa käsitellyt sitä, miten tätä todellista tai kuviteltua turhiin oikeusriitoihin kannustamista oli yritetty suitsia jo 1700-luvulta lähtien. Myös asianajajien ammattietiikan kannalta kysymys

¹¹⁵ Konttinen 1991, s. 221–225.

¹¹⁶ Pihlajamäki 2009, s. 88.

¹¹⁷ Pihlajamäki 2009, s. 90–92.

¹¹⁸ Vasara-Aaltonen 2022, s. 43.

¹¹⁹ Vasara-Aaltonen 2022, s. 41. Esimerkiksi Kuopion raastuvanoikeudessa vuonna 1825 asiamiestä tai avustajaa käyttivät kersantti, neljä leskirouvaa, kaksi puuseppää, kirjanpitäjä, nimismies, torppari, räätäli, kellarimestari, posteljooni, kaksi talollista, kihlakunnan tuomarin perilliset, kaupunkilaiset kollektiivina, ylioppilas ja metsästäjä.

¹²⁰ Vasara-Aaltonen 2022, s. 39.

¹²¹ Kuismen 2018.

päämiehen tällaisesta päämiehen harhaanjohtamisesta on kiinnostava, sillä oikeusjuttujen tahallinen monimutkaistaminen ja tarpeettomiin prosesseihin kannustaminen ei tietenkään ilmennä lojaalisuutta päämiestä kohtaan. Jos ajatellaan, että asianajajien varsinainen tarkoitus ja päämäärä on ollut ja on nykyäänkin päämiehen avustaminen oikeusprosesseissa ja tämän kannalta parhaan lopputuloksen saavuttaminen, ei riitelyyn kannustaminen varmastikaan palvele tätä tarkoitusta.

Asioitsijoihin yhdistettiin helposti myös muita tuona aikana hyvin paheksuttavana pidettyjä toimintatapoja, kuten runsasta alkoholinkäyttöä. Ylipäänsä maallikkoasianajajiin liitettiin monenlaisia moraalisen rappion tunnusmerkkejä.¹²² Asianajajien siis oletettiin edelleen olevan hyveellisiä ihmisiä, jotka eivät niinkään tehneet työtään rahasta vaan jonkinlaisesta kutsumuksesta. Se, minkä nykyään käsitämme lojaalisuudeksi päämiestä kohtaan, näytti puuttuvan maallikkoasianajajilta – ainakin jos tuon ajan stereotyyppioita on uskomisen. On vaikea sanoa, olivatko maallikkoasianajat aidosti ”moraalisesti rappeutuneita”, sillä osalta heistä varmasti vain puuttui oikeudellinen tieto, joka olisi tehnyt heidän toiminnastaan päämiehen kannalta hyödyllistä.¹²³ Se ei välttämättä vapauta heitä asianajotoimintaan liittyvästä eettisestä vastuusta, mutta näiden asioitsijoiden kohdalla tuskin on mielekästä myöskään puhua tahallisesta harhaan johtamisesta tai huijaamisesta.

Asioitsijoiden huonon maineen leviämistä ei ainakaan hidastanut se, että lainopillisen koulutuksen saaneet juristit suhtautuivat heihin vähintäänkin negatiivisesti. Oikeusoppineita oli kuvattu kaikkea muuta kuin mairittelevilla tavoilla jo keskiajalta lähtien, eikä näistä stereotyyppioista ole päästy kokonaan eroon vielä nykypäivänäkään. Lainopillisen koulutuksen saaneet asianajajat ja nurkkakirjurit ja asioitsijat nähtiin usein toistensa kanssa kilpailevina ryhminä, joista ensimmäiseksi mainittu sisälsi säälimättömiä, riidanhaluisia ja sivistymättömiä henkilöitä, kun taas jälkimmäiseen liitettiin sivistyneisyyteen liittyviä hyviä ominaisuuksia.¹²⁴ Kunniallisuus ja rehellisyys, tuon ajan asianajajaideaalin kaksi tärkeintä ominaisuutta, puuttuivat nurkka-asioitsijoilta.

---

¹²² Vasara-Aaalttonen 2022, s.35 ja Kuismen 2018.

¹²³ Korpiola 2021, s. 35.

¹²⁴ Korpiola 2021, s. 34–35.

4.2 Trapp ja muut maallikoiden puolella

Robert Trappin Asianajaja-teos vuodelta 1847 ja useat muut tavallisille kansalaisille tarkoitettut lainopilliset käsikirjat heijastivat vallalla ollutta ajatusta siitä, ettei lainoppineille asianajajille ollut erityistä tarvetta ja että kansalaiset pystyivät kyllä esimerkiksi näiden käsikirjojen avulla selviämään itse oikeusasioidensa hoitamisesta.¹²⁵ Asianajaja-teos sisälsi paitsi oikeusohjeita ja asiakirjakaavoja myös eettisiä ohjeita sekä asianajajille että asianajotointa harjoittaville maallikoille. Teoksessa siteerattiin muun muassa Kuninkaallisia kirjeitä vuosilta 1801 ja 1749, joiden mukaan ”toisten asiasta puhua ja vastata saakoot vain hyvähuutoiset, kunnialliset, rehelliset, toimelliset, oikeudelta hyväksi luetut ja siihen luvan saaneet miehet”.¹²⁶ Kunniallisuutta, rehellisyyttä ja hyvää mainetta korostettiin siis myös näissä kansalaisille suunnatuissa opaskirjoissa.

Asiamiesten kelpoisuusvaatimusten lisäksi Trapp otti kuitenkin kantaa myös muihin myöhemmin modernissa asianajajaetiikassa tärkeisiin periaatteisiin, kuten asianajajan esteettömyyteen. Hänen mukaansa asianajajan tointa ei saanut harjoittaa samassa asiassa vastapuolena ollut eikä sellainen henkilö, joka toimi virkamiehenä tai sellaisena ylioikeuden jäsenenä, jolla oli ”vuotuinen palkka”. Asianajajan etiikan ja nykyisin tunnettujen asianajajaeettisten perusarvojen kannalta erityisen kiinnostavia ovat Trappin antamat ohjeet siitä, millaisia velvollisuuksia asianajajalla on suhteessa päämieheensä. Näistä velvollisuuksista Trapp toteaa vuoden 1734 lakia lainaten näin:

Asianajajalla ei ole valtaa hyljätä alettua asiata, ennen kuin oikeus tutkii hänellä siihen luvan olevan. Laiminlyödessä päämiehensä oikeuden, olkoon tällä valta kysyä häneltä jälleen vahinkoansa.¹²⁷

Asianajaja, joka on yllyttänyt eli vietellyt turhaan juttuun, eli löytään vasten parempaa tietoa ajaneen väärää asiata, eli petosta käyttäneen, vetäköön sakkoa [-] jälkeen, eli kärsiköön vankeudella ja julistettakoon kelvottomaksi toisen asiata ajamaan, tuomarin koettelemuksen mukaan.¹²⁸

Molemmissa lainkohdissa voidaan katsoa olevan kyse asianajajan lojaalisuudesta päämiestään kohtaan: asianajaja ei saa jättää jo ottamaansa juttua kesken prosessin ilman hyväksyttävää syytä tai laiminlyödä päämiehensä oikeutta vahingonkorvauksen uhalla. Lisäksi toisen

---

¹²⁵ Pihlajamäki 2009, s. 87.

¹²⁶ Trapp 1847, s. 15.

¹²⁷ Ruotsin valtakunnan laki 1734, OK 15:4.

¹²⁸ Ruotsin valtakunnan laki 1734, OK 15:4.

siteeratun lainkohdan mukaan asianajajaa saattoi odottaa melko ankarakin rangaistus, jos hän oli saanut houkuteltua päämiehensä turhaan oikeusjuttuun. Taustalla oli varmasti yleinen halu vähentää pitkiä prosesseja ja turhia oikeusjuttuja, mutta on selvää, ettei tällainen ”väärään asiaan vietteleminen” ollut myöskään asianajajan päämiehen etu. Asianajajalta nykyään vaadittu lojaalisuus ja luotettavuus olivat siis osa jo vuoden 1734 lainsäädäntöä, ja niiden rikkomista oli säädetty rangaistuksia, jotka vaihtelivat sakoista ja maineen ja luottamuksen menettämisestä aina vankeuteen asti.

Vaikka Trapp tyytyykin oppaansa asianajajia koskevassa luvussa lähinnä siteeraamaan lainsäädäntöä, osoittavat hänen esiin nostamansa lainkohdat sen, mitä hän piti asianajajana toimimisessa tärkeänä. Kyse ei ollut asianajajan sivistyksestä, kyvystä laatia asiakirjoja tai muotoilla oikeudellisia perusteluja, vaan siitä, millainen henkilö asianajajan tulisi olla ja miten hänen tulisi valvoa päämiehensä etua. Asianajajalle tärkeiden taitojen sijasta keskiössä siis vaikuttivat olevan ne moraaliset ominaisuudet, jotka tekivät asianajajasta sekä kelpoisen ajamaan päämiehensä asiaa että hyvän ihmisen ylipäänsä. Ajan lainsäädännössä ja kirjallisuudessa näkyy vahvana ajatus siitä, että rehellinen ja muilla elämänalueilla ansioitunut, kunniallinen henkilö, voisi olla myös hyvä ajamaan toisten ihmisten asioita koulutuksesta riippumatta.

Kuten tästä ja aiemmista luvuista on tullut ilmi, Suomi oli 1800-luvulla hyvin virkamiesjohtoinen maa. Siksi oli vain luontevaa, että virkamiehet hoitivat usein omien töidensä ohella asianajoa. Vuoden laissa 1734 laissa virkamiesten oikeutta asianajoon pyrittiin rajoittamaan, mutta käytännössä nämä rajoitukset eivät toimineet ja virkamiehet saivat edelleen tuomioistuinten ja esimiestensä luvalla jatkaa asianajotoimen harjoittamista. Virkamiesten motiivina lisätöihin oli suurimmaksi osaksi raha, sillä sivutoiminen asianajo tarjosi heille lisätuloja.¹²⁹

Virkamiesten toimiminen asianajajina ei kuitenkaan ollut ainakaan eettiseltä tarkastelukannalta ongelmatonta. Vaikka Trapp lainopillisissa käsikirjoissaan antoi ohjeeksi, ettei virkamiehenä asiaa käsittelety saisi ryhtyä käsittelemässään asiassa asianajajaksi, tätä ohjetta tuskin noudatettiin käytännössä. Nykynäkökulmasta tarkasteltuna saman henkilön toimiminen sekä haastemiehenä, oikeuden vahtimestarina että asianajajana kuulostaa mahdottomalta, mutta vielä 1900-luvullakaan tällainen toiminta ei ollut ennenkuulumatonta.¹³⁰ On siis selvää, ettei

---

¹²⁹ Vasara-Aaltonen 2021.

¹³⁰ Pihlajamäki 2009, s.183.

asianajajan riippumattomuutta valvottu samalla tavoin kuin ennen, eikä se ehkä olisi koulutettujen asianajajien pienen määrän vuoksi ollut mahdollistakaan. Virkamieskuntaa kaivattiin täyttämään lainoppineiden asianajajien puutteesta johtuvaa tyhjiötä.

4.3 Liberalismi ja asianajajaprofession synty

Vuosisadan puolivälissä vanha merkantilistinen talouspolitiikka alkoi vähitellen korvaantua uudella, liberaalimmalla lähestymistavalla. Vapaampaa oikeutta elinkeinon harjoittamiseen alettiin perustella muun muassa maaseudun toimeentulo-ongelmilla, jotka olivat johtaneet köyhyyden ja irtolaisuuden lisääntymiseen.¹³¹ Yhä enemmän alkoi esiintyä ajatuksia, joiden mukaan yksilön toimintavapauden rajoitukset olivat osaltaan sosiaalisten ongelmien kasvun taustalla. Merkantilistisen talouspolitiikan nähtiin myös haittaavan teollisuuden kehitystä ja taloudellista kasvua useilla viennin ja teollisuuden osa-alueilla. Kun vaihdannaistalous alkoi väistyä rahatalouden tieltä, myös liberalismi sai vahvemman jalansijan suomalaisessa yhteiskunnassa.¹³² Tämä johti useiden muiden muutosten ohella siihen, että suomalaiseen elinkeinoelämään syntyi uusi liikemiesluokka, jonka asema ja merkitys yhteiskunnassa kohosi kiivasta tahtia. Nämä liikemiehet olivat pyristelleet irti vanhoista merkantilistista säätyprivilegioista ja toimivat niiden sijaan vapaan kilpailun ja yrittäjyyden raameissa.¹³³

Miten tämä sitten liittyi asianajajien kehittymiseen professiona? Liberalismin oppien omaksuminen johti useiden merkittävien lainsäädäntöreformien toteuttamiseen 1860- ja 1870-lukujen aikana. Samaan aikaan säädöt menettivät merkitystään ja lopulta korvautuivat liberalismille ominaisella vapaalla toimijalla, yksilöllä.¹³⁴ Vielä autonomian ajan alussa juristit olivat ensisijaisesti säätynsä edustajia, virkamiehiä, joille yliopistosta saatu koulutus merkitsi säätyläisaseman vahvistamista. Asiantuntijuus ei ollut tarkastelun keskiössä, ja lakimiehen koulutus nähtiin lähinnä statuksen nostajana. Kuitenkin liberalismin myötä 1800-luvun puolivälin jälkeen lakimiehet alkoivat tehdä pesäeroa virkasäätyyn ja erota instituutiona valtiosta. Juristien oli suhteellisen ongelmattomasti siirryä vanhasta säätyjen määrittämästä luokkajaosta moderniin yhteiskuntaan, jossa koulutus ei merkinnyt enää vain statusta vaan myös asiantuntemusta, joka teki sen haltijasta specialistin alallaan.¹³⁵ Näin asianajajat liittyivät

---

¹³¹ Kekkonen 1987, s. 29.

¹³² Kekkonen 1987, s. 40–42.

¹³³ Kekkonen 1987, s. 323–324.

¹³⁴ Kekkonen 1998, s. 28–29.

¹³⁵ Konttinen 1991, s. 226–227.

osaksi professionalisoitumista, jonka myötä moderni asianajajakunta oli syntynyt jo useissa muissa Euroopan maissa.

Lain, oikeuksien ja velvollisuuksien perustalle rakentuvassa liberaalissa yhteiskunnassa myös korostettiin oikeudenmukaisuuden toteutumista, joka tietenkin edellytti myös lainsäädäntömuutoksia ja oikeusjärjestyksen rakenteellista muuttamista.¹³⁶ Oikeuden monimutkaistuessa oli selvää, etteivät kansalaiset enää pystyisi itse hoitamaan omia oikeudellisia ongelmiaan, vaan heidän avukseen kaivattiin asiansa osaavia lakimiehiä. Liberalismin aatteelle erityisen tärkeää oli yksilönvapauksien lisäksi yksilön oikeuksien suojeleminen, jota pyrittiin vahvistamaan myös oikeusprosessissa.

Voidaan siis katsoa, että asianajajien vastuu yhteiskuntaa ja oikeusjärjestystä kohtaan vahvistui, kun kansalaisten oikeusturvaan ja yhdenvertaisuuteen alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Vapaa asianajo tarkoitti vapautta harjoittaa ammattia kaikille, joilla oli tarvittava tutkinto, minkä lisäksi asianajajat eivät olleet enää valtion palvelijoita, virkamiehiä. Asianajon vapaus ja näin ollen myös puolueeton asianajajakunta olivat tärkeä osa poliittista liberalismia ja pyrkimyksiä rakentaa moderni oikeusvaltio.¹³⁷

Vanhojen merkantilismin periaatteiden menetettyä merkitystään viennin ja vaihdannan merkitys kasvoi ja Suomessa syntyi tarve myös ensimmäisille asianajajistoille. Toimistoille riitti asiakkaita, koska toimistot tarjosivat sekä apua oikeudenkäynneissä että muuta oikeudellista neuvontaa. Liiketoimintaan liittyvät oikeudelliset ongelmat myös työllistivät asianajajia yhä enenevässä määrin. Ensimmäinen oikeudellisia neuvontapalveluja tarjonnut toimisto perustettiin 1864 Helsinkiin. Tätä seuranneen vuosikymmenen aikana joitakin toimistoja perustettiin muihin rannikkokaupunkeihin, esimerkiksi Turkuun ja Viipuriin, mutta sisämaahan ensimmäinen asianajajisto perustettiin vasta 1877. Taloudellinen nousukausi 1890-luvulla johti siihen, että asianajajille oli entistä suurempi kysyntä, ja samoihin aikoihin myös oikeudellisten tutkintojen määrä kasvoi rajusti. Näin ollen 1800-luvun lopussa oltiin tilanteessa, jossa Helsingissä toimi jo yli 30 asianajajistoa.¹³⁸ Lainopillista neuvontaa oli siis suhteellisen helposti saatavilla ainakin Helsingissä, joka väkimäärältään suurena vaihdannan keskuksena oli houkutteleva toimipaikka asianajajille.

---

¹³⁶ Peltonen 2000, s. 578.

¹³⁷ Pihlajamäki 2009, s. 78 ja Shaw 2005, s. 215.

¹³⁸ Sepponen 2022, s. 29–30, 61–61.

Vuonna 1898 Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun toista pykälää muutettiin asiamiehen kelpoisuusvaatimusten osalta: hänellä tuli jatkossa olla sellainen lainopillinen tutkinto, joka vaadittiin tuomarin viran hoitamiseen. Tämä koski kuitenkin vain ylemmissä oikeusasteissa toimivia asiamiehiä, alioikeudessa rajoituksia ei ollut. Hyvämaineisuuden ja rehellisyyden vaatimus säilytettiin, mutta vuoden 1734 säännöksen kohta¹³⁹ muutettiin muotoon ”oikeudenkäyntiasiamiehen tai riitapuolen apulaisena käytettäköön ainoastaan hyvämaineista, rehellistä ja sellaiseen toimeen kykenevää miestä, joka ei ole edusmiehen alainen”.¹⁴⁰ Vaatimus esimerkiksi kunniallisuudesta siis poistettiin, mutta tämä lienee perusteltua, sillä hyvämaineinen ja kunniallinen vaikuttivat olevan sisällöltään lähellä toisiaan, joskaan eivät synonyymeja. Huomionarvoista on myös se, että naiset suljettiin säännöksellä edelleen profession ulkopuolelle, sillä säännöksessä yksiselitteisesti todettiin, että vain toimeen kykenevät miehet saattoivat toimia asiamiehinä ylemmissä oikeusasteissa. Naimisissa olevien naisten lähteminen alalle sen sijaan kiellettiin jo toteamalla, ettei asiamies saa olla edusmiehen alainen, sillä avioliitossa aviomies toimi vaimonsa edusmiehenä.

Kun edellä mainitusta lakiuudistuksesta keskusteltiin, pidettiin tärkeänä erityisesti sitä, että mahdollisesti useamman kerran alioikeudessa käsitellyt ja tämän jälkeen ylempään oikeusasteeseen siirretyt asiat olisivat vain lainopillisen koulutuksen saaneiden henkilöiden käsissä. Ylemmissä oikeusasteissa menettelyn kirjallisuutta pidettiin tärkeänä, ja se vaati asian käsittelijöiltä taitoa ja harjaantuneisuutta. Myös maallikkoasianajajien ”epäilyttävä moraalinen luonne” nousi jälleen esiin lakivaliokunnan mietinnössä.¹⁴¹ Lainmuutoksella oli periaatteellista merkitystä, sillä se osoitti, että lainsäätäjillä oli tahtoa asiamiesten kelpoisuusehtojen tiukentamiseen, vaikkakaan se ei käytännön syistä ollut vielä mahdollista muualla kuin ylemmissä oikeusasteissa.¹⁴² Epäilemättä ajateltiin, että maallikot saisivat vähemmän vahinkoa aikaan yksinkertaisemmissa alioikeuksien tapauksissa.

Kuten aiemmista luvuista on tullut ilmi, asianajajaprofessio syntyi Ruotsissa 1600- ja 1700-luvun aikana, ja 1800-luvun puolivälin jälkeen se alkoi ottaa askelia kohti modernia professiota. Asianajajan eettisten ohjeiden ja velvollisuuksien muutos ei ollut valtava, mutta ajatusmaailma asianajajaetiikan taustalla koki muutoksen. Enää asianajajat eivät olleet kirkon, kuninkaan tai

---

¹³⁹ Ent: *Niiden, jolla on lupa toisten puolesta kantaa ja vastata, pitää olla hyvämaineisia, kunniallisia, rehellisiä ja ymmärtäväisiä mikihiä.*

¹⁴⁰ Ruotsin valtakunnan laki, oikeudenkäymiskaari 15 luku 2§.

¹⁴¹ A.W.R. 1906, s. 49.

¹⁴² Castrén 1934, s. 140–141.

edes yhteiskunnan palvelijoita, vaan tärkeitä oikeusjärjestelmän osasia, oikeusturvan ja modernin oikeusvaltion mahdollistajia, joiden tehtävä oli varmistaa kansalaisten oikeuksien toteutuminen mahdollisimman tehokkaasti. Tämä johti uudenlaisen ammatti-identiteetin syntyyn ja haluun kehittää kaikille asianajajille yhteistä eettistä pohjaa.

5 Vastakkainasettelun aika ja Suomen Asianajajaliitto

1800-luvun viimeisenä vuosikymmenenä ja 1900-luvun alussa asianajotoimistojen tehtävät lisääntyivät ja yhä useammassa toimistossa työskenteli useampi asianajaja. Yhä useammat lakimiehet hakeutuivat asianajoalalle muista tehtävistä, ja kehityskulkuun vaikuttivat useat tekijät. Yksi näistä tekijöistä oli ensimmäinen sortokausi, joka kesti noin vuosien 1899 ja 1905 välisen ajan ja jonka aikana Venäjän keisarikunta pyrki Suomen venäläistämiseen usein eri keinoin. Useat hovioikeuksien ja muiden oikeusasteiden virkamiehet menettivät virkansa, eikä heillä ollut venäläistämistomien vuoksi mahdollisuutta työllistyä uudelleen. Vallinneessa tilanteessa lähes ainoaksi vaihtoehdoksi jäi siis työskenteleminen asianajajana.¹⁴³

Kaikki syyt asianajajien lisääntyvään määrään ja tehtävien ja näin ollen myös toimistojen kasvuun eivät kuitenkaan olleet yhtä dramaattisia: taustalla oli sekä oikeustieteen nousu edellisen vuosisadan puoliväistä alkaen että vilkastuneen liike-elämän tarve lainoppineelle avulle.¹⁴⁴ Itsenäistymisen jälkeen lainsäädännön kehitys oli nopeaa ja voimaan saatettiin runsaasti uusia lakeja. Oli siis selvää, että uuden lainsäädännön myötä tarvittiin uusia asiantuntijoita lakia tulkitsemaan.

Myös kilpailu lisääntyi lainoppineiden asianajajien määrän kasvaessa. Koska varsinaisia pätevyysvaatimuksia saatikka asianajajamonopolia ei ollut, myös maallikot kilpailivat edelleen koulutettujen asianajajien kanssa tehtävien hoitamisesta.¹⁴⁵ Maallikkojen osallistumista oikeudenhoitoon pidettiin olennaisena ja monien lainopillisten asianajajien keskuudessa lähes ainoana syynä siihen, ettei asianajajien maine ollut sanottavasti parantunut edellisten vuosikymmenten kuluessa. Asianajajan ammattia pidettiin edelleen moraalisesti arveluttavana. Tämä näkyy esimerkiksi Työmies-lehdessä julkaistussa tarinassa, jonka otsikko kuului kuvaavasti: Pyhä Ywo. Ainoa asianajaja, joka on päässyt taivaaseen. Tarinassa asianajaja Ywo pyrkii taivaanporteilla Pyhän Pietarin ohi, mutta Pietari kieltäytyy päästämästä häntä sisään. Tätä hän perustelee toteamalla, että ”asianajajia ei lasketa taivaan valtakuntaan.” Tarinan edetessä taivaaseen päässyt asianajaja saa Pietarin epäilemään oman tehtävänsä pysyvyyttä, jolloin hän lähtee kysymään Jumalalta jonkinlaista allekirjoitettua todistusta virkapaikastaan.¹⁴⁶

---

¹⁴³ Raevuori 1967, s. 28.

¹⁴⁴ Pihlajamäki 2009, s. 129.

¹⁴⁵ Raevuori 1967, s.33.

¹⁴⁶ Työmies 29.7.1892.

Ehkä tarinan opetus onkin, että asianajajilla on tapana monimutkaistaa asioita ja aiheuttaa riitaa ja ongelmia sinne, missä niitä ei aiemmin ollut.

Ajateltiinko tuolloin siis, että jo pelkkä asianajajan ammatti tekee ihmisestä jollakin tavalla syntisen ja moraalisesti rappeutuneen riidankylväjän, jota edes eettiset ohjeet eivät voi pelastaa? Varmasti edelleen oli ihmisiä, jotka olivat sisäistäneet tämän ajatuksen asianajajan ammatin perimmäisestä luonteesta. Kuitenkin asianajajakunta itse näki professiota koskevat maineongelmat lähinnä seurauksena siitä, ettei Suomessa ollut järjestäytyntä asianajajakuntaa. Heidän mukaansa asianajajien huono maine oli siis perua siitä, mitä edellisinä vuosikymmeninä ja vuosisatoina oli tehty tai jätetty tekemättä.

Tällainen, edellä esitellylle tarinalle osittain vastakkainen näkökulma, nähdään Suomalainen-lehdessä, jossa julkaistussa esitelmässä kirjoittaja harmitteli sitä, miten vielä viime aikoina ”asianajajista lausutaan ankarointa sanoja, vaikka niin moni tieteellisesti sivistynyt ja luonteensa rehellisyydestä tunnettu mies on antautunut asianajajan ammattiin”. Hän siis piti asianajajien epärehellisyyttä lähinnä menneiden aikojen ongelmana. Kirjoittaja myös luetteli runsaasti ominaisuuksia, joita hyvällä asianajajalla tulisi olla: asianajajalla täytyy olla kärsivällisyyttä, mielenmalttia ja nopeaa reagointikykyä. Lisäksi hänen velvollisuutenaan on selvittää päämiehensä asiaan liittyvä lainsäädäntö perinpohjaisesti, jos hän ottaa asian hoitaakseen. Samankaltaisen velvollisuuden voidaan katsoa liittyvän myös nykyiseen lojaalisuusvelvoitteeseen ja ylipäänsä siihen nykyiseen ajatukseen, että asianajajan tulee ajaa päämiehensä asiaa huolellisesti. Suomalainen-lehden kirjoituksen mukaan asiamieskin voi ”luottamuksella katsoa tulevaisuutta kohti, jos hän rehellisesti työskentelee oikeuden ja totuuden puolesta, yleiseksi hyödyksi, ja isänmaan kunniaksi”.¹⁴⁷ Asianajajan velvollisuudet myös yhteiskuntaa ja isänmaata kohtaan tunnustettiin siis entistä vahvemmin.

5.1 Pyrkimyksiä järjestäytymiseen ja etiikan kehittämiseen

Asianajajien järjestäytymiseen johtaneen liikehdinnän voidaan katsoa alkaneen jo 1860-luvulla. Tuolloin tapahtunut ammattikuntalaitoksen lakkauttaminen johti tilanteeseen, jossa kansa tarvitsi uuden tavan järjestäytyä, ja vapaaehtoisesta joukkojärjestäytymisestä tuli uusi kansan yhdistymisen muoto.¹⁴⁸ Lainoppineiden asianajajien yhdistymisen alullepanijaksi voidaan nähdä 1865 perustettu lainopillinen yhdistys Juridiska Föreningen i Finland. Yhdistyksen

¹⁴⁷ Suomalainen 6.9.1893.

¹⁴⁸ Pihlajamäki 2009, s.151.

jäsenistö ei koostunut lainopillisesti koulutetuista asianajajista vaan suurimmaksi osaksi virkamiehistä. Vaikka pätevän asianajajakunnan kehittämisen tai jonkinlaisen asianajajamonopolin katsottiin olevan Suomessa tuolloin vallinneissa olosuhteissa lähes mahdoton tehtävä, katsottiin, että asianajajayhdistysten perustaminen ja tilanteen kehittäminen näiden yhdistysten kautta voisi parantaa luottamusta asianajajia kohtaan ja kohentaa ammatin arvostusta.¹⁴⁹ Varsinaisesta asianajajamonopolista ei useinkaan puhuttu, sillä sen koettiin olevan ristiriidassa lainsäädännön kanssa. Yhä edelleenhan lainsäädännössä todettiin, että jokaisella on oikeus käyttää asiamiehenään tai avustajanaan henkilöä, johon hän luottaa.

Aiheesta käytiin runsaasti keskustelua, jonka keskiössä vaikutti olevan turhautuminen vallitsevaan tilanteeseen – ilman järjestäytynyttä ja koulutettua asianajajakuntaa profession kehityksen koettiin polkevan paikallaan. Esimerkiksi G. Ehrström totesi Juridiska Föreningen i Finland Tidskrift -julkaisussa, että kaupungeissa tilanne ei ollut niin huono, mutta maaseudulla ja pienemmissä kaupungeissa ongelmien koettiin korostuvan, kun kouluttamattomat ja muutoinkin tietämättömät sekä usein ”moraaliltaan epäselvät” henkilöt hoitivat suurimman osan lakimiesten tehtävistä. Ongelmaksi hän näki myös sen, ettei paikkakunnan lainopillisesti pätevistä henkilöistä ollut saatavilla tietoa eikä yleisö voinut näin ollen voinut helposti valita näitä henkilöitä edustamaan itseään. Toisaalta yksilön oikeuksien vaarantumista epäpätevän asiamiehen vuoksi hän piti edelleen henkilön itsensä, ei yhteiskunnan ongelmana, sillä huonoista valinnoista voi syyttää vain itseään.¹⁵⁰ Oliko kyseessä kuitenkin aito valintatilanne, jos esimerkiksi pienemmissä kaupungeissa asuvilla ihmisillä ei ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia selvittää, kuka asianajopalveluja tarjoavista henkilöistä oli sekä moraalinsa että tietojensa perusteella paras vaihtoehto? Oletettavasti tavallisilla kansalaisilla ei ollut myöskään sellaisia oikeudellisia tietoja, että he olisivat voineet arvioida asianajopalveluja tarjoavien oikeudellista ja moraalista kyvykkyyttä.

Asianajajamonopolia ei Ehrströmkään kuitenkaan ehdottanut, eikä hän myöskään perustellut asianajajayhdistysten perustamista lakimieskunnan maineen kasvattamisella. Sen sijaan hän kiinnitti huomiota yksilön oikeuksien toteutumiseen:

Ei pitäisi olla kysymyksessäkään sitä, että lakimiesammattista tehtäisiin pätevien lakimiesten monopoli, jolloin osapuolilta riistettäisiin oikeus halutessaan palkata myös muita kuin oikeudellisesti päteviä henkilöitä. Sen tulisi koskea ainoastaan sitä, että osapuolille tarjotaan mahdollisuus silloin kun he itse haluavat, saada

---

¹⁴⁹ Castrén 1934, s.144.

¹⁵⁰ Ehrström 1871, s. 67, 75.

aiempaa laajempaa oikeusapua mahdollisimman monessa tuomioistuimessa henkilöiltä, joiden oikeudellisesta tietämyksestä ja moraalista he voivat olla varmoja.¹⁵¹

Vaikka oikeudellinen tietämys ja moraalit tuskin aina kulkivat käsi kädessä, nähtiin lainoppineen asianajajan käyttö takeena myös moraalisesti paremmuudesta. Näitä asianajajien moraalisia velvoitteita ei kuitenkaan useinkaan määritelty sen tarkemmin, vaan tavallaan pidettiin selviönä sitä, että hyvän asianajajan ominaisuudet olivat kaikkien ammattia harjoittavien tiedossa. Erityisesti rehellisyyttä ja asiantuntevuutta pidettiin itsestään selvinä ja kiistämättöminä ominaisuuksina oikeudessa edustajana toimiville.¹⁵² Artikkelinsa perusteella Ehrström piti äärimmäisen moraalittomana ainakin sitä, että oikeudellisista asioista tietämättömät henkilöt ylipäänsä ottivat ajettavakseen asioita, joita heillä ei ollut kykyä hoitaa onnistuneesti. Tämä oli tietysti päämiehen edun vastaista, sillä se saattaisi johtaa tilanteeseen, jossa aito apu oikeudelliseen ongelmaan jää saamatta.

Keskustelu asianajajien järjestäytymisestä jatkui 1870-luvun ensimmäisinä vuosina, ja Juridiska Föreningen i Finland -yhdistyksen jäsenillä tuntui olevan asiaan selkeä kanta. Asianajajayhdistyksen perustamista pidettiin hyödyllisenä, vaikkakin yhdistyksen perustamissuunnitelmat olivat vielä epäselviä. Yhdistyksen Vaasan osaston mukaan ”yhdistyksen perustaminen toisi merkittäviä etuja oikeusapua hakeville, erityisesti tavallisille ihmisille, jotka yleensä kääntyvät sekä tietämättömien että epärehellisten asianajajien tai niin sanottujen viina-advokaattien puoleen”. Alustavissa sääntöehdotuksissa jäsenyys rajattiin tutkinnon suorittaneisiin, ammattia kaksi vuotta harjoittaneisiin henkilöihin, joilla ”välkänd lefnadsvandel”.¹⁵³ Tämä tarkoittanee suunnilleen tunnettua hyvää mainetta eli se on verrattavissa esimerkiksi aiemmin esiintyneisiin kunniallisuuden ja hyvämaineisuuden vaatimuksiin. Laajasta keskustelusta huolimatta vielä 1870-luvulla asianajajayhdistyksen perustaminen jäi puheen tasolle. Tarve ei kuitenkaan kadonnut mihinkään vaan ainoastaan vahvistui seuraavina vuosikymmeninä.

Asianajajien määrän kasvaessa mahdollisuudet myös järjestäytymiseen kasvoivat. Niin sanottu ”rajaton asianajovapaus” ja lainopillisen koulutuksen saaneiden asianajajien puute tuomioistuimissa koettiin yhtä suurempana asianajajaprofessiota ja oikeusjärjestystä koskevana ongelmana. Ongelmaa ei kuitenkaan ollut saatu ratkaistua, sillä asianajovapauden rajoittamista

---

¹⁵¹ Ehrström 1871, s. 76.

¹⁵² F 1880, s. 38.

¹⁵³ JFT 1873, s. 136–139.

pidettiin nykyisen lainsäädännön puitteissa mahdottomana, vaikkakin tarpeellisen oikeusjärjestelmän toimivuuden parantamiseksi ja hyvän oikeudenkäytön esteiden poistamiseksi. Tämä liittyi kiinteästi esimerkiksi suullisuuden ja välittömyyden periaatteisiin, joiden noudattaminen edellytti oikeudellisen avustajan käyttöä.¹⁵⁴ Yhdistyksen perustamisen esteenä saattoi kuitenkin olla muitakin syitä kuin ristiriita profession tarpeiden ja lainsäädännön välillä: koulutetut ja alallaan tunnetut asianajat tuskin kärsivät erityisemmin kilpailusta maallikoiden taholta, eikä heillä näin ollen ollut motivaatiota järjestäytymiseen.¹⁵⁵ Tästä on pääteltävissä, että ainakin osaa suurissa kaupungeissa asuvista asianajajista kiinnosti lähinnä heidän oma toimeentulonsa ja asemansa eikä profession kehitys oikeudenhoidon välttämättömänä osatekijänä. Epäpätevien maaseudun ja pienten kaupunkien asianajajien aiheuttama mainehaitta ei varmastikaan koskettanut heitä erityisemmin, eivätkä he kokeneet tarvitsevansa yhdistystä etujansa ajamaan.

Keskustelu asianajajaetiikasta ja asianajajien eettisistä velvollisuuksista rajoittui 1870- ja 1880-luvulla lähinnä sen pohtimiseen, miten kouluttamattomien asianajajien aiheuttama moraalinen ongelma voitaisiin kitkeä, ja tähän ehdotettiin ratkaisuksi lainopillisen koulutuksen saaneiden asianajajien vahvempaa järjestäytymistä. Kun edustajana toimiminen tuomioistuimissa ja muiden oikeusasioiden hoitaminen olisi pätevien asianajajien käsissä, ei asianajajakunnan rehellisyyttä ja päämiehen asioiden hoitamiselle omistautumista tarvitsisi enää epäillä. Asianajajien lojaaliutta ilmensi heidän kykynsä hoitaa päämiehen asioita asiantuntemuksella, ja rehellisyys tuntui olevan koulutetun asianajajan sisäänrakennettu ominaisuus. Vaikutti myös siltä, että päteviin asianajajiin liitettiin hyvämaineisuus ikään kuin sisäänrakennettuna ominaisuutena, kun taas maallikoista löytyi runsaasti myös moraaliltaan heikompaa ainesta.

Oliko minkäänlaisen tarkan eettisen ohjeistuksen kehittämiseen siis edes tarvetta, kun pätevät asianajajat olivat moraaliltaan täydellisiä? Aivan näin radikaaliin päätelmään ei ole aihetta, eikä tarvettakaan. Selvää on myös se, että toisinaan jouduttiin myöntämään pätevienkin asianajajien tehneen virheitä tai käyttäytyneen tavalla, joka ei asianajajan arvolle sopinut. Esimerkiksi yhdistyksen perustamiseksi käydyssä keskustelussa vuonna 1897 Turun osaston esittelijä myönsi, että kritiikki oikeudellisesti koulutettua asianajajaa kohtaan voi olla joskus tarpeellista sen perusteella, miten hän on palvellut päämiestään. Nämä tapaukset olivat kuitenkin hänen mukaansa harvinaisia, ja suurimmat ongelmat liittyivät juuri maallikkoasianajajiin. Samassa

---

¹⁵⁴ O.W 1894, s. 306, 312–313.

¹⁵⁵ O.W 1894, s. 307.

keskustelussa otettiin myös esiin se seikka, että oikeudellisen profession pätevyyden tulisi olla myös yhteiskunnan ongelma ja yhteiskunnan tulisi ottaa siitä vastuu siitä, että oikeudellisiin ammattikuntiin kuuluvat ovat päteviä, luotettavia ja rehellisiä.¹⁵⁶ Yhteiskunnalle oltiin siis asettamassa velvollisuutta valvoa myös asianajajien etiikkaa ja sitä, ettei päämiehiä päässyt esimerkiksi tuomioistuimiin edustamaan henkilöitä, joiden moraalissa oli puutteita esimerkiksi luotettavuuteen liittyvien ominaisuuksien osalta.

Vahvasta tahdosta ja kiihkeästä keskustelusta huolimatta seuraavina vuosikymmeninä koko Suomen kattavan asianajajayhdistyksen perustaminen ei onnistunut. Ensimmäisinä pyrkimyksinä aloittaa asianajajien yhdistystoiminta voidaan pitää Suomalaisten lakimiesten yhdistystä, joka perustettiin 1898. Yhdistykseen hyväksyttiin jäseneksi vain tuomarintutkinnon suorittaneita, joskin poikkeuksia saatettiin tehdä joidenkin virkamiestutkintojen kohdalla.¹⁵⁷ Voidaan siis sanoa, että tämä ensimmäinen asianajajayhdistys oli jäsenistöltään hyvin erikoistunut, eikä sen tarkoitus todennäköisesti ollut vielä yhdistää asianajajakuntaa samassa mielessä kuin myöhemmin perustetun Asianajajayhdistyksen.

Tärkeää asianajajakunnan kehityksen kannalta oli myös yleisemminkin tapahtunut professioiden modernistuminen. Tieteeseen perustuvasta asiantuntemuksesta tuli vähitellen keskeinen pätevyys- ja oikeuttamisperuste, joka teki ammattitoiminnasta hyväksyttävää. Professionaalisen statuksen taustalla ei ollut enää pelkkä kokemus tai mikään henkilökohtainen, saatu ominaisuus, vaan hankittu, esimerkiksi lainopillinen, erikoiskoulutus. Tähän kehitykseen liittyi kiinteästi myös aiemmin mainittu järjestäytyminen, sillä 1900-luvun alussa ammattien organisoituminen kiinnittyi yhä ammatillisiin järjestöihin. Ammattiryhmät eivät enää olleet tietyn yhteiskuntaluokan käsissä, eikä niillä ollut yhtä vahvaa vaikutusvaltaa professioihin kuin aiemmalla vuosisadalla.¹⁵⁸

Modernin asianajajaprofession luomiseksi otettiin runsaasti vaikutteita myös ulkomailta. Tämä päti myös asianajajaetiikkaan, johon vaikutti voimakkaasti esimerkiksi saksalaisen asianajajan Georg Wildhagenin ruotsiksi käännetty artikkeli Saksan asianajajien ammattieettisistä velvollisuuksista. Wildhagen korosti erityisesti totuudenmukaisuusvelvollisuutta, joka esti asianajajaa valehtelemasta asiakkaansa eduksi tai salaamasta totuutta. Toiseksi tärkeäksi velvollisuudeksi hän nimesi tunnollisuuden, joka sisältää sekä riittävän tiedon ja

---

¹⁵⁶ JFT 1897, s. 527–530.

¹⁵⁷ Ailio 1928, s. 209–212.

¹⁵⁸ Konttinen 1992, s. 217.

asiantuntemuksen että tarkkuuden ja täsmällisyyden tehtävien hoidossa. Wildhagen hahmottelee asianajajille myös moraalisen velvollisuuden, joka on sisällöltään melko lähellä nykyistä kunniallisuuden perusarvon määritelmää: hän korosti, että asianajaja ei saa missään tapauksessa osallistua rangaistaviin, moraalittomiin tai moraalisesti moitittaviin tekoihin tai rikkoa lakia tai hyvää tapaa. Asianajajan tulisi siis toimia moraalisenä esimerkkinä muille kansalaisille. Tässä Wildhagen menee jopa niin pitkälle, että kieltää asianajajia olemasta tekemisissä huonomaineisten tai alempiarvoisten henkilöiden kanssa. Hänen velvollisuutensa eivät myöskään rajoitu vain omaan päämieheen vaan myös vastapuoleen, jonka kohtelun tulee olla arvokasta ja kunnioittavaa. Sama pätee myös tuomioistuimiin ja toisiin asianajajiin.¹⁵⁹ Saksa olikin 1900-luvun alussa maa, jonka kehittyneempi asianajajaetiikka toimi hyvänä esimerkkinä Suomen asianajajaprofessiolle. Kaikkein voimakkaimmin suomalaisen asianajajaetiikkaan vaikuttivat kuitenkin Pohjoismaat, joihin yhteydet olivat tiiviimmät.¹⁶⁰

Mitä asianajajayhdistyksen perustamiseen liittyviin lainsäädännöllisiin intresseihin tulee, vuosina 1897 ja 1900 tuotiin valtiopäiville käsiteltäväksi lakiesityksiä, joilla olisi ollut tarkoitus laintasoisesti säätää asianajajayhdistyksen perustamisesta. Nämä lakiehdotukset sisälsivät esimerkiksi kelpoisuusehtoja asianajajayhdistykseen liittymiselle. Yksi näistä ehdoista olisi ollut se, että asianajajan tulisi olla ”elämältään hyvässä maineessa”. Yhdistyksille suunniteltiin myös sisäistä valvontaelintä, jonka tehtäviin kuuluisi valvoa ”että yhdistyksen jäsenet asianajotoimintaa harjoittaessaan tunnollisesti täyttivät velvollisuutensa ja välttivät kaikkea, joka soti hyvää järjestystä vastaan ja oli omiaan alentamaan asianajajasäädyn arvoa”.¹⁶¹ Tarkoituksena oli siis ensimmäistä kertaa luoda asianajajien toiminnan eettisyyteen keskittyvä valvontajärjestelmä, jonka avulla olisi mahdollisuus sanktoida eettisiä velvollisuuksiaan rikkovia asianajajia.

Valtiopäiväesityksissä ei myöskään arasteltu ilmaista mielipidettä maallikkoasianajajista, joita kuvattiin esimerkiksi toteamalla, että alioikeuksissa ja ylioikeuksissa asianajajan tointa harjoittavien maallikkojen ”siveellinen kanta välistä myöskin on epäilyttävää laatua”.¹⁶² Tällä varmaankin tarkoitettiin jo aiemmissa luvuissa esille tullut ajatusta maallikkoasioitsijoiden moraalisesta rappiosta ja rahanhimosta. Vuoden 1900 lakiesityksessä lakivaliokunta kuitenkin

---

¹⁵⁹ Wildhagen 1901, ruotsinkielinen käännös JFT 1901, s. 403–431, 434, 436

¹⁶⁰ Peltonen 2017, s. 203–204.

¹⁶¹ V.M. esitys N:o 14, 1900.

¹⁶² V.M. esitys N:o 14, 1900, s. 4–5.

myönsi, etteivät lainopillisen koulutuksen saaneet asianajajatkaan olleet aina täydellisiä. Heidän toimintaansa kuvailtiin seuraavasti:

Mitä maan lainopillisesti sivistyneisiin asianajajiin tulee, oli kyllä Lakivaliokunnan mielestä myönnettävä, että he yleensä vilpittömyyteen nähden täyttävät oikeutetut vaatimukset, mutta että usein on kuulunut valituksia siitä, etteivät he ole kyllin huolellisesti ja taitavasti ajaneet heille uskotuita asioita, sekä että palkkiovaatimukset ovat välistä olleet liian suuria, jonkun kerran kohtuuttomankin korkeita.¹⁶³

Onko siis käynyt siten, että asianajajien rehellisyyden ja luotettavuuden mittarina on pidetty liiaksikin sitä, että he ovat lainopillisen koulutuksen saaneita? Ehkä tässä vaiheessa asianajajaprofession historiaa asianajajan hyvämaineisuutta, kunniallisuutta ja todistuksia rehellisestä luonteesta on pidetty tärkeämpinä kuin sitä, miten asianajaja todellisuudessa hoitaa hänelle uskottuja asioita. Koska lainopillisen koulutuksen tai yliopistokoulutuksen ylipäänsä ainakin jollain tasolla kertovan henkilön hyvistä ominaisuuksista, saatettiin asettaa vähemmän painoa sille, millaiset hänen taitonsa olivat tai millainen hänen halunsa ajaa päämiehen etua huolellisesti.

Voidaan siis epäilyksettä sanoa, että lainopilliset asianajajat eivät olleet tyytyväisiä siihen, miten lainsäädäntö oli 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkuvuosina pyrkinyt sääntelemään asianajajien ja asiamiesten kelpoisuutta. Esimerkiksi nimimerkki A.W.R. kritisoi Lakimieslehdessä vuonna 1905 tapaa, jolla ylemmissä oikeusasteissa toimittiin. Hänen mukaansa nykyinen lainsäädäntö jätti mahdollisuuden siihen, että ylempiin oikeusasteisiin jätetyt muutoksenhakuasiakirjat voivat olla kenen tahansa ”entisen lastenopettajan” tai ”asioitsijan kirjoittamia” kunhan vain lainopillisen koulutuksen saanut asiamies jättää ne oikeuteen. Ainoa ratkaisu ongelmaan olisi se, että tutkintovaatimus ulotettaisiin koskemaan myös alioikeuksia. Toki ongelman ratkaisu saattoi olla osittain myös asianajajien itsensä käsissä, sillä toimimalla kuvatulla tavalla he lainasivat apuaan ”lain kiertelemiseen”.¹⁶⁴ Toimivatko nämä asianajajat siis epärehellisesti? Ei liene päämiehen edun mukaista, että ylempään oikeusasteeseen toimitetaan asiakirjoja, joiden sisällön oikeellisuutta kukaan ei ole tarkastanut, mutta edellä mainitussa tapauksessa jää epäselväksi, ovatko paperit tuomioistuimiin toimittaneet pätevät asianajajat olleet lainkaan toimeksiantosuhteessa muutoksenhakijaan. Joka tapauksessa vika vaikutti olevan paitsi järjestelmässä myös lainoppineiden asiamiesten toiminnassa.

¹⁶³ V.M. esitys N:o 14, 1900, s. 4–5.

¹⁶⁴ A.W.R. 1905, s. 50–53.

Myös Raivaaja-lehdessä 22.10.1907 julkaistussa kirjoituksessa kritisoitiin asianajajalaitoksen nykyisiä puutteita ja sitä, miten asianajajakunta ole voinut kehittyä ammatillisesti ”niin kuin toivottavaa olisi ollut”. Kirjoittajan mukaan ”asianajajat riittävän valvonnan puutteessa ovat rangaistuksetta voineet tehdä itsensä syypääksi tekoihin, jotka olematta varsinaisesti rikollisia kuitenkin ovat vastoin hyvää järjestystä, sekä erittäin sitä, että asianajajat vaativat kohtuuttomia palkkoja työstään”. Oikeudenkäyntilaitoksen uudistaminen ei onnistuisi ilman ”kelvollista ja yleistä luottamusta nauttivaa asianajajakuntaa”.¹⁶⁵ Kirjoituksesta voi huomata ajatuksen, jonka mukaan pelkkä lainoppineisuus ei enää varmista eettistä toimintaa, vaan asianajajakunta kaipaisi myös valvontaa ja sanktiointia professionille sopivan käytöksen varmistamiseksi. Kuitenkin kirjoittaja viittaa siihen, että koulutuksen ja pätevyyden vaatiminen asianajajilta auttaisi professiota kehittymään ammatillisesti. Tästä on nähtävissä kaikkea muuta kuin uusi ajatus siitä, että koulutus antaa asianajajille myös kelvollisen moraalisen kapasiteetin hoitaa työtehtäviään.

Mitä tuli asiamiehen kelpoisuuteen, ei 1900-luvun alkupuolen lainsäädännössä ainakaan pyritty kaventamaan asianajajana toimimisen mahdollisuuksia tai luomaan kehittyvälle professionille eettisiä velvollisuuksia. Vuonna 1917 Oikeudenkäymiskaarta muutettiin siten, että 15 luvun toisen pykälän sisältämä säädösteksti kuului muutoksen jälkeen seuraavasti:

Oikeudenkäyntiasiamiehenä tahi riitapuolen apulaisena saatakoon käyttää hyvämaineista ja rehellistä henkilöä, joka ei ole holhottava. Virkamies älköön puhuko asianosaisen puolesta, kun se on vastoin hänen virkavelvollisuuttansa.

Asiamiehen kelpoisuusehdoista siis poistettiin vaatimukset kunniallisuudesta ja ymmärtäväisyydestä ja mahdollisuus asianajajana työskentelyyn annettiin myös naimattomille naisille. Säädöksen sanamuodon tulkinnasta oli jonkinlaista epäselvyyttä, mutta vallitseva kanta tuntui olevan, että naimissakin oleva nainen saattoi miehensä luvalla hoitaa asianajajan tointa. Avioitunut nainen kun ei ollut holhouksen alla vaan ainoastaan miehensä edusmiehyyden alainen. Tämä tarkoitti tuolloisen lainsäädännön mukaan lähinnä oikeudenkäyntikelpoisuuteen liittyviä rajoituksia.¹⁶⁶

Lisäksi säädöksessä vahvistettiin ajatus siitä, ettei lainopillinen tutkinto ollut tarpeellinen asiamiehenä toimivalle. Tähän ei varmastikaan oltu lainoppineiden asianajajien joukossa tyytyväisiä, kun otetaan huomioon se, miten kovin sanoin maallikkoasioitsijoita oli viimeisen

---

¹⁶⁵ Raivaaja 22.10.1907.

¹⁶⁶ Inha 1921, s. 72–76.

vuosisadan kuluessa arvosteltu. Tämä tyytymättömyys on selvästi nähtävissä esimerkiksi T.M. Kivimäen Lakimies-lehdessä julkaistussa artikkelissa, jossa hän toteaa seuraavaa:

Ne ponnistukset, joita vuosikymmenien kuluessa on tehty asianajo-olojen järjestämiseksi tyydyttävälle kannalle, ovat meillä johtaneet siihen, että 1917 kaikki entisetkin, vähäpätöiset saavutukset kumottiin. Kaukana siis siitä, että lainsäätäjä tahtoisi meilläkin nähdä yleisön oikeusintressien valvomisen pätevissä, julkisen tarkastuksen alaisissa käsissä, on se avannut portit ala-arvoiselle, lainopilliselle keinottelulle.¹⁶⁷

Kivimäki kuitenkin myös toteaa, etteivät lakimuutokset sinänsä koituneet lainoppineiden asianajajien vahingoksi, sillä heidän käyttämisensä korkeammassa oikeusasteissa oli jo muodostunut käytännöksi. Kuitenkin lakimuutoksen myötä asianajajaetiikka oli taas kokenut kolauksen, kun kunniantomat maallikot päästettiin, ainakin teoriassa, kärjäsaleihin hoitamaan monimutkaisia oikeusjuttuja.

Keskustelu Suomen asianajajien valtakunnallisen yhteenliittymän perustamisesta avattiin keväällä 1917 pidetyssä Turun Asianajajayhdistyksen kokouksessa. Kokous päätti järjestää valtakunnallisen asianajajien tapaamisen seuraavana keväänä, mutta pian puhjennut sisällissota lykkäsi kokousta aina kevääseen 1919 asti. Ammattieettiset seikat ja tahto parantaa ammattikunnan arvostusta olivat vahvasti esillä perustamiskokouksessa pidetyissä puheenvuoroissa, mikä viimeistään osoitti asianajajaprofession siirtyneen liberaalien professioiden aikakauteen.¹⁶⁸ Tarkoitus ei ollut hankkia maallista hyötyä vaan tavoitella niin sanotusti korkeampia päämääriä, asianajajan ideaalin säilyttämistä.

Turun asianajajayhdistyksen puheenjohtaja Alfred Holmström totesi muun muassa, että asianajajayhdistyksen tarkoituksena on luoda asianajajasääty, ”joka on täysin tietoinen niistä velvollisuuksista, jotka liittyvät sen korkeaan tehtävään antaa oikeusapua”. Asianajajan ammatin tärkeydestä puhui myös T.M. Kivimäki, joka kuvaili asianajajan tehtävien syvintä olemusta seuraavasti:

Asianajajan toimi ei näet ole ammatti tai elinkeino siinä mielessä kuin nämä sanat tavallisesti käsitetään. Asianajaja on korkeimmassa merkityksessään oikeuden palvelija, hänen elämäntehtävänsä on oikean toteuttaminen, määrätyn oikeuden voimaansaattaminen toista yksilöä ja toisinaan yhteiskuntaa vastaan. Hänen

---

¹⁶⁷ Kivimäki 1919, s. 142.

¹⁶⁸ Pihlajamäki 2009, s.157–158.

toimensa sisin olemus on toisin sanoen taistelua oikeudesta eikä häntä m.m. Cicero ole syyttä verrannut sotilaaseen.¹⁶⁹

Kivimäellä oli sanansa sanottava myös asianajajan ammattietiikasta:

Toiminnassa on osoitettava päättävää tarmoa ja arkailematonta oikeuden puolustamista, mielenlaadussa epäitsekästä elämän ristiriitojen sovittamista ja ennen kaikkea uskollisuutta lakia kohtaan hakiessamme sen oikeata tulkintaa ja tarkoitusta, uskollisuutta tuomioistuinta kohtaan – – uskollisuutta vastapuoltamme ja vastapuolen asiamiestä kohtaan, tahtoessamme välttää loukkaavaa esiintymistä ja sattuneiden tilaispäisetujen väärinkäyttämistä sekä ennen kaikkea uskollisuutta päämiestä kohtaan, pyrkiessämme uhraamaan voimamme hänen oikeusasemansa valvomiseen, kunnianmiehen tavoin säilyttämään tietonamme meille uskotut salaisuudet ja varomaan haitallista ja tuottamuksellista prevarikatiota.¹⁷⁰

Kuten edellä esitetyistä lainauksista on helppo huomata, asianajajan ammatin yhteiskunnallinen merkitys tiedostettiin 1900-luvun alkupuolen asianajajien joukossa ja asianajajakunnan jaettuja ideaaleja ja yhteistä eettistä pohjaa pidettiin koko oikeusjärjestelmän ja yhteiskunnan oikeudenhoidon kannalta tärkeinä. Asianajaja ei enää toiminut eettisesti vain ylläpitääkseen hyvää mainettaan ja hyvän ihmisen ideaalejaan eikä tehnyt työtään rehellisesti vain velvollisuudestaan päämiestään kohtaan, vaan hänen velvollisuutensa ulottuivat koko yhteiskunnan tasolle.

Kivimäen vaatimukset asianajajia kohtaan olivat toki kaikkea muuta kuin helppoja täyttää, sillä kovin moni tuonkaan ajan asianajajista tuskin uhrasi koko elämänsä oikeudenhoidolle. Ne kuitenkin kertovat siitä, millaista arvostusta tuon ajan asianajajaprofessio koki ansaitsevansa ja kuinka tärkeänä asianajajan eettistä moitteettomuutta pidettiin koko oikeusjärjestelmän toiminnan kannalta. Kivimäen kunnianhimoisen asianajajakuvan tai sen luomisen taustalla vaikutti vahvasti liberaalin oikeusvaltion asianajajakuva ja se, kuinka moderneja professioita luotiin tuon ajan Euroopassa. Oikeusapua tarjonneista juristeista tahdottiin muokata moderni professio, jonka eettinen vastuu yhteiskunnasta ja oikeusjärjestyksen kehittämisestä tulisi tasapainottaa sen ansaitsemien vaikutusmahdollisuuksien ja arvostuksen kanssa.¹⁷¹

Sekä edellä siteeratuissa valtiopäivien lakiesityksessä että Suomen Asianajajaliiton perustamiskokouksessa pidetyissä puheenvuoroissa luotiin vahvaa perustaa nykyisille asianajajaeettisille perusarvoille. Niissä korostettiin asianajajan velvollisuuksia päämiestä ja

---

¹⁶⁹ Raevuori 1968, s. 57.

¹⁷⁰ Raevuori 1968, s. 61.

¹⁷¹ Pihlajamäki 2009, s. 159.

yhteiskuntaa kohtaan sekä sitä, miten asianajajan on tiedostettava vastuunsa toimiessaan tehtävässään. Kivimäki tiivistää lojaalisuuden päämiestä kohtaan toteamalla, että asianajajan tulee pyrkiä uhraamaan voimansa päämiehensä oikeusaseman valvomiseen. Tämä on olennaisin osa nykyisen lojaalisuuden perusarvon määritelmää, tosin vähemmän mahtipontisesti muotoiltuna. Kivimäen puheessa on mainintoja myös siitä, miten asianajajan tulee säilyttää päämiehen salaisuudet eli siis toimia siten, että luottamuksellisuus hänen ja päämiehen välillä säilyy.

Vuoden 1900 lakiesitykseen sisällytetyssä asianajajien valvontaelintä koskevassa kohdassa todettiin, että asianajajien tulee välttää kaikkea hyvää järjestystä vastaan sotivaa ja sellaista, mikä voi alentaa asianajajasäädyn arvoa. Tämä lause on hyvin lähellä nykyiseen kunniallisuuden perusarvon kuvaukseen sisällytettyä tekstiä. Myös Kivimäki selvästi piti asianajajan moitteetonta käytöstä tärkeänä, sillä hän korosti puheessaan asianajajan uskollisuutta myös vastapuolta ja tuomioistuinta kohtaan sekä piti loukkaavaa esiintymistä asianajajalle sopimattomana. Voidaan siis sanoa, että Suomen Asianajajaliittoa perustettaessa asianajajan eettiset perusperiaatteet oli jo luotu melko pitkälle, vaikka ne eivät olleetkaan vielä saaneet ammattieettisten normien asemaa.

5.2 Suomen Asianajajaliiton perustaminen

Suomen Asianajajaliitto siis syntyi kymmenien vuosien yrityksen ja sisällissodasta selviämisen jälkeen 24. maaliskuuta 1919 Turussa. Asianajajaliiton säännöissä todettiin liiton tavoitteista ja jäsenistä seuraavaa:

1 §. Suomen Asianajajaliiton tarkoituksena on vaikuttaa asianajolaitoksen kehittämiseksi ja asianajajasäädyn arvon kohottamiseksi, edistää liiton jäsenten yhteisiä harrastuksia sekä valvoa heidän toimintaansa.

2 §. Suomen Asianajajaliiton muodostavat ne nuhteettomat Suomen kansalaiset, jotka ovat suorittaneet tuomarinviran toimittamiseen maassa vaadittavat opinnäytteet, täyttäneet kaksikymmentäneljä vuotta ja julkisesti antautuneet asianajotoimintaan sekä siinä järjestyksessä kuin nämä säännöt määräävät.

Asianajajasäädyn arvon kohottaminen tarkoitti epäilemättä myös sitä, että koulutettuja asianajajia jo vuosisatoja vaivanneet maallikkoasianajajat menettäisivät asemansa oikeudellisten työtehtävien hoitajina. Asianajajaliiton hallitus totesikin pian liiton perustamisen jälkeen, että asianajajamonopolin ja näin ollen kontrollin puute on johtanut niihin epäkohtiin, jotka ovat tehneet yhteiskunnan suhteesta asianajajakuntaan vihamielisen. Asianajajamonopoli

otettiin yhdeksi liiton tavoitteeksi, vaikka sitä ei 1920-luvun tilanteessa ollutkaan mahdollista toteuttaa.¹⁷² Kaupungeissa asianajotoiminta oli jo vilkastunut, mutta maakunnissa maallikkoasianajajien käyttö oli edelleen pakollista koulutettujen asianajajien puutteen vuoksi.

Kuten jo aiemmin siteeratusta Kivimäen juhlapuheesta käy ilmi, asianajajien eettiset vaatimukset ja velvollisuudet olivat ainakin paperilla kaikkea muuta kuin vaatimattomia. Kivimäki totesi myös hieman myöhemmin julkaistussa artikkelissaan, että asianajajien eettisten velvollisuuksien on muututtava osittain myös siitä syystä, etteivät virkamiehille aikanaan luodut ”siveyssäännöt” lainkaan sovellu ”kutsumuksensa arvon tuntevalle asianajajalle”.¹⁷³

Asianajajaliiton perustamista seuraavina vuosina asianajajien moraalista tasosta keskusteltiin vilkkaasti ja kannanotot olivat toisinaan hyvinkin tiukkaäänisiä. Oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistukselle koettiin 1920-luvulla olevan huutava tarve, mutta sen ei koettu tapahtuvan tarpeeksi nopeasti näiden ongelmien korjaamiseksi. Erityisesti kiireelliseksi koettiin asianajolaitoksen kehittäminen nyt, kun valtakunnallinen asianajajayhdistyskin oli saatu toimintaan. Uudistuksia suunnitellut komitea ehdottikin mietinnössään julkisen asianajajarekisterin käyttöönottoa ja julkisen oikeusavun vahvistamista. Asianajajamonopoli sen sijaan todettiin edelleen mahdottomaksi tehtäväksi, jopa niin mahdottomaksi, että maallikkoasianajajille haluttiin antaa mahdollisuus rekisteröinnille.¹⁷⁴ Suomen Asianajajaliitto vastusti valtioneuvostolle jätetyssä kirjelmässään muutoksia, koska ne tulevat ”asettamaan vaikeita esteitä niiden eettisten päämäärien saavuttamiseksi, joita varten lainoppinut asianajajakunta viime aikoina on voimakkaasti ja määräperäisesti työskennellyt”. Näiden eettisten päämäärien saavuttamisen esteenä pidettiin siis selkeästi sitä, ettei lainsäädännöllä edelleenkään haluttu sulkea maallikkoja pois oikeudenkäytöstä. Maallikkoasianajajia luonnehdittiin kirjelmässä seuraavasti:

Maallikkoasianajajien joukossa on näet, sen tietää jokainen, joka tuntee oloja varsinkin Itä-Suomessa, huomattava määrä vallan alamittaista, älylliseltä ja siveelliseltä tasoltaan suorastaan rappeutunutta väkeä. Heistä ei syytetyille tule olemaan mitään tukea; tuomioistuimet vain saavat heistä harmia ja vastusta.

Selvästi vastikään syntynyt Asianajajaliitto ei halunnut tulla millään tavalla yhdistetyksi näihin halveksimiinsa maallikkoasianajajiin, jotka eivät sen mukaan täyttäneet asianajalta vaadittavia

---

¹⁷² Asianajajaliiton hallitus 11.9.1920 ja 15.–16.1.1921.

¹⁷³ Kivimäki 1919, s. 239.

¹⁷⁴ Kivimäki 1919, s. 127–128.

taidollisia tai moraalisia standardeja. Tämä kiteytetään toteamalla, että lainoppineet asianajajat ollaan nyt työntämässä ”samaa aitaukseen ammattitaidottomien, moraalisesti usein aliarvoisten yksilöiden kera”. Lainoppineilla asianajajilla oli siis tarve suojella ryhmänsä kunniallisuutta erottamalla heidät maallikoista, joille asianajotoiminnan etiikka ei selvästi heidän mielestään merkinnyt mitään ja joiden esiintyminen lainoppineiden asianajajien rinnalla estäisi asianajolaitoksen eettisten päämäärien saavuttamisen. Mielenpitoissa näkyi myös ajatus siitä, että ammattitaidottomuus ja moraalittomuus kulkisivat käsi kädessä. Liitto menee kritiikissään jopa niin pitkälle, että hahmottelee tilannetta, jossa epäonnistuminen maallikko-ongelman ratkaisussa johtaisi koulutettujen asianajajien siirtymiseen muihin toimiin.¹⁷⁵

Tätä ehdotusta vastustettiin myös toteamalla, että puolustuksen antaminen vain lainoppineiden asianajajien käsiin on ainoa keino, jolla syytetyt voivat saada heille tarkoitetun edun.¹⁷⁶ Tämä siis tarkoittaa sitä, etteivät maallikot voisi ajaa päämiestensä etua täysimääräisesti tai niin, että päämies saisi siitä tarvitsemansa hyödyn. Onko puheenvuoro siis tulkittava siten, etteivät maallikkoasianajat kouluttamattomuutensa vuoksi kyenneet täyttämään asianajajan eettisiä velvollisuuksia, vaikka heillä olisi ollut siihen tahtoa? Kun ottaa huomioon Kivimäen varsin kriittisen suhtautumisen maallikkoasianajoon, tämä on todennäköisesti oikea tulkinta. Hän myös muistaa useissa yhteyksissä mainita, ettei kyse ole asianajajien omasta vaan yhteiskunnan edusta.¹⁷⁷ Vaikka radikaalejakin muutoksia oikeudenkäyntijärjestykseen kaivattiinkin, eivät kaikki olleet varsinaisen asianajajakon kannalla, vaan oikeudenkäynnin osapuolen oikeus ajaa itse omaa asiaansa haluttiin säilyttää. Mielenpiteet vaihtelivat myös sen suhteen, olisiko pelkkien lainopillisen koulutuksen saaneiden asianajajien käyttöön nojaava malli edes mahdollinen Suomessa vallitsevissa oloissa.¹⁷⁸

Kuten Kivimäki kiteyttää, moraalittomasti toimivan juristin voivat panna ruotuun yleinen mielipide ja ammattitoverit, mutta ”renttuileva nurkka-asianajaja” on suojassa tällaisilta vaikuttamiskeinoilta.¹⁷⁹ Vaikka kirjoitettuja, kaikkia asianajajia velvoittavia ammattieettisiä sääntöjä ei ollut eikä niiden yksityiskohdista kovin kiihkeästi keskusteltukaan, vallitsi lainopillisesti koulutettujen asianajajien kesken jonkinlainen ”kunniaakoodi” tai ainakin vertaispaine, jonka oletettiin panevan ruotuun moraalittomasti käyttäytyvät ammattitoverit.

---

¹⁷⁵ Holmström 1921, s. 79–82.

¹⁷⁶ Kivimäki 1920, s. 127–130.

¹⁷⁷ Kivimäki 1920, s. 131.

¹⁷⁸ Serlachius 1921, s. 247.

¹⁷⁹ Kivimäki 1919, s. 242.

Moraaliton käytös todennäköisesti tarkoitti tässä yhteydessä juuri päämiehen erehdyttämistä tai toimintaa, joka ei ajanut hänen etuaan, eli sellaisten velvoitteiden rikkomista, jotka voitaisiin katsoa kuuluviksi nykyiseen lojaalisuusvelvoitteeseen.

Kuten aiemmin olen todennut, maallikoiden ja asianajajien välisestä jännitteestä ja maallikkoasianajon rappiollisesta vaikutuksesta asianajajakunnan etiikkaan ja maineeseen käytiin runsaasti keskustelua 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Kovin paljon ei kuitenkaan arvioida sitä, mitä tämä asianajajaetiikka oikeastaan pitää sisällään tai millaisia eettisiä velvollisuuksia asianajajalla on päämiestään kohtaan. Defensor Legis -lehdessä 1921 julkaistussa artikkelissa käsitellään asianajajan totuudessapysymisvelvollisuutta, ja siinä myös todetaan, että asianajajan prosessuaalisiin velvollisuuksiin kuuluu ”velvollisuus toimia oikeusturvan saamiseksi päämiehelle”. Samalla hänen tulee toimia oikeudenhoidon organina ja vaikutettava oikeudenkäyntimenettelyn päämäärän saavuttamiseksi. Tämä kuvaa asianajajan kaksoisroolia päämiehen ja yhteiskunnan palvelijana, vaikka hän on aina ensin päämiehensä edustaja. Samassa artikkelissa korostetaan myös luottamuksensuojaa olennaisena asian hoitamiseen vaikuttavana velvollisuutena.¹⁸⁰

Luottamuksensuojasta ja salassapitovelvollisuudesta puhuu myös Alfred Holmström, joka nojaa artikkelissaan jälleen saksalaiseen käsitykseen asianajajan velvollisuuksista pyrkien näin selventämään joitakin mielestään tärkeitä asianajajaettisiä kysymyksiä ja luomaan pohjaa suomalaisen asianajajan eettisille velvollisuuksille. Hänen mukaansa asiakkaan luottamuksensuoja on pakottava eettinen velvollisuus ja koko asianajajan ja päämiehen välisen suhteen perusta, joka sisältää sekä salaisuuksien pitämisen että sellaiset epäsuorat lausunnot, jotka voivat olla päämiehen edun vastaisia.¹⁸¹ Salassapitovelvollisuuden tärkeyttä ei varmasti voikaan aliarvioida, sillä ilman sitä ei päämiehen edun valvominen olisi mahdollista.

Sekä saksalaisessa asianajajaetiikassa pääroolin vaikuttaakin saavan päämiehen etu ja sen hyväksi toimiminen. Asianajajan tulee ottaa päämiehen etu huomioon paitsi salassapitovelvollisuutta toteuttaessaan myös kuulustellessaan todistajia sekä ylipäänsä jokaisessa toimeksiannon hoitamisen vaiheessa. Jokaiseen asiaan liittyvään seikkaan tulee tutustua tarpeeksi syvällisesti ja ”kaikella huolellisuudella” heti toimeksiannon alusta lähtien. Kuten varmasti aiemmista luvuista muistamme, on asianajajia kautta aikojen syytetty asioiden monimutkaistamisesta ja turhien oikeudenkäyntien aiheuttamisesta, ja kuin vastalauseena näille

---

¹⁸⁰ Sundström 1920, s. 149–151.

¹⁸¹ Holmström 1920, s. 279.

vanhoille käsityksille 1920-luvun asianajajien velvollisuudeksi määritellään sovintoon pyrkiminen aina, kun se vain on mahdollista. Holmström myös korostaa Kivimäkeä mukailleen, että asianajotoiminta ei ole vain työ, vaan ”idealistisen merkityksen omaava kutsumus”.¹⁸²

On huomioitava, että saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa asianajajan velvollisuudet vaikuttavat olevan melko pitkälle määritellyt, ja suomalaisten asianajajien on selvästi ollut helppo yhtyä niihin. Luottamuksensuoja ja päämiehen edun ajaminen ovat periaatteita, jotka ovat olleet löydettävissä asianajotoiminnan taustalta lähes siitä asti, kun asianajajista ensimmäistä kertaa alettiin puhua ammattikuntana. Asianajajaliiton perustamisen jälkeen alkoi profession sisällä selvästi olla tahtoa näiden sinänsä itsestään selvinä pidettyjen periaatteiden tarkemmalle määrittelylle ja jonkinlaisen asianajajia sitovan eettisen ohjeistuksen luomiselle. Kuten tiedämme, tämä kehitys kulminoituisi vasta vuosikymmenien päästä, mutta luodut suuntaviivat osoittivat jo selvästi modernin ammattietiikan suuntaan.

1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvulla tapahtuneet muutokset liittyvät vahvasti asianajajaprofession identiteetin kehittymiseen ja myöhempään järjestäytymiseen asianajajaliitoksi. Asianajajat pyrkivät luomaan itselleen ammatti-identiteettiä, johon ammattietiikka kuuluu olennaisena osana. Asianajajan eettiset ohjenuorat eivät enää olleet jotain sellaista, jota noudatettiin hyvän maineen kasvattamiseksi tai hyvän ihmisyyden tai taivaspaikan varmistamiseksi, vaan eettisiä ohjeita alettiin pitää tärkeinä yksilön oikeuksien toteutumisen ja oikeusturvan sekä oikeusjärjestelmän uudistamisen ja yhteiskunnan oikeudenhoidon kannalta. Oikeudenmukaisuuden toteuttaminen vaati asianajajakuntaa, joka kykeni toteuttamaan toiminnassaan asianajajan ideaalia ja toimimaan jaettujen eettisten päämäärien pohjalta. Mallia eettisten velvollisuuksien määrittelyyn haettiin esimerkiksi saksalaisesta oikeustieteestä.

---

¹⁸² Holmström 1920, s. 279–281, 286–288, 290, 298.

6 Johtopäätökset

Tutkielmani tarkoituksena oli arvioida asianajajien ammattieettisiä ohjeita ja velvollisuuksia ja niiden taustalla vaikuttaneita arvoja, velvollisuuksien kehitystä ja niitä tapahtumia ja prosesseja, jotka ovat vaikuttaneet kehityksen taustalla. Olen käyttänyt apuvälineinä tarkastelussa Suomen Asianajajaliiton määrittelemiä asianajajaeettisiä perusarvoja. Pyrin tutkielmassani selvittämään, millaisia ammattieettisiä ohjeita on ollut olemassa asianajajakunnan historiassa ja miten erilaiset arvot ovat näkyneet näiden ohjeistusten taustalla. Lisäksi tarkastelen, miten eettiset ohjeet ovat muuttuneet ajan kuluessa ja minkä vuoksi nämä muutokset ovat tapahtuneet.

Hypoteesini oli, että asianajajaeettisten perusarvojen kaltaisia arvoja on löydettävissä jo varhaisten asianajajaeettisten ohjeiden taustalla. Lisäksi oletuksenani oli, että asianajajien kehittyminen ammattikuntana ja myöhemmin modernina professiona on vaikuttanut merkittävästi siihen, miten ja miksi ammattieettiset ohjeet ja velvollisuudet ovat kehittyneet. Tässä luvussa teen ensimmäiseksi yhteenvedon tutkielmani sisällöstä ja käsittelen samalla sitä, millaisia eettisiä ohjeistuksia ja velvollisuuksia asianajajille on annettu kunakin aikakautena ja miten eettiset perusarvot ovat nähtävissä näiden ohjeistusten ja velvollisuuksien taustalla. Tämän jälkeen esittelen tarkemmin johtopäätöksiäni tutkimuskysymyksistä kaksi ja kolme.

6.1 Eettiset ohjeet – mitä ja milloin?

Asianajajaprofession katsotaan syntyneen jo antiikin Roomassa, jossa varhaiset asianajajat hoitivat useita modernille asianajajaprofessionille kuuluvia tehtäviä. Tällöin oli yleistä erottaa toisistaan oikeudellista neuvontaa antavat asianajajat ja henkilöt, jotka hoitivat varsinaisen päämiehen edustuksen oikeudessa. Jälkimmäisiä kutsuttiin oraattoreiksi, ja heille laintuntemusta tärkeämpää oli puhetaito. Asiakkaiden edustus oikeusprosessissa ei kuulunut kaikkein varhaisempien asianajajien toimenkuvaan, ja vasta kristinuskoa edeltävillä vuosisadoilla edustuksesta tuli ylipäänsä mahdollista.

Juristien määrän kasvaminen antiikin Roomassa johti eettisen ohjeistuksen tarpeeseen, ja roomalainen oikeus myöskin sanktioi ankarasti velvoitteitaan rikkoneita asianajajia. Lainsäädäntö edellytti esimerkiksi vastapuolen kunnioitusta ja lojaalisuutta päämiestä kohtaa. Asianajajilta vaadittiin päämiehen edun ajamista totuudenmukaisesti ja oikeudenmukaisesti parhaan kykynsä mukaan sekä tiukkaa luottamuksellisuutta suhteessa päämieheen. Myös esteellisyyden kiinnitettiin huomiota. Asianajajat sitoutuivat näihin velvollisuuksiin ennen

oikeudenkäyntiä vannottavalla valalla. Huomionarvoista on myös se, että Rooman valtakunnassa asianajajia kohtaan ei vielä tunnettu sellaista vastenmielisyyttä, joka on nähtävissä tulevalla vuosituhanella.

Keskiajalla Rooman valtakunnan luhistumisen jälkeen roomalainen oikeus ja edustusinstituutio menettivät merkitystään ja vallalle tuli germaanisesta oikeudesta omaksuttu periaate, jonka mukaan jokaisen tuli edustaa itseään oikeudessa. Seuraavien vuosisatojen ajan asianajajat toimivat lähinnä kirkollisen lain parissa, sillä roomalaisen oikeuden mukainen edustus oli useimmiten sallittu kirkollisissa tuomioistuimissa. Lainopilliselle avulle ei ollut pitkään aikaan juurikaan tarvetta, mutta 1200-luvulla laki alkoi monimutkaistua samalla, kun Euroopan väestömäärä kasvoi ja keskittyi kaupunkeihin. Oikeudellisen avun tarve kasvoi ja edustajan käyttö hyväksyttiin myös maallisissa tuomioistuimissa 1200-luvun kuluessa. Tämä vaikutti osaltaan asianajajien ammattikunnan kehitykseen.

Kirkon palveluksessa työskentelevät asianajajat saivat eräänlaisen tuomioistuimen portinvartijan roolin, ja suurin osa heidän eettisistä velvollisuuksistaan liittyi tuomioistuimen työn helpottamiseen. Heidän tuli varmistaa, ettei tuomioistuimeen tullut käsiteltäväksi perusteettomia tai valheellisia oikeusjuttuja. Heidän tuli kuitenkin myös ajaa päämiehensä etua varmistamalla, että tämä oli ymmärtänyt kaikki juttuunsa liittyvät seikat. Asianajajan velvollisuuksiin kuului myös rehellisyys kaikissa oikeusprosessin vaiheissa, ja ainakin kirkollisissa tuomioistuimissa toimiville asianajajille oli asetettu myös joitakin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyviä vaatimuksia, kuten eräänlaista hengellistä hyvän maineen vastakohtaa, synnittömyyttä. Kuten antiikin Roomassa, myös keskiajalla valamenettely oli olennainen asianajajien moraalisen hyvyyden varmistamiseksi.

Ruotsissa asianajajakunta syntyi suhteellisen myöhään, vasta 1600-luvun kuluessa, eikä myöskään eettisille ohjeille ollut juuri tarvetta ennen tätä. Edustajien käyttö oikeudenkäynneissä oli sallittua jo aiemmin, mutta edustajana oli mahdollista käyttää ketä tahansa ystävää tai palkollista. Ensimmäisinä oikeudenkäyttöä koskevinä eettisinä ohjeina voidaan pitää Olaus Petrin tuomarirohjeita, joiden tarkoitus oli tehdä lainkäytöstä oikeudenmukaisempaa. Olaus Petri hahmotteli ohjeissaan lainkäyttäjän ideaalia ja sitä, miten lainkäytössä tulee toimia yleisen edun hyväksi.

Asianajajalaitoksen synnyn kannalta olennainen oli vuoden 1615 oikeudenkäyntijärjestys, jossa prosessuaalinen edustus hyväksyttiin ensimmäistä kertaa lainsäädännön tasolla ja pyrittiin

määrittelemään myös edustajan roolia oikeudenkäynnissä. Edustajien rehellisyys haluttiin varmistaa, ja tähän tarkoitukseen käytetyssä valassa edellytettiin rehellisyyttä oikeusprosessissa ja kunnioittavaa käytöstä sekä vastapuolta että tuomioistuinta kohtaan. Lisäksi siinä edellytettiin ehdotonta luottamusta päämiehen ja asianajajan välillä. Myös hyvämaineisuus oli tämän ajan asianajajilta usein vaadittu ominaisuus. Keskiajalla antiikin Rooman positiivinen suhtautuminen asianajajiin oli väistynyt, ja ammatin edustajia pidettiin usein lähinnä oikeusprosessia vaikeuttavina tekijöinä.

Voidaan siis sanoa, että jo antiikin Rooman ja keskiajan asianajajat olivat sitoutuneet useisiin eettisiin velvollisuuksiin, joiden taustalla on havaittavissa nykyisten asianajajaeettisten perusarvojen sisältöä muistuttavia seikkoja. Asianajajilta vaadittiin nykyisen lojaalisuuden perusarvon mukaista päämiehensä edun ajamista parhaansa mukaan, ja tämän velvollisuuden rikkomisesta myös rankaistiin. Nykyisen kunniallisuuden perusarvon kanssa yhteneväistä on se, miten antiikin ja keskiajan asianajajilta vaadittiin rehellisyyttä sekä päämiestään että tuomioistuinta kohtaan. Sama pätee sopimattoman käytöksen kieltoon. Luottamuksellisuus on selvästi koettu tärkeäksi arvoksi jo asianajajakunnan varhaisvaiheissa, ja sen merkitys vaikuttaa pysyneen samankaltaisena antiikin Roomasta meidän päiviimme asti.

Positiivisesti asianajajiin ei suhtauduttu myöskään 1700-luvulle siirryttäessä, ja jo vuosisadan alussa valtuusmiehille säädettiin rangaistuksia epärehellisestä toiminnasta oikeusprosesseissa. Asianajajien ammattikunta oli jo syntynyt, mutta Ruotsissa ammattimainen asianajo oli vielä varsin vaatimatonta. Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki olikin käännekohta asianajajaprofession kehitykselle, sillä siinä määriteltiin ensimmäistä kertaa laintasoisesti paitsi asianajajan asema myös vaaditut kelpoisuusehdot ja joitakin eettisiä velvollisuuksia, kuten vaatimus ajaa päämiehen asiaa parhaan kykynsä mukaan ja olla laiminlyömättä tämän oikeuksia rangaistuksen uhalla. Varsinaisia koulutusta koskevia kelpoisuusvaatimuksia ei asetettu osittain siitä syystä, että asianajajien pelättiin vain vaikeuttavan oikeusprosesseja. Asianajajaetiikan kehityksen kannalta uudella lainsäädännöllä oli merkitystä, mutta käytännössä se tuskin muutti asianajajien asemaa juurikaan.

Keskustelun asianajajamonopolista ja lainoppineisuuden vaatimuksesta voidaan myös katsoa alkaneen 1700-luvulla. Vuoden 1734 edeltäneissä keskusteluissa säädetyt olivat erimielisiä lainopillisen pätevyyden vaatimuksista, eikä kansalaisten mahdollisuutta valita itse omat edustajansa haluttu rajoittaa. Keskusteluissa myös yhdistettiin asianajajien koulutus ja moraalinen laatu, ja pätevyysvaatimuksilla haluttiin sulkea epärehelliset asianajajat ulos

tuomioistuimista. Myöhemmin tutkinnon suorittamisen vaatimus otettiin käyttöön, mutta lainopillisen koulutuksen saaneita asianajajia oli niin vähän, ettei sen noudattaminen ollut mahdollista.

Vuoden 1724 lain yhteys nykyisiin asianajajaeettisiin perusarvoihin vaikuttaa kuitenkin selvältä, sillä vaaditut hyvämaineisuus, kunniallisuus ja rehellisyys kytkeytyvät ainakin kunniallisuuden perusarvon sisältöön. Tietenkään ei voida varmasti tietää, mitä esimerkiksi kunniallisuuden velvoite sisälsi, mutta se saattoi sisältää esimerkiksi nykyiseen kunniallisuuden perusarvoon sisältyviä kunnioittavan käytöksen vaatimuksia. Sama pätee rehellisyyteen, jota on korostettu jo aiemmissa eettisten velvollisuuksien kuvauksissa. Hyvämaineisuutta tuskin on vielä ajateltu samalla tavalla kuin nykyajan asianajajaetiikassa, siis siten, että merkitys on lähinnä teoilla, jotka saattavat alentaa koko asianajajakunnan arvoa. Huonon maineen ja asianajajaksi kelpaamattomuuden on epäilemättä saattanut aiheuttaa jokin sellainenkin teko tai toiminta, joka liittyy vain henkilöön itseensä eikä nykyään estäisi asianajajana toimimista. Päämiehen asian ajamista ja oikeuksien valvomista koskevien säännösten taas voidaan katsoa ilmentävän lojaalisuuden perusarvoa.

On siis varmaankin perusteltua todeta, ettei 1700-luku muuttanut asianajajien asemaa tai eettisiä ohjeita kovinkaan merkittävästi. Samaa ei voi kuitenkaan sanoa 1800-luvusta, jona tapahtuneet muutokset käytännössä johtivat modernin asianajajaprofession syntymiseen. Suomeen syntyi virkamiesjohtoinen keskushallinto, joka työllisti lainopillisen tutkinnon suorittaneita. Samalla liberalismi levisi Euroopassa ja toi mukanaan keskustelun asianajon vapaudesta ja asianajajasta yksilöoikeuksien toteuttajana. Myöhemmin liberalistinen talouspolitiikka syrjäytti vanhan merkantilistisen ajattelun, mikä johti lainsäädännön uudistamiseen ja oikeusprosessien monimutkaistumiseen. Säätyjaon hajottua asianajajista tuli asiantuntijoita, professio, jolla oli tärkeä merkitys kansalaisten oikeusturvan varmistajina. Liberalismin myötä alettiin ymmärtää, ettei ilman puolueetonta asianajajakuntaa voinut olla modernia oikeusvaltiota. Vuosisadan puolivälin jälkeen alkoi suuriin kaupunkeihin syntyä asianajotoimistoja, mutta pienemmissä kaupungeissa lainopillisesti koulutetuista asianajajista oli edelleen pulaa.

Mitä sitten tapahtui asianajajaetiikalle 1800-luvun kuluessa? Vielä vuosisadan alkuvuosikymmeninä tilanne oli samankaltainen kuin edellisellä vuosisadalla: koulutettuja asianajajia oli vain vähän ja avustajan tai asiamiehen käyttäminen suhteellisen harvinaista. Laki määritteli asiamieheltä vaadittavat ominaisuudet, mutta todellisuudessa kukaan tuskin pystyi

valvomaan, oliko asiamies todellisuudessa kunniallinen tai rehellinen. Pätevien asianajajien määrän kasvaessa syntyi vähitellen myös entistä vahvempi vastakkainasettelu moraalittomana pidettyjen maallikkoasianajajien ja lainopillisesti koulutetun profession välillä. Maallikkoasianajajat pitkittivät oikeudenkäyntejä, käyttäytyivät epärehellisesti, elivät moraalittomasti ja olivat kiinnostuneita vain rahasta, eivät päämiehen oikeuksien toteuttamisesta. Silti asianajajamonopolia pidettiin sekä mahdottomana että lainsäädännön tarkoituksen vastaisena, ja monien mielestä kansalaiset pystyivät selviämään oikeusjutuistaan ilman avustajaa.

Varsinainen modernin asianajajaprofession synty ajoittuu vuosisadan puolivälin jälkeiseen aikaan, kun liberalistinen talouspolitiikka korvasi vanhan merkantilistisen järjestelmän ja rahatalous korvasi vähitellen vaihdannaistalouden. Lainsäädäntöreformit, uusien lakien säätäminen, yksilönvapauden korostuminen, sääty-yhteiskunnan mureneminen ja tarve oikeusjärjestyksen rakenteellisille muutoksille ja modernin oikeusvaltion rakentamiselle loivat uutta tarvetta myös asianajajaprofessiolle. Suuriin kaupunkeihin alkoi syntyä asianajotoimistoja, mutta pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla maallikot vastasivat edelleen pääsääntöisesti asianajajasta. Vuoden 1734 laissa määriteltyjä asianajajaa koskevia vaatimuksia muutettiin 1800-luvulla vain hiukan, eivätkä nämä muutokset vaikuttaneet oleellisesti asianajajilta vaadittaviin ominaisuuksiin tai heidän eettisiin velvollisuuksiinsa.

Ylipäänsä 1800-luvun lähteissä kunniallisuus, rehellisyys ja hyvä maine katsottiin edelleen asiamiesten tärkeimmiksi ominaisuuksiksi. Kirjallisuudessa keskityttiin antamaan hyvän asianajajan ominaisuuksiin ja velvollisuuksiin liittyviä ohjeita ja määrittelemään sitä, miten hän sai tai ei saanut toimia. Koulutus ei vaikuttanut yhtä tärkeältä kuin asianajajan henkiset ja moraaliset ominaisuudet. Vuosisadan alkupuolella tunnuttiin toisaalta ajattelevan, että hyvä ihminen on myös hyvä asianajaja koulutuksestaan riippumatta, mutta toisaalta taas keskustelu asianajajien pätevyydestä sisälsi edelleen ajatuksen pätevien asianajajien korkeammasta moraalista. Asianajajaeettiset perusarvot näkyivät eettisten ohjeistuksien taustalla samankaltaisesti kuin aiemmalla vuosisadalla – uusia eettisiä ohjeistuksia tai niiden sisällön tarkempaa määrittelyä ei juurikaan ollut tehty, ja vuoden 1734 laki myöhempine tarkennuksineen oli asianajajan eettisten ohjeiden kulmakivi.

Ennen modernin profession kehittymistä asianajajien eettisten ohjeiden ja velvollisuuksien voidaankin katsoa pysyneen melko staattisina ja jokseenkin pintapuolisina: kysymys on enemmänkin objektiivisesti ymmärrettävinä pidettyjen ominaisuuksien luetteloista ja hyvän

ihmisen ideoista, joiden sisältöä vaikutettiin pitävän ainakin osittain itsestään selvänä. Ohjeita alettiin kuitenkin 1800-luvulla yhä etenevässä määrin määrittellä vastakkainasettelun kautta, kun maallikkoasianajajien toimintaa alettiin peilata päteviä asianajajia vasten. Modernin profession kehittyminen olikin välttämätöntä sille, että aidot ammattieettiset ohjeet saattoivat alkaa kehittyä.

Kuten sanottu, 1800-luvun puolivälistä lähtien asianajajakunta alkoi siis kehittyä moderniksi professioksi. Asianajajien määrä alkoi lisääntyä oikeustieteen nousun, lainsäädäntömuutoksen ja vilkastuneen liike-elämän myötä. Asianajajamonopolia ei ollut, ja koulutettujen asianajajien ja maallikoiden välille alkoi syntyä kilpailuasetelma. Epäilevä suhtautuminen asianajajan ammattiin oli säilynyt, ja lainopillisesti koulutettu professio koki maineongelmien johtuvan moraalisesti rappeutuneiden maallikoiden välinpitämättömyydestä asianajajien velvollisuuksia kohtaan. Järjestäytynyt asianajajakunta koettiin yhä tärkeämmäksi tavoitteeksi, jotta maallikkoongelma voitaisiin ratkaista ja professiota kehittää. Noin 1870-luvulta lähtien keskustelua koko Suomen kattavan liiton perustamisesta alettiin käydä innokkaammin: taustalla oli tarve rajoittaa asianajon vapautta ja antaa kansalaisille mahdollisuus valita parhaat henkilöt asioitaan hoitamaan. Asianajajien puute suurten kaupunkien ulkopuolella oli silti edelleen aito ongelma, joka esti täyden asianajajamonopolin luomisen.

Asianajajat pyrkivät järjestäytymään jo 1800-luvun puolella, ja vastausta professiota koskeviin ongelmiin haettiin myös lainsäädäntöteitse. Tärkeäksi nähtiin yhdistymisen lisäksi myös valvontajärjestelmän kehittäminen, jotta asianajajien eettisten velvollisuuksien täyttämistä kyettäisiin valvomaan. Vaikka lainopillista koulutusta tunnuttiinkin pitävän merkinä asianajajalle sopivista moraalisista ominaisuuksista, myönnettiin kuitenkin, että omissakin riveissä saattoi esiintyä moraalista horjuntaa. Myöhemmässäkään lainsäädännössä kelpoisuusehtoja ei kuitenkaan tiukennettu, vaan lainsäädännöstä poistettiin esimerkiksi kunniallisuuden ja ymmärtäväisyyden vaatimukset. Asianajajaliitto sentään perustettiin sisällissodan jälkeen vuonna 1919, ja perustamiskokouksessa korostettiin asianajajien eettisiin velvollisuuksiin liittyviä seikkoja. Tärkeimpänä eettisenä tavoitteena pidettiin oikeudenmukaisuuden toteuttamista, jonka saavuttamisen välineinä asianajajan eettiset velvollisuudet toimivat. Yksittäisistä velvollisuuksista esiin tuotiin erityisesti uskollisuus päämiestä ja koko oikeusjärjestelmää kohtaan sekä luottamuksensuoja.

1900-luvun puheenvuoroissa toistuivat monet aiempina vuosisatoina tärkeinä pidetyt seikat, kuten rehellisyys, uskollisuus, vastapuolen ja oikeusjärjestelmän kunnioitus sekä

luottamuksensuoja. Selvästi asianajajalla piti olla myös korkea moraalinen ja moitteeton elämäntyyli – erotuksena maallikkoasianajajiin, jotka eivät asianajajan moraaliin vaatimuksiin yltäneet. Nykyiset asianajajaeettiset perusarvot näkyivät selvästi uusien eettisten ohjenuorien taustalla: luottamuksellisuutta pidettiin päämiehen ja asianajajan välisen suhteen kulmakivenä, lojaalisuuteen liittyvä päämiehen edun ajaminen sai uutta sisältöä, ja rehellisyyden ja hyvän maineen vaatimukset kuuluivat sekä juhlapuheissa että lehtikirjoittelussa.

Nykyisten asianajajaeettisten perusarvojen sisältö siis näkyy selkeästi myös tässä professionalisoitumisen jälkeisessä keskustelussa, eivätkä asianajajien velvollisuudet tunnu tältä kannalta juurikaan muuttuneen. Eräs tärkeä muutos on kuitenkin se, että nykyiseen kunniallisuuden perusarvoon liittyvä asianajajien kollektiivinen vastuu profession maineesta alkoi ensimmäistä kertaa näkyä aiheesta käydyssä keskustelussa. Todettiinhan vuoden 1900 lakiesityksessä, että asianajajien pitäisi välttää kaikkea sellaista, mikä voi alentaa asianajajasäädyn arvoa. Näistä muutoksista huolimatta jäi etiikasta keskustelu silti suurimmaksi osaksi idealististen päämäärien ja pätevien asianajajien moraalisesta paremmuudesta korostamisen tasolle. Luottamuksellisuutta, kunniallisuutta ja rehellisyyttä ja huolellista päämiehen edun ajamista tunnuttiin pitävän lainoppineelle asianajajalle luonnostaan kuuluvina ominaisuuksina ja toimintatapoina, joiden sisällön koulutus heille kirkasti.

Yhteenvedon voitaneen todeta, että asianajajan eettiset velvollisuudet ovat pysyneet yllättävän muuttumattomina koko yli tuhatvuotisen tarkastelujakson ajan. Vuosisadasta toiseen esiin nousevat sekä lainsäädännössä, kirjallisuudessa että keskusteluissa samankaltaiset velvollisuudet, kuten asianajajan ja päämiehen välinen luottamuksellisuus, päämiehen edun ajaminen kaikella tarmolla, asianajajan rehellisyys kaikissa oikeusprosessin vaiheissa, vastapuolen ja tuomioistuimen kunnioitus sekä hyvämaineisuus. Näiden velvollisuuksien sisällön tarkempi määrittely on sen sijaan jätetty toissijaiseksi, vaikkakin esimerkiksi päämiehen edun ajamiseen sisältyviä pakollisia toimenpiteitä on määritelty jonkin verran.

Yhteydet myös nykyisiin asianajajaeettisiin perusarvoihin ovat kiistattomia, ja tältä osin tutkimustulokset vastaavat tutkielman alussa määrittelemäni hypoteesia perusarvojen näkymisestä menneiden aikojen asianajajaeettisissä ohjeissa. Koko tarkastelujakson ajan on korostettu lojaalisuuden arvoon sisältyvää päämiehen edun kaikkinaista ajamista, luottamuksellisuuteen kuuluvaa salassapitoa ja kunniallisuuteen sisältyvää rehellisyyttä ja moitteetonta esiintymistä. Se, mitä esimerkiksi kunniallisuuden sisältämään moitteettomaan

esiintymiseen liittyy, on epäilemättä vaihdellut aikojen kuluessa, mutta yhteneväisyyksiäkin on. Esimerkiksi nykyäänkin moitittavana nähtävä vastapuolen herjaaminen on kielletty jo antiikin Rooman oikeudessa. Myös usein mainitun hyvämaineisuuden vaatimukseen voidaan katsoa liittyvän nykyiseen kunniallisuuden perusarvoon, vaikkakin vaatimuksen luonne on nykyään kollektiivinen – asianajajakunta on yhdessä vastuussa maineestaan. Aineistosta voidaan päätellä, että ainakin 1900-luvulle asti kyse oli enemmänkin henkilökohtaisesta ominaisuudesta.

Kunniallisuus on mielestäni, ehkä jopa hieman yllättäen, tarkastelemistani perusarvoista se, jonka nykyistä sisältöä vastaavia ohjeita, säännöksiä, kommentteja ja kirjoituksia on esiintynyt aineistossani kaikkein eniten. Syy löytynee ainakin osittain siitä, että menneinä vuosisatoina ihmisten moraalinen puhtaus ja hyvä maine on ollut lähes pakollista aseman ja statuksen saavuttamiseksi ja ylipäänsä erilaisten yhteisöjen jäsenenä toimimiseksi. Hyvää mainetta ja rehellisyyttä on vaadittu asiamiehiltä siitä lähtien, kun käsite ensimmäisen kerran esiintyi lainsäädännössä.

6.2 Muutos ja sen syyt

Kuten aiemmasta luvusta tulee ilmi, asianajajien eettiset ohjeet ja velvollisuudet ovat loppujen lopuksi muuttuneet tarkastelemallani ajanjaksolla melko vähän. Sisällöllisesti muutosta on voinut tapahtua enemmän kuin aineistostani tulee ilmi, mutta tutkielmani rajallisen sivumäärän ja lähteiden rajallisuuden vuoksi en pysty tarkastelemaan sitä koko laajuudessaan. Nostan kuitenkin esiin ne muutokset, jotka ovat aineistostani nähtävissä.

Tutkimallani ajanjaksolla eettiset ohjeet kävivät jonkin verran sitovammiksi modernin asianajajaprofession syntymisen, asianajajien yhdistymisen ja myöhemmän asianajajaliiton perustamisen myötä. Niiden sisällöstä alettiin myös käydä enemmän keskustelua ja eettisen ohjeistuksen kehittämiseen ja ohjeiden sisältöön alettiin hakea mallia esimerkiksi saksalaisesta asianajajaetiikasta. Antiikin Roomassa, keskiajalla ja vielä ainakin 1700-luvulla laajasti käytössä olleista valamenettelyistä luovuttiin, eivätkä asiamiehet tai asianajajat enää sitoutuneet eettisiin velvollisuuksiin Jumalan edessä lausutulla valalla, vaan niiden katsottiin sitovan heitä heidän toimenkuvansa perusteella. Myöhemmin sitovuuden perusteeksi tuli entistä vahvemmin lainopillinen koulutus ja Asianajajaliiton perustamisen jälkeen liiton jäsenyys. Epäilemättä 1700-luvun luonnonoikeudellinen ajattelu vaikutti myös siihen, miten eettisten velvollisuuksien sitovuus käsitettiin. Koska lakien sisältö syntyi ihmisen omantunnon äänestä,

mikseivät myös eettiset velvollisuudet olisi osa Jumalan luomaa ikuista ja objektiivista järjestystä? Ylipäänsä aikoina, jolloin uskonto vaikutti voimakkaasti ihmisten elämään, myös asianajajat pyrkivät todennäköisesti noudattamaan eettisiä velvollisuuksiaan ensisijaisesti ollakseen hyviä kristittyjä, eivät palvellakseen päämiestään tai oikeusjärjestelmää mahdollisimman hyvin.

Myös itse velvollisuuksien sisällössä on tapahtunut muutosta. Kunniallisuus tarkoitti todennäköisesti 1900-luvun asianajajalle jonkin verran erilaisia velvoitteita kuin mitä se tarkoitti 1600- tai 1800-luvun asianajajalle. Historiassa asianajajan kunniallisuus on vaatinut ajankohdan mukaan esimerkiksi synneistä ja rikoksista sekä moraalittomasta toiminnasta pidättäytymistä, moitteetonta elämäntyyliä, rehellisyyttä kaikissa toimissa ja ajanviettoa vain omalle arvolle sopivien henkilöiden kanssa. Osa näistä vaatimuksista piti varmasti paikkansa myös 1920-luvun asianajajien kohdalla, mutta oletettavasti vaatimukset olivat jonkin verran lieventyneet yhteiskunnan yleisten moraalisääntöjen hellittäessä.

Muiden tärkeinä pidettyjen velvollisuuksien pääsisältö ei muuttunut ainakaan kovin merkittävästi, mutta esimerkiksi salassapitovelvollisuuden sisältöä täsmennettiin ja päämiehen edun ajamiseen eri toimeksiannon vaiheissa pyrittiin luomaan tarkempia ohjeistuksia. Kun asianajaja muuttui liberalismiin myötä kansalaisten oikeusturvan varmistajaksi, alkoi oikeusturvan toteuttamisen tärkeys näkyä myös eettisiin ohjeisiin liittyvässä keskustelussa. Kyse ei ollut enää pelkästään päämiehen edusta, vaan myös päämiehen oikeusturvasta. Tämä muutos varmasti vaikutti olennaisesti siihen, miten asianajajaeettiset velvollisuudet tultiin näkemään tulevina vuosina.

Asianajajaeettisten ohjeiden ja velvollisuuksien sisältöön onkin vaikuttanut merkittävästi se, millaisena asianajajan rooli on nähty kunakin ajanjaksona. Antiikin Roomassa asianajo oli kunniatehtävä, jota arvostettiin korkealle ja jonka tarkoituksena oli saada oikeutta päämiehelle. Eettiset ohjeet liittyivätkin tällöin vahvasti päämiehen edun ajamiseen ja tämän oikeuksien puolustamiseen. Keskiajalla edustajan käyttö maallisissa tuomioistuimissa oli pitkään kiellettyä, eikä edustajan käyttöä katsottu kansalle kuuluvaksi oikeudeksi. Kun asianajajan käyttö sitten hyväksyttiin, oli eettisten ohjeiden keskiössä tuomarin ja tuomioistuimen työn helpottaminen. Tärkeää oli se, että tuomari pystyi luottamaan asianajajaan. Keskiajalla asianajajien maine koki romahduksen, mikä johtui todennäköisesti osittain siitä, että kasvanut asianajajamäärä monimutkaisti aiemmin suhteellisen suoraviivaista tuomioistuinten työtä.

Varsinainen asianajajien ammattikunta syntyi Ruotsissa 1600-luvulla, mutta asianajajilla ei toistaiseksi ollut suurtakaan roolia oikeusprosessissa. Eettisten velvollisuuksien painotus oli myös edelleen oikeusprosessin sujuvuudessa ja velvoitteissa kaikkia prosessin osapuolia kohtaan. Liian pitkistä ja turhista oikeudenkäynneistä asianajajia syytettiin myös 1700-luvulle tultaessa, ja huolenaiheena tuntui edelleen olevan pääasiassa tuomioistuimille aiheutunut turha työ. Asianajajilla ei koettu olevan suurtakaan yhteiskunnallista merkitystä, ehkä korkeintaan oikeusprosessien hidastajina, eikä oikeuden saamista päämiehelle pidetty niin merkityksellisenä kuin kaikin puolin sujuvia oikeudenkäyntejä. Edustusinstituutiota kuitenkin vahvistettiin lainsäädännöllä, joten jonkinlainen tarve sille koettiin olevan – samoin kuin eettiselle ohjeistukselle.

Asianajajakunta syntyi modernina professiona 1800-luvulla, ja tämä muutti asianajajan roolia merkittävästi. Asianajajista tuli kansalaisten oikeusturvan varmistajia ja oikeuksien toteuttajia, tärkeitä koko yhteiskunnan oikeudenhoidon kannalta. Päämiehen edun ajamisesta tuli tärkein eettinen ohjenuora, sillä se varmisti koko oikeusjärjestelmän toimivuuden. Eettisiä ohjeita ei enää noudatettu siksi, että niiden noudattaminen johti maineeseen, kunniaan ja taivaspaikkaan tai tuomioistuimen työn helpottumiseen vaan koska ne varmistivat omalta osaltaan oikeudenmukaisuuden toteutumista. Koska modernilla professiolla tulee olla myös ammattieettiset ohjeet, muutti professionalisoituminen ainakin sitä tapaa, miten tulevaisuuden eettiset velvollisuudet ja niiden kehitystarpeet nähtiin.

Modernin profession kehittyessä asianajajan roolia ja eettisiä velvollisuuksia alkoivat määrittellä yhä enemmän asianajajat itse. Ongelmaa ei niinkään nähty eettisten velvollisuuksien sisällössä, vaan siinä, ettei niitä kyetty noudattamaan. Tämä taas liittyi vapaaseen asianajoon ja siihen, että epäpätevät asianajajat pilasivat koko profession maineen. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvulla asianajajat määrittelivätkin eettisiä velvollisuuksia suhteessa moraalittomiksi kokemiinsa kouluttamattomiin asianajajiin: rehellisyyden vaatimus sai uutta painoarvoa, se kun maallikoilta yleensä puuttui. Yhtenä ratkaisuna niin sanottuun maallikko-ongelmaa pidettiin valtakunnallisen asianajajayhdistyksen perustamista. Suhtautumista eettisiin ohjeisiin haluttiin muuttaa siten, että niistä tulisi aidosti sitovia, koko asianajajakunnalle yhteisiä ja niiden noudattamisesta valvontajärjestelmän alaista. Eettiset velvollisuudet muuttuivat asianajajatyön työkaluista korkeamman päämäärän tavoittelemisen välineiksi, osaksi asianajajan ideaalia. Kaiken edellä sanotun valossa voidaan todeta, että hypoteesini asianajajaprofession kehityksen vaikutuksesta eettisiin ohjeisiin piti paikkansa.

Onnistuttiinko tässä tavoitteessa lopulta? Muuttuiko eettinen ohjeistus siihen suuntaan, mihin sitä haluttiin viedä? Koen, että 1800-luvun ja 1900-luvun kiivas maallikkovastaisuus saattoi jopa hidastaa eettisten ohjeiden kehitystä. Vastasyntynyt asianajajaprofessio ei ehkä ollut niin kiinnostunut aidosti kehittämään eettisiä ohjeita kuin vakuuttelemaan sitä, miten lainopillinen koulutus antaa asianajajalle työhön tarvittavan korkeamman moraalin ja eettisten velvoitteiden noudattamiseen tarvittavan luonteenlaadun. Painoarvo siirtyi siten enemmän jonkinlaiseen ideaalikuvaan asianajajasta kuin siihen, miten asianajajat todellisuudessa työtään tekivät. Keskustelu maallikoiden aiheuttamista ongelmista koski mitä vahvimmin eettisten velvollisuuksien noudattamista tai niiden puutetta, mutta eettisen velvollisuuksien sisältö jätettiin ainakin oman aineistoni perusteella suurimmaksi osaksi rauhaan. Loppupuolella aineistoani alkoi tosin jo näkyä tarkempaa analyysia ja keskustelua eettisten ohjeistusten ja velvollisuuksien sisällöstä, suurimmaksi osaksi saksalaisten oikeusoppineiden hengessä, joten jonkinlaista kehitystä oli todennäköisesti odotettavissa.

Asianajajia koskevien eettisten ohjeistuksien ja velvollisuuksien pääperiaatteet ovat siis pysyneet suhteellisen muuttumattomina koko tutkimusjaksoni ajan. Niiden painopisteet ovat kuitenkin muuttuneet sen mukaan, millaisena asianajajan rooli on nähty kulloisessakin oikeusjärjestelmässä ja yhteiskunnassa. Muutos on siis tapahtunut myös siinä, mikä merkitys eettisille velvollisuuksille ja niistä johdetuille ohjeille on annettu ja mitä tavoitteita niillä on pyritty saavuttamaan. Velvollisuudet ovat siis vähitellen muuttuneet kaikkia oikeudenkäynnin osapuolia koskevista ohjeista kohti olennaista asianajajien ammatti-identiteetin osatekijää.

Kuten tiedämme, nykyään asianajajien eettiset ohjeet ovat suhteellisen yksityiskohtaiset ja sitovat kaikkia asianajajia. Tämän tutkielman kirjoittamisen aikana on ollut erityisen avartavaa huomata, miten samanlaisten asioiden parissa modernit ja esimerkiksi antiikin asianajajat ovat työskennelleet ja miten samankaltaisia periaatteita toiminnan taustalta on löytynyt. Tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa nähdä laajempaa tutkimusta siitä, miten asianajajien moraalit on käsitetty eri aikoina ja mistä asianajajien vuosisadalta toiseen kulkeva huono maine on todellisuudessa johtunut. Historiaa ei ehkä voi saavuttaa täsmälleen sellaisena kuin se on ollut, mutta mahdollisimman todenmukaiseen lopputulokseen pyrkiminen on jo tarpeeksi.